

**FILOZOFICKÁ FAKULTA UNIVERZITY PALACKÉHO
V OLMOUCI
KATEDRA SLAVISTIKY**

**PŘEKLAD UMĚLECKÉHO TEXTU Z RUŠTINY DO
ČEŠTINY A TRANSLATOLOGICKÝ KOMENTÁŘ K NĚMU
(MARINA VIŠNĚVECKAJA – VĚČNÝ ŽIVOT LÍZY K.)**

**THE TRANSLATION OF THE ARTISTIC TEXT FROM THE
RUSSIAN LANGUAGE TO THE CZECH LANGUAGE AND
TRANSLATOLOGICAL COMMENTARY ON THAT
(MARINA VISHNEVETSKAYA – VECHNAYA ZHYZN LISI K.)**

DIPLOMOVÁ PRÁCE

VYPRACOVALA: Bc. Veronika Nováková

VEDOUCÍ PRÁCE: Mgr. Jekatěrina Mikešová, Ph.D.

2020

Prohlašuji, že jsem práci vypracovala samostatně a uvedla všechny použité prameny.
V Olomouci, 7. 5. 2020.

podpis

Chtěla bych poděkovat vedoucí této diplomové práce Mgr. Jekatěrině Mikešové, Ph.D. za cenné rady, připomínky a za čas, který mi věnovala.

podpis

OBSAH

ÚVOD	5
TEORETICKÁ ČÁST	7
1 PŘEKLAD UMĚLECKÉHO DÍLA	7
1.1 Umělecký text	7
1.2 Překladatelský proces	9
1.3 Jazyková tvořivost.....	11
2 MARINA VIŠNĚVECKAJA	13
3 ROMÁN VĚČNÝ ŽIVOT LÍZY K.	15
3.1 Dějová linie románu	15
3.2 Jazyk a styl autorky	16
PRAKTICKÁ ČÁST	20
4 PŘEKLAD ROMÁNU	20
4.1 1. kapitola.....	20
4.2 5. kapitola.....	28
5 KOMENTÁŘ K PŘEKLADU	47
5.1 Překladové transformace	47
5.1.1 Lexikální transformace	47
5.1.2 Gramatické transformace	48
5.1.3 Lexikálně-gramatické transformace	50
5.2 Překlad vlastních jmen	51
5.3 Překlad názvu literárního díla	53
5.4 Překlad reálií	54
5.5 Překlad frazeologizmů	57
5.6 Překlad cizojazyčných pasáží.....	59
5.7 Stylistické figury	60
5.8 Tropy	65
ZÁVĚR	70
RESUMÉ	72
BIBLIOGRAFIE	80
PŘÍLOHA	83

ÚVOD

„Cílem překladatelovy práce je zachovat, vystihnout, sdělit původní dílo, nikoliv vytvořit dílo nové, které by nemělo předchůdce; cíl překladu je reprodukční.“¹

Přeložená literární díla jsou dnes již nedílnou součástí našich knihoven. Nejedná se ale jen o překlad umělecké literatury, který zasahuje denně do našich životů. Překladatelská činnost má velmi dlouhou tradici. Zatímco dříve tato činnost nebyla uznávána, dnes se můžeme bavit o jistém rozmachu. Pokud se zaměříme na překladatele ruské literatury, zejména pak na současné ruské literatury, narazíme na jména jako Milan Dvořák, Libor Dvořák, Ondřej Mrázek, Andrej Fozikoš a další. Výchozím materiálem pro naši diplomovou práci je však dílo, které se zatím českého překladu nedočkal. Čtenáři tedy představíme část ženského románu současné ruské spisovatelky.

Tématem naší diplomové práce je překlad vybrané části románu M. A. Višněvecké *Вечная жизнь Лизы К.* a jeho translatologický komentář. Pro překlad jsme záměrně zvolili úryvky z první a poslední kapitoly románu, které jsou bohatým výchozím materiálem pro náš následný translatologický komentář.

Diplomová práce je rozdělena na teoretickou a praktickou část. V teoretické části se zaměříme na problematiku překládání, podrobněji se soustředíme na překladatelský proces a jazykovou tvořivost překladatele. Vycházet budeme především z prací J. Levého, J. Vilikovského, M. Hrdličky a dalších. Představíme autorku románu M. A. Višněveckou, její život a tvorbu. Následně seznámíme čtenáře s námi překládaným románem, základní dějovou linií a hlavními postavami. Charakterizujeme také jazyk a styl, kterým je román napsán. Zejména se dále zaměříme na znaky rytmizované prózy, doplněné o konkrétní příklady.

Dále bude následovat praktická část, která obsahuje přeložené úryvky románu a komentáře k nim. Zaměříme se na monografii V. N. Komissarova *Современное переводоведение*, jenž nám slouží jako podklad pro vypracování překladatelských transformací. Pozornost obrátíme na překlad názvu literárního díla, překlad vlastních jmen, překlad reálií a frazeologie. V románu se také nachází značné množství cizojazyčných

¹ LEVÝ, Jiří. Umění překladu. Praha: Panorama, 1983. str. 83.

pasáží, proto tomuto tématu budeme věnovat samostatnou kapitolu. V neposlední řadě se zaměříme na stylistické figury a tropy, vycházet budeme z díla J. Hrabáka *Poetika*.

V diplomové práci usilujeme o vytvoření kvalitního překladu části románu ruské autorky Mariny Višněvecké *Вечная жизнь Лизы К.* a následně zpracování translátologického komentáře, ve kterém uplatníme konkrétní překladatelské postupy a metody. Práce si však neklade za cíl podrobně popisovat veškeré překladatelské posuny, ale jen zachytit a komentovat problematické úseky, které vedou k vytvoření našeho překladu. Cílem naší práce je představit českému čtenáři současné ruské dílo M. Višněvecké, založené na výrazné rytmické organizaci. Snažíme se o přenesení všech kvalit díla originálu tak, aby zapůsobily stejně, jako na čtenáře původního textu

V závěru práce se nachází ruskojazyčné resumé, ve kterém jsme shrnuli základní poznatky naší diplomové práce. Součástí diplomové práce je také původní text, vložený v příloze.

TEORETICKÁ ČÁST

1 PŘEKLAD UMĚLECKÉHO DÍLA

Umělecký překlad je forma literární komunikace, která je vázaná na umělecký text a umělecké prostředky. Jedná se tak o reprodukci díla, která je určena jiné společnosti, do jiného komunikačního kontextu. Milan Hrdlička ve svém díle *Literární překlad a komunikace* uvádí, že přeložený text vzniká mnohdy s časovým odstupem, může vznikat opakovaně, to znamená, že často jsou překlady vydávány stále novými autory, kteří přistupují k originálu s více či méně subjektivním vnímáním.² D. Žváček v díle *Kapitoly z teorie překladu I* komentuje: „Překládání je činnost značně komplikovaná, neboť jde vlastně o procesy odehrávající se v mysli překladatele, o složité procesy porozumění textu, o těžko definovatelné procesy odehrávající se mezi pochopením originálu a konečnou formulací překladu.“³

1.1 Umělecký text

Přesná hranici mezi uměleckými a neuměleckými texty dodnes není přesně stanovena.

Při překladu uměleckého díla, nesmíme zapomenout na to, že umělecký text je soubor estetických hodnot a neliší se tedy od ostatních druhů umění, protože nese svůj ideový obsah prostřednictvím uměleckého obrazu. Materiálem pro vytvoření literárního díla je ovšem sám jazyk. Spojují se zde zároveň dvě roviny, a to rovina obsahu a rovina jazyka. Důležitým faktorem při překladu uměleckého díla je uvědomit si rozdíl mezi jazykem odborného a uměleckého textu. Odborný styl se vyznačuje vysokou pojmovostí, má za cíl jednoznačně definovat termíny. Základními znaky jsou objektivita, přesnost a přehlednost. Dochází k častému opakování stereotypních konstrukcí. J. Vilikovský ve své monografii *Překlad jako tvorba* uvádí: „Dominantní v tomto stylu je přímý vztah mezi jazykem a objektivní skutečností.“⁴ Tím se liší od umělecké literatury, kde dominantní je vztah ne přímo k objektivní skutečnosti, ale k jejímu uměleckému zobrazení.“⁵ Autor uměleckého textu se snaží předat své myšlenky a pocity, předává čtenáři živý obraz. Pokud se tedy

² HRDLIČKA, Milan. *Literární překlad a komunikace*. Praha: ISV, 2003. Jazykověda (Institut sociálních vztahů), str. 15. ISBN 80-86642-13-5.

³ ŽVÁČEK, Dušan. *Kapitoly z teorie překladu I: (odborný překlad)*. Olomouc: Vydavatelství Univerzity Palackého, 1995. str. 8. ISBN 80-7067-489-x.

⁴ VILIKOVSKÝ, Ján. *Překlad jako tvorba*. Praha: Ivo Železný, 2002. str. 56. ISBN 80-237-3670-1.

⁵ Viz tamtéž, str. 56.

zaměříme na proces překládání umělecké literatury, přenos informace se nemůže omezovat na reprodukci jejího vztahu k realitě, jako se to stává při překladu odborném. V uměleckém překladu je nutné respektovat její estetický charakter, to znamená reprodukovat ty složky, které se účastní při vytváření uměleckého obrazu; primární funkce je tedy estetická.⁶

V. N. Komissarov dodává, že díla umělecké literatury jsou v protikladu se všemi ostatními díly, protože dominantní v tomto případě je komunikativní funkce, přesněji funkce umělecko-estetická. Hlavním cílem těchto textů je vytvoření určitého uměleckého působení, vytvoření uměleckého obrazu. Toto estetické zaměření tak odlišuje umělecký text od všech ostatních forem ústní komunikace, které mají za cíl pouze informovat.⁷

Jak již bylo řečeno, umělecké texty se liší od ostatních nejen účelem jejich vytvoření, ale také způsobem, jakým informace předávají. Způsoby vlivu na čtenáře jsou realizovány prostřednictvím jazykových prostředků všech úrovní.⁸

Překladatel umělecké literatury vystupuje ve dvou různých rolích: jako příjemce výchozího textu a jako odesílatel přeloženého textu. Překladatel se musí vždy nacházet na hranici dvou kultur. Při čtení výchozího textu musí vnímat odlišnosti zvyků v obsahové a formální stránce.⁹

Žváček shrnuje požadavky na překladatele do čtyř hlavních bodů:

- 1) Překladatel musí znát výchozí jazyk překladu.
- 2) Překladatel musí znát jazyk cílový.
- 3) Překladatel se musí orientovat v reáliích cizího prostředí uměleckého díla.
- 4) Překladatel musí znát překladatelské metody a postupy a ty aktivně aplikovat při překladu.¹⁰

Při překladu uměleckého textu hraje velkou roli také samotná tvořivost překladatele. Ten musí zachovat jak uměleckou funkci daného textu, tak především zachovat logický význam. Problémy mohou nastat při hledání vhodného ekvivalentu, který nese další

⁶ VILIKOVSKÝ, Ján. *Překlad jako tvorba*. Praha: Ivo Železný, 2002. str. 57. ISBN 80-237-3670-1.

⁷ СДОБНИКОВ В. В., ПЕТРОВА О. В. Теория перевода: лингвистика и межкультурная коммуникация. Москва: ООО «Восток—Запад», 2007. str. 348. ISBN 5-478-00306-9.

⁸ Viz tamtéž, str. 351.

⁹ Viz tamtéž, str. 373.

¹⁰ ŽVÁČEK, Dušan. *Kapitoly z teorie překladu I: (odborný překlad)*. Olomouc: Vydavatelství Univerzity Palackého, 1995. str. 8. ISBN 80-7067-489-x.

významové konotace. Nesmíme zapomínat, že autor původního díla vždy vychází ze své kultury, tedy působí na čtenáře, které spojují stejné tradice, společenské a kulturní dění. Na rozdíl od překladatele, který své přeložené dílo adresuje kultuře zcela odlišné. „Přeložené dílo tak působí ve dvou kontextech, stává se součástí dvou literatur,“ dodává Vilikovský.¹¹ Z hlediska myšlenky autora, vlivu na čtenáře daného jazyka, patří do země původu, jazykovou formou, spjatou s konkrétními jazykovými vlastnostmi se ztotožňuje s překladatelem a jeho chápáním překládaného díla.

1.2 Překladatelský proces

Překladatel by měl v procesu překládání uměleckého díla, dodržovat určité postupy, pro zachování estetického charakteru původního díla. Vilikovský ve své monografii *Překlad jako tvorba* uvádí, že „překladatel vystupuje ve dvojí úloze: ve vztahu k původnímu dílu je recipientem, čtenářem, kdežto ve vztahu k čtenáři překladu vystupuje jako expedient, původce nového textu.“¹² Když tedy překladatel čte původní autorovo dílo, nikdy nebude v pozici „ideálního čtenáře“, protože zaujímá svůj teoretický postoj k dílu. Vystupuje tedy spíše v pozici kritika. Nesmíme zapomenout na fakt, že sám překladatel přijímá výchozí dílo v cizím jazyce, tudíž musí čerpat ze slovníku a literatury, aby ověřil, zda výchozí text pochopil správně. Ten se pak snaží předat svému čtenáři.¹³

J. Levý ve své publikaci *Umění překlada* charakterizuje tři fáze překladatelovy práce, a to **pochopení předlohy, interpretace předlohy a přestylizování předlohy**. Pokud se zaměříme na první fázi překladu, tedy pochopení předlohy, překladatel by měl proniknout do smyslu díla, pochopit konkrétní jazykový materiál, vycítit naladění autora a v neposlední řadě záměr autora. Důležitou roli zde hraje představivost překladatele neboli představení skutečnosti, která stojí mezi originálem a překladem. Překladatel by měl proniknout do díla, pochopit vztahy mezi jednotlivými postavami a prostředím.¹⁴

Aby byla interpretace předlohy správná, musí překladatel vycházet z podstatných rysů díla a objektivní hodnoty. Zde může dojít k tzv. *překladatelskému subjektivizmu*,¹⁵ zkrácení skutečnosti. Překladatel upřednostní své subjektivní chápání a ovlivní tak

¹¹ VILIKOVSKÝ, Ján. *Překlad jako tvorba*. Praha: Ivo Železný, 2002. str. 60. ISBN 80-237-3670-1.

¹² Viz tamtéž, str. 90.

¹³ Viz tamtéž, str. 90-91.

¹⁴ LEVÝ, Jirí. *Umění překlada*. Praha: Panorama, 1983. str. 51-55.

¹⁵ Viz tamtéž, str. 59.

původní myšlenku autora.¹⁶ Cílem by mělo být potlačení subjektivních zásad a přiblížení se co nejvíce k objektivní platnosti uměleckého díla.¹⁷ Levý dodává, že vhodné je pro překladatele stanovit, tzv. *interpretační stanovisko*. Překladatel si dopředu stanoví, co přesně chce čtenáři říci svým překladem.

Podobně jako Levý i Vilikovský definuje tři fáze překladatelského procesu, a to interpretace, koncepce a reprodukce originálu. Levý ke své první fázi překladu, tedy pochopení předlohy, přidává koncepci. Vilikovský uvádí, že interpretace a koncepce jsou dvě odlišné fáze, avšak jdoucí za sebou. Zatímco interpretace vychází z výchozí kultury, při koncepci dochází k myšlenkovému posunu do jazyka cílového, překladatel začíná uvažovat o přenesení ideji ke čtenáři.¹⁸ Poslední fází je podle Vilikovského tvorba cílového textu. Na rozdíl od Levého, který chápe tuto fázi úžeji a zařazuje zde v podstatě pouze systémové postupy diktované rozdílností obou jazyků, tedy jevy obecné,¹⁹ ovšem Vilikovský zde řadí i tzv. *pragmatickou ekvivalenci*. Rozděluje tuto fázi do dvou skupin, z nichž první tvoří reprodukci významu a druhá skupina zahrnuje všechny prvky, které nemají v cílovém jazyce vhodný ekvivalent nebo se z hlediska funkce a výrazové hodnoty liší od výchozího jazyka.²⁰

Překladatel by se měl při svém tvůrčím procesu zaměřit na dva hlavní faktory a to na čtenáře a na rysy originálu. Měl by se snažit najít efektivní kompromis mezi oběma faktory. Pokud se překladatel příliš upne na výchozí text, může dojít k doslovnému překladu a odklonu od původního díla. Naopak pokud se překladatel příliš zaměří na čtenáře, může dojít k přílišné adaptaci. Je proto důležité, aby překladatel nepodléhal dobovému vkusu nebo společenskému nátlaku, dodává Hrdlička.²¹

Protože jazykové prostředky nejsou ekvivalentní, překladatel nemůže překládat mechanicky. Při přestylizování předlohy se překladatel často setkává s problémem sémantickým, tedy nesouměrnosti dvou různých jazyků.

¹⁶ LEVÝ, Jiří. *Umění překladu*. Praha: Panorama, 1983. str. 51-55.

¹⁷ Viz tamtéž, str. 60.

¹⁸ VILIKOVSKÝ, Ján. *Překlad jako tvorba*. Praha: Ivo Železný, 2002. str. 104. ISBN 80-237-3670-1.

¹⁹ Viz tamtéž, str. 127.

²⁰ Viz tamtéž, str. 96-137.

²¹ HRDLIČKA, Milan. *Literární překlad a komunikace*. Praha: ISV, 2003. Jazykověda (Institut sociálních vztahů). str. 10. ISBN 80-86642-13-5.

V neposlední řadě A. Fedorov konstatuje, že důležitým faktorem při překladu je samotná doba, kdy bylo dílo vytvořeno. Vzniká souvislost mezi historickou situací a jejími obrazy, které se v díle odrážejí.²²

1.3 Jazyková tvořivost

V závislosti na naší praktické části překladu úryvku románu *Вечная жизнь Лизы К.* zmiňujeme neméně důležitou vlastnost překladatele, a to jazykovou tvořivost. V případě, že se v překládaném jazyce neobjevily vhodné jazykové prostředky, má překladatel možnost využít svou jazykovou tvořivost a vytvořit tak vhodný ekvivalent. V procesu překládání tak mohou vzniknout neologismy, či může dojít k zdomácnění cizích výrazu (exotismy). Zde musí být překladatel na pozoru, protože v některých případech „...materiál, který má být co nejméně nápadný, strhuje na sebe čtenářovu pozornost, je samoučelně zformalizován, překladatel „zušlechťuje“ materiál, nikoli aby sloužil autorovi, ale aby strhl pozornost na sebe.“²³

Jednou z tvořivých překladatelových prací s výchozím textem jsou transformace. Přestože náš překlad románu *Вечная жизнь Лизы К.* formálně spadá mezi prózu, vážnou složku tvoří také rytmus a s ním spojena struktura vět, která značně zužuje výběr vhodných ekvivalentů.

Důležitou operací při uměleckém překladu je deformace normy, s níž překladatel pracuje, má-li přeložit deformované útvary originálního textu²⁴, uvádí Z. Kufnerová v publikaci *Překládání a čeština*. Deformace se vyskytují na všech úrovních jazyka, jako příklad můžeme uvést úryvek textu našeho překládaného úryvku. V našem případě se jedná o deformaci hláskovou, která se uplatňuje při stylizaci dětské řeči. Zároveň se však kromě deformace ruského jazyka vyskytují i deformace angličtiny a němčiny.

Кричал от избытка чувств, про то, что игра окончена, йес, гейм из овер , и теперь они будут жить вместе...	Křičel z přemíry pocitů, že hra je u konce, jes gej m is ouver , od teď budou žít všichni spolu.
---	---

²² ФЁДОРОВ, Андрей Венедиктович. *Основы общей теории перевода (Лингвистические проблемы)*. Москва: Издательский Дом Филология три, 2002. [online]. [cit. 2020-01-14]. Dostupné z: http://samlib.ru/w/wagapow_a_s/osnowyobshejteoriiperewoda2002.shtml.

²³ LEVÝ, Jiří. *Umění překladu*. Praha: Panorama, 1983. str. 109.

²⁴ KUFNEROVÁ, Zlata a SKOUMALOVÁ, Zdena a kol. *Překládání a čeština*. 1. vydání. Jinočany: H&H, 1994. str. 111. 80-85787-14-8.

...в доме, комнат хватит на всех, туда есть дорога, там зеер и аллее гут.	V domě, kde je dostatek místností pro všechny, kde je cesta, kde je zeer a allee gut.
« Ясь » - это ящик – про надвигающуюся кабинку, « селк » - это зеркало, то есть озеро там, внизу.	„Тоšík“ – tedy košík, myslela tím blížící se kabinku, „zeltadlo“ – tedy zrcadlo, kterým myslela jezero tam dole.

Vyskytuje se zde rovněž deformace morfologická, která napodobuje špatné skloňování a časování:

Русская женщина любит делать русская баня.	„Ruská žena mít pevná ruka.“
--	------------------------------

Váženým překladatelským problémem může být také metafora. Při hledání vhodného ekvivalentu musí překladatel nejprve pochopit podstatu obsahovou, zároveň však musí určit, zda se jedná o metaforu originální, vytvořenou samotným autorem původního díla nebo se jedná o myšlenkový stereotyp, tedy klišé. V některých případech se můžeme setkat s metaforou, která se *„opírá o některé zvláštnosti kulturního systému východiskového jazyka.“*²⁵ Obecně však platí, že většina metafor v textu jsou neutrální, tedy pojmenovávají známé jevy a předměty, nepředstavují tak závažný překladatelský problém při překladu. Více se této tématice budeme věnovat v praktické části, v kapitole Tropy.

²⁵ KUFNEROVÁ, Zlata a SKOUMALOVÁ, Zdena a kol. *Překládání a čeština*. 1. vydání. Jinočany: H&H, 1994. str. 113. 80-85787-14-8.

2 MARINA VIŠNĚVECKAJA

Marina Arturovna Višněveckaja – ruská spisovatelka a scenáristka. Narodila se v roce 1955 v Charkově do rodiny inženýra a režiséra ochotnického divadla. Už od dětství snila o tom, že se stane žurnalistkou. Sama Višněveckaja na autorském setkání v muzeu Konstantina Fedina říká: „Chtěla jsem se stát novinářkou, abych mohla chránit lidi.“²⁶ Na vysněnou žurnalistiku nakonec přijata nebyla. V roce 1979 absolvovala obor scenáristiky na Gerasimově všeruské státní univerzitě kinematografie v Moskvě.

Svou kariéru odstartovala jako autorka humoristických povídek, vydaných v roce 1972 v časopise *Юность*. V roce 1991 bylo ve sborníku *Новые Амазонки* vydáno prozaické dílo, povídka *Начало*. Další novely a povídky byly publikovány v časopisech *Октябрь*, *Дружба народов*, *Волга*, *Знамя*.

V roce 2011 založila na síti Facebook skupinu, která se věnovala zkoumáním nových výrazů, přicházejících z internetu, novin a televize. Višněveckaja uvádí, že v roce 2014 přicházelo velké množství nových slov také kvůli politickým událostem daného roku. V roce 2015 tak vyšla kniha *Словарь перемен 2014*, určena převážně filologům a studentům. O několik let později vyšel druhý díl *Словарь перемен 2015-2016*.

Napsala scénář k více než 25 animovaným filmům - *Малиновка и медведь*, *Три медведя*, *Слон и Пепочка*. Animovaný film *Русалка*, jehož režisérem byl A. Petrov, byl dokonce nominován na Oscara za nejlepší animovaný film. Dále také napsala scénáře k deseti dokumentárním filmům - *Александр Блок*, *Но не поняли сказанных им слов*, atd. Věnovala se také dětským animačním programům na televizních kanálech *REN-TV (В прямом эфире кот Порфирий)* a *TVC*.

Jako autorka současné ruské prózy Višněveckaja vydala řadu děl. Mezi nejznámější sbírky povídek a novel patří *Вышел месяц из тумана* (1999), *Увидеть дерево* (2000), *Опыты* (2004), *Архитектор запятая немой* (2004), *Буквы* (2008). Kromě posledního románu *Вечная жизнь Лизы К.* autorka napsala ještě jeden pohádkový román *Кащей и Ягда, или Небесные яблоки* (2004).²⁷

Za svou sbírku *Опыты* autorka získala ocenění I. P. Belkina, konkrétně za pověst

²⁶ Марина Вишневецкая: *Мне очень хотелось создать вещь, которая бы трепетала, как жизнь*. In. Общественное телевидение России. [online]. [cit. 2019-09-23]. Dostupné z: <https://otr-online.ru/programmy/figura-rechi/marina-vishnevetskaya-31582.html>.

²⁷ ЧУПРИН, Сергей. *Биография и библиография*. In. Русская литература сегодня. [online]. [cit. 2019-09-23]. Dostupné z: <http://www.marvish.ru/index.php?id=7&name=essays>.

A. K. C. Sbíрка obsahuje šest různých povídek a novel, všechny jsou pojmenovány iniciály hlavního hrdiny, každá má pak svůj podtitulek. Díla jsou psána formou zповědi hlavní postavy, psané v ich-formě. Poslední řazená ve sbírce je právě oceněná pověst A. K. C. s podtitulem *Опыт любви*. Ruská dívka Alla vypráví svůj příběh o tom, jak se z dívky stane ženou, jak člověk vychovaný v zemi ateistů najde cestu k Bohu. Příběh se odehrává v zemi, ve které nebyli ženy a muži, ale pouze budovatelé komunizmu, kde nebyl Bůh ale jen pokyny komunistických stran.²⁸ Všechna díla sbírky *Опыты* mají společný motiv – ženy odhalují své myšlenky a životní příběhy.

V rámci naší překladatelské práce musíme zmínit, že žádná kniha Višnevecké zatím nebyla přeložena do češtiny. Avšak v roce 2007 vydalo nakladatelství Větrné mlýny sbírku povídek pod názvem *Antologie ruských povídek*, ve které je mimo jiné obsažena také povídka Višnevecké. Konkrétně se jedná o povídku P. И. Б (*Опыт демонстрации траура*) právě ze zmiňované sbírky *Опыты*. Do češtiny ji přeložila Kateřina Kaluss-Brychová pod názvem R. I. P. (*jak správně vyjádřit soustrast*).²⁹

Marina Višněveckaja se také věnovala tvorbě pro děti. Básničky, založené na jazykové hře a jednoduchých rýmech, byly vydány v časopisech *Трамвай*, v ilustrovaném literárním časopise pro děti *Кукумбер* a týdeníku *Неделя*. Vybrané básně jsou nyní vydány v samostatné sbírce *Кто такие сумки?* (2017).

Za svou tvorbu získala řadu ocenění. Je držitelkou ceny Ivana Petroviče Belkina za nejlepší povídku roku *Опыт любви* (2002). Dále také držitelka ceny Apolla Grigorjeva (2002). Celkem třikrát získala laureát Cena časopisu *Znamja* (1996, 2002, 2011). V roce 2017 získala ocenění Zlatý orel v kategorii Nejlepší animovaný film za pohádku *Ком и мышь*. Celkem čtyřikrát byla navržena na cenu J. Kazakova za Nejlepší povídku roku (2000, 2001, 2002, 2011).³⁰

²⁸ КОБЛЕР, Эсфирь: *Культура слова, или Слово как факт культуры. Опыт прочтения прозы Марины Вишневцевой*. [online]. [cit. 2019-09-28]. Dostupné z: http://gondolier.ru/118/118kobler_1.html.

²⁹ ABUZJAROV, Ildar, Leonid Jur'jevič BOL'ŠUCHIN a Lucie ŘENOŘÍKOVÁ. *Antologie ruských povídek*. Vyd. 2. Přeložil Janka ALMÁSYOVÁ. Brno: Větrné mlýny, 2007. [online]. [cit. 2020-04-27]. Dostupné z: https://is.muni.cz/el/1421/podzim2006/RJB_48/um/Antologie_ruskych_povidek.txt.

³⁰ ЧУПРИН, Сергей. *Биография и библиография*. In. Русская литература сегодня. [online]. [cit. 2019-09-23]. Dostupné z: <http://www.marvish.ru/index.php?id=7&name=essays>.

3 ROMÁN VĚČNÝ ŽIVOT LÍZY K.

3.1 Dějová linie románu

Hlavní hrdinkou románu je dvaceti osmiletá Líza Karmaniková, pracující v turistické agentuře Charme voayge. Děj se odehrává od roku 2012 do roku 2015. Višněveckaja nám prostřednictvím svého románu přibližuje běžný, každodenní život hlavní hrdinky, jejich dvou dětí Vincenta a Marušky. Prvotní myšlenkou, podle autorky, bylo napsat novelu. Postupem času se ale dějové linie rozšířily a přidávaly se stále další postavy. Vznikl tak román, jehož součástí jsou podrobné a věrohodné příběhy všech postav. Autorka tak umožnila čtenáři vžít se do děje a být jeho součástí.

Hlavní postava Líza je sečtělá, intelektuální mladá žena, která barvitě popisuje nejen to co se děje okolo ní, ale hlavně analyzuje své pocity a myšlenky uvnitř sebe, svůj vnitřní svět. Většinu času něco postrádá, bloudí, nechápe, z jakého důvodu se věci dějí. Autorka přirovnává postavu Lízy k Nataše Rostovové, hlavní hrdince románu Tolstého *Vojna a mír*. Nataša stejně jako Líza řeší peripetie s láskou, do života oběma ženám vstupuje několik mužů.

V rozhovoru pro ruský televizní program *Фигуря перу* autorka uvádí, že jejím úmyslem bylo vytvořit postavu obyčejné mladé ženy, na kterou udeřila historie. „Ona vůbec nic z toho nechtěla, kromě svého štěstí. Najednou se dostává do situace, kdy musí změnit svůj život a odjet do zahraničí. Dozvídá se, že její bratr zemřel a nezbývá jí nic jiného, než začít situaci nějakým způsobem řešit.“³¹

Knihu bychom mohli pomyslně rozdělit na dvě části. Na jedné straně probíhá běžný život a každodenní starosti, na druhé straně probíhající politické události, odehrávající se na pozadí životů všech postav. Především je to válka na východní Ukrajině, tedy ozbrojený konflikt v ukrajinské části Donbasu mezi Ukrajinskou armádou a dobrovolnickými silami na jedné straně a proruskými separatisty, podporovanými Ruskou federací, na druhé straně.³² Autorka prostřednictvím děje připomíná období politických změn, období, kdy byli politické otázky vážným tématem ruské společnosti. Jak jsme již zmínili výše, ve stínu

³¹ КОБЛЕР, Эсфирь: *Культура слова, или Слово как факт культуры. Опыт прочтения прозы Марины Вишневской*. [online]. [cit. 2019-09-28]. Dostupné z: http://gondolier.ru/118/118kobler_1.html.

³² *Válka na východní Ukrajině*. In. Wikipedie: Otevřená encyklopedie. [online]. [cit. 2019-09-28]. Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/V%C3%A1lka_na_v%C3%BDchodn%C3%AD_Ukrajin%C4%9B.

těchto událostí Líza žije svůj krásný, nepochopený život – snaží se pochopit své vztahy s muži, vychovává jedno dítě a porodí druhé, stěhuje se do zahraničí atd.

O románu bylo napsáno několik literárních kritik. Arina Bukovskaja ve své kritice pro týdeník Профиль komentuje, že román Věčný život Lízy K. není jen nudná próza o morálním rozhodnutí, ale vtipný román o lásce, rodině a politice. Je to román o člověku, pro kterého je soucit a přijetí důležitější než lhostejnost, agrese a nepromyšlená řešení. Zároveň dodává, že hlavní hrdinka Líza působí jako stará známá, její strasti a radosti jsou všem dobře známé, chodí po stejných ulicích, čte stejné události v novinách.³³

Motivem, který prochází celým dílem, chceme-li také leitmotivem, je věčný život. Jak už napovídá samotný název románu, hlavní postava Líza hledá odpověď na otázku, co je vlastně věčný život. Přesto, že v průběhu románu Líza bloudí svým životem a snaží se pochopit, co se kolem ní děje, v závěru knihy dojde k jakémusi uvědomění. Líza spatří svůj vnitřní odraz a pochopí podstatu lásky, podstatu svého věčného života.

3.2 Jazyk a styl autorky

Styl literárního díla je prostředek a způsob realizace autorova záměru a jeho hlavní myšlenky. Marina Višněveckaja píše tzv. *rytmizovanou prózu*. Rytmus je v próze spjat s uměleckým obsahem, je jedním z prostředků jeho vyjádření. Můžeme tedy říci, že rytmus je způsob organizace textu. Rytmizovaná próza - prozaická řeč, která se svou rytmickou organizací přibližuje k volnému verši, zachovává však lexikálně-gramatické členění řeči na základní logické pauzy. V. M. Žirmunskij ve své stati *О ритмической прозе* uvádí, že rytmezujícími prostředky v dané próze jsou syntaktické a slovosledné paralelismy, časté opakování souřadících a podřadících spojek, přítomnost nepravidelně opakujících se slov, či slovních spojení.³⁴

„V próze vystupují do popředí druhotné znaky rytmické organizace slovního materiálu, jeho různé konstanty (...) Základ rytmické organizace prózy nicméně nikdy nepředstavují hlásková opakování, ale rozličné formy gramaticko-syntaktických paralelismů, někdy poměrně volných jindy značně vázaných na slovní opakování. Tyto formy vytvářejí kompoziční osnovu rytmezované prózy, která nahrazuje pravidelné kompoziční formy

³³ ЧУПРИН, Сергей. *Биография и библиография*. In. Русская литература сегодня. [online]. [cit. 2019-09-23]. Dostupné z: <http://www.marvish.ru/index.php?id=7&name=essays>.

³⁴ *Метризованная проза*. In. Лингвокультурологический тезаурус: Гуманитарная Россия. [online]. [cit. 2019-11-12]. Dostupné z: <http://www.philol.msu.ru/~tezaurus/library.php?view=c&course=4&raz=2&pod=8>.

verše,³⁵ uvádí Žirmunskij. Rytmizovaná próza je proto tvořena složkami navzájem závislými mezi sebou. Může se jednat o větu s několika syntakticky stejnorodými členy, spojenými spojkami, může se jednat o souřadné souvětí tvořené syntakticky paralelními nezávislými větami, opakování souřadících a podřadících spojek. Zároveň může autor tíhnout k vyrovnávání počtu slov, slabik.³⁶

Na autorském setkání v muzeu Konstantina Fedina³⁷ sama autorka uvádí, že román je založen na výrazně rytmické organizaci. Ačkoli si čtenáři na první pohled nemusí všimnout, v románu jsou všechny věty předem promyšleny. „Měnila jsem slova tak, aby věty končily na přízvuchou nebo nepřízvuchou slabiku... Ve skutečnosti je to pro mě hudba a zdá se mi, že hudba vede čtenáře,“ - říká M. Višněveckaja.

Abychom přiblížili rytmus v námi překládaném románu, uvedeme několik příkladu:

С ума сойти, сколько здесь запахов, пряных, терпких, приторно-сладких (А). И звуков, если снять шлем: птичьих, людских, членораздельных, певучих и колких (В), а в вышине – лепестков, господи, а ведь один из них – Санин, и это так крышесносно знать! V následující ukázce vidíme opakující se syntaktické konstrukce, které obsahují několikanásobné větné členy (A, B). Rytmický pohyb navíc zdůrazňují aliterace **пряных, терпких, приторно-сладких**.

(...) я же ему свидетель и соучастник, я лечу, я частица всей этой невероятной притирки ветра к крылу, крыла к птице...жены к мужу...дети мои, простите вашу безумную мать(...) Opakování mohou mít charakter synonymických variací, které spojují následující člen s předchozím: *ветра к крылу, крыла...* Nejmenší jednotkou, která se opakuje v rytmičované kompozici, bývá většinou dvojice. Dalším rytmickým prvem je pak opakování osobního zájmena *я лечу, я частица...*

Долина, вытянувшаяся всем телом, чтобы припасть к темно-зеленому озеру; озеро, прижавшееся к исполинским ребрам горы, выбеленным тысячелетиями; и эти ни на что не похожие склоны, текущие вниз, будто мед, тяжелыми, неспешными складками – проч от промозглой безжизненности...

Zde vidíme syntaktický paralelismus posílený stejným pořádkem větných členů (podmět vyjádřený podstatným jménem a příslovečné určení). Mezi další pak patří i epiteta vyjádřená dvěma přídavnými jmény *темно-зеленому озеру*. „V rytmičované próze má

³⁵ ŽIRMUNSKIJ, Viktor Maksimovič. *Poetika a poezie*. Praha: Odeon, 1980. str. 276.

³⁶ Viz tamtéž, str. 276-277.

³⁷ Вишневецкая Марина Артуровна. *Творческая встреча в музее Константина Федина*. In. YouTube. [online]. [cit. 2019-09-12]. Dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=HsXr--qqSNI&t=1763s>.

paralelismus vždy volný charakter, čímž je podmíněn i rozdílný rozsah souvztažných rytmicko-syntaktických jednotek („kól“), který do postupného rytmizovaného pohybu vnáší nepravidelnost a rozmanitost.³⁸ Další formy paralelismu viz kapitola Stylistické figury.

V románu *Вечная жизнь Лизы К.* se styl vyjadřování jednotlivých postav mnohdy liší, jelikož tím autorka poukazuje zejména na rozdílné generace. Mluva hlavní hrdinky Lízy obsahuje velký počet slangových výrazů, patřících do věkové kategorie třicátníků. Osobitý styl mluvy má také syn hlavní hrdinky Vincent, který používá jak ruský, tak i anglický a německý jazyk. Opakem k mluvě samotné hlavní hrdinky, je mluva matky a otce Lízy a profesora Ju.Ju, patřících ke starší generaci. Autorka záměrně pozvedla úroveň vyjadřování, aby čtenáři cítili „rozdílný“ jazyk, tedy aby byl mezi postavami vidět generační odstup.

V textu jsou velice často obsažené cizojazyčné pasáže, konkrétně se jedná o pasáže v němčině a angličtině. Typické jsou hlavně pro malého syna hlavní hrdinky, Vincenta. Často se v textu odkazuje na druhou světovou válku, proto čtenáře německá slova nijak nepřekvapí. Autorka však přidává svůj překlad pasáží z cizího jazyka, takže čtenář není ochuzen o smysl vět.

Autorka velice často používá složité metafory a přirovnání. Při překladu jsme se tak museli zaměřit na obsahovou stránku, abychom metaforu co nejvěrněji převedli do češtiny. Jako příklad můžeme uvést situaci, kdy Líza popisuje krásné pocity, které měla při narození své dcery Marušky a zjišťuje, že od té doby se na pocity nějak zapomnělo: *С тех пор оно залоснилось, заносилось, забылось, а вот – никуда не делось.* Pocity přirovnává k oděvu, který je po čase obnošený a zapomenutý. Zároveň slovo *залоснилось* popisuje, jak vypadá látka po delším čase běžného nošení - je vydřená, lesknoucí se. Složitost metafory přidává ještě aliterace sloves, které začínají na slabiku – *za*. Bylo tedy žádoucí, abychom zachovali jak obsah, tak i aliteraci, zvolením vhodné předpony slovesa. Úryvek jsme přeložili takto:

<i>С тех пор оно залоснилось, заносилось, забылось, а вот – никуда не делось.</i>	Od té doby se pocit obnosil, ošoupal a odložil – ale pořád tam byl.
---	---

³⁸ ŽIRMUNSKIJ, Viktor Maksimovič. *Poetika a poezie*. Praha: Odeon, 1980. str. 179.

Román je psán v er-formě, často se však v textu vyskytuje vnitřní monolog hlavní postavy Lízy, ve kterém je zaznamenáno její duševní dění. „Vnitřní monolog usiluje zobrazit a postihnout duševní dění v jeho zárodečném, nehotovém, často chaotickém a rozporuplném stavu.“³⁹Jako prostředek pro vyjádření vnitřního monologu autorka využívá střídání nevlastní a polopřímé řeči. I když střídáním těchto prostředků je možné přesněji vystihnout duševní rozpoložení postavy, v některých pasážích je velice obtížné určit, jedná-li se o řeč vypravěče či postavy. Také při dialogu postav si musíme při překladu dát pozor, abychom nezměnili smysl výpovědi: *Быть с детства причастным к сцеплению ее колесиков, - сказал Саня еще через час, потому что был тормозом и любил наступать бог знает куда убежавшую Лизину жизнь, вдруг напрыгнув из-за угла, - это реально круто. Что круто? Ах да, быть причастным... Ну нет! – это все, что она могла возразить.*

V knize se můžeme setkat s úryvky básní či jiných prozaických textů. Snažili jsme se vždy dohledat již vydaný překlad. Setkat se tak můžeme s básní J. Brodského *Что ты делаешь, птичка, на черной ветке*, kterou do češtiny přeložil V. Daněk ve sbírce *Konec krásné epochy* (1997). Dále pak z díla B. L. Pasternaka *Doktor Živago* a další. Verše J. Jevtušenka *Со мною вот что происходит* (1957) známé v písni ze sovětského filmu E. Rjazanova *Ирония судьбы, или с лёгким паром*, do češtiny přeložené jako *Ironie osudu aneb rozhodně správná koupe*, jsme bohužel nenašli v českém překladu. Museli jsme proto nabídnout vlastní překlad.

Obecně bychom mohli říct, že román je zaměřen na mladší i starší generace. Autorka záměrně využila materiál ze svých slovníků (*Словарь перемен-2014, Словарь перемен 2015-2016*). Mladší čtenáře tak může oslovit bohatý jazyk románu plný slangových výrazů z internetu, novin a televize. Starší generaci pak může zaujmout historická část spojená s válkou na Ukrajině.

39 DOLEŽEL, Lubomír a Jaroslav KUCHAR. ed. *Knížka o jazyce a stylu soudobé české literatury: cyklus statí pracovníků Ústavu pro jazyk český Československé akademie věd*. Praha: Orbis, 1961. Knížka o jazyce a stylu soudobé české literatury. str. 47.

PRAKTICKÁ ČÁST

4 PŘEKLAD ROMÁNU

4.1 1. kapitola

A venku chumelilo. Do školky přišli zasněžení. Vincent zdrhnul i se svou péřovou bundou, kterou pak za běhu zahodil. Na veřejnosti ji často dělal naschvály, jako by chtěl otestovat sílu jejich přátelství nebo jen její trpělivost. Líza si vzala studenou, odhozenou bundu z podlahy a řekla si pro sebe: „Pokud máš problémy se svým přítelem, dítě za to nemůže.“

„Maminko, malá anketka.“

Líza uslyšela tanketka a uvědomila si, že Vincent si nesundal boty. Teď z něj bude téct voda jako z provinilého štěňátka, chtěla za ním rychle běžet... Ale jedna ze zaměstnankyň školky, starší paní Nataša, ji už pevně držela za rukáv:

„Vyplňte to, pokud chcete. Ale bylo by lepší, kdybyste to udělala.“

„A proč?“

„Je to od psychologů na diplomky. Pro vás! Pro ně i pro vás.“

Bylo hodně hodin. V dotazníku bylo třicet čtyři bodů. Nejlepší by bylo, kdyby utekla. Ale Líza se bála Nataši, zbožňovala ankety a trpěla kvůli louži, která vytékala z jejich bot. Ve školce bylo jako vždy přetopeno.

Můžete říct dítěti poučnou příhodu z dětství, která vás předvede ve špatném světle?

Samozřejmě můžu.

Můžete se omluvit dítěti, pokud se mýlíte?

Snadno!

Můžete slíbit dítěti, že splníte jeho přání za dobré chování?

Ano, bohužel.

Vaše oblíbená pohádková postava?

Koblížek? Ne, nejmladší dcera z pohádky Kráska a zvíře.

Do patnáctého bodu to bylo jednoduché. Ucho zachytilo Vincentovo radostné výskání a smích dívky, zřejmě Dáši – to znamená, že se na ni vrhnul a lechtal ji. Největší Dášin obdivovatel Fedor, zdá se, ještě nedorazil. U patnáctého bodu Líza s provinilým výrazem poodešla od louže. Našlapala až k parapetu... V bodě 15 byla požádána, aby nakreslila postavičku, několik čar (jakýchkoliv) a pak kruh, trojúhelník nebo čtverec. Ano, vyptávali se na vážné otázky. Věděli snad, že je matka samoživitelka, nebo byli ostražití kvůli Vincentovi? Kruh nebo trojúhelník? Zdá se, že trojúhelník poukazuje na zvýšenou sexualitu. Stejně jako „nejmladší dcera“ z oblíbené pohádky? Zvýšenou nebo neuspokojenou? Proč se k tomu nechala uvrtnat. Ale přesto trojúhelník nezaškrtila. Je taková, jaká je.

Dále bylo nutné vymyslet pohádku a přitom vybrat frázi z několika možností.

Za desatero horami a desatero řekami bylo jedno království...

Vincent ztichnul. Dáša taky. Zabavili se, pravděpodobně nějakou hrou. Nebo mu paní Nataša sundávala boty? Měla to udělat ona sama.

Žil, byl já...

Ne!

Žili nebojácní lidé, kteří věděli všechno na světě...

To znamená, že si vybere poučnější variantu? A co to o ní říká?

A v jedné rodině na okraji města žil chlapec...

Na samém okraji města, stejně jako oni.

Myslel si, že je nejchytřejší na Zemi...

Ne! Takhle je to lepší:

Jednoho dne zjistil, že to jsou jeho adoptivní rodiče...

Nebo to není lepší? Jako nějaká brazilská telenovela. Ať už je to tak, jak napsala, jinak přijde pozdě.

A chlapec se kvůli tomu urazil na celíčkový svět...

Stop! Kvůli čemu se naštvál?

Strávil několik dní sám, než se začal cítit hrozně a smutně...

Dobře, ať je to tak. Dál už fajfkovala náhodně. Jak jí Den jednou napsal: „Udělal jsi ze mě random přítele.“

Chlapec se postupně naučil rozlišovat dobro a zlo, kdo potřebuje pomoc a na koho by si měl dávat pozor...

To není o Vincentovi! To je o Denovi.

Slíbil si, že od teď bude dávat více těm, kteří jsou mu blízcí ...

A opět káže. Zbývá zvolit poslední větu:

Od té doby vládl v rodině klid.

Zvýraznila fajfku. A zase hloupost? Koneckonců, lidé přicházejí s pohádkami, aby si něco kompenzovali... Ano nebo ne?

V dalších pokusech nebyla skoro žádná past: milovat snění, umět o sobě „poměrně snadno“ říci i neznámému člověku, odpočívat raději u vody... Nebylo zapotřebí utíkat, ale letět. Na poslední otázce se Líza znovu zasekla. Před spaním nejčastěji přemýšlí – nad práci, nad osobními věcmi? Analyzuje vztahy s dítětem nebo plánuje budoucnost? Ještě by se měly ty papíry podepsat: máma V. Mosijčuka. A ještě jednou. A na třetím listu. Na posledním: 02/03/2012.

Před spaním si už několik dní představuje v posteli sebe s jednou osobou – s tou, se kterou v posteli nikdy nebude. To znamená, že nejde o plány do budoucna... Líza se podívala na hodiny a rychle udělala fajfku u kolonky „myslím na práci“.

Rozletěly se dveře a objevil se Fedor se svým otcem, který spíš vypadal jako dědeček. Oba dva nejsou moc zasněžení, protože vylezli ze svého bavoráku, oba se kolébají při chůzi – velký šéf a malý šéf. Ani jeden z nich nemá smysl pro humor, proto jsou trochu legrační. Pozdravila je, položila papíry na okenní parapet a běžela.

„Mosijčučko-zvířátko!“ – Fedorův hlas je ale velmi pronikavý. – „Přijde odplata!“

Moje srdce se zastavilo. On ho teď přece nebude mlátit pro nic za nic – jen proto, že se přátelí s Dášou? – a vstoupila do vánice. Byla to jen vteřinka, v běžném dni to byla jen vteřina, ve které Vincenta neviděla, necítila – přerušení drátu, ztráta spojení, nukleární zima, strašák jejího raného dětství! A aby v této vteřině nezůstala stát jako zkamenělý mamut, popadla mobil z kapsy. Zmeškaný hovor od matky a dvě SMS od Dena říkali jedině: je pátek! Páni, zapoměla na to hned, jak se probudila.

Den napsal: „Zítřej jako vždy?“ A po třech minutách: „zítra nic :((((“ A běžela po úzké sypké stezce mezi hlubokými závějemi, připomínajícími hrb velblouda, a snažila se

rozluštit souvislosti: byl unavený z jejich vztahu (například ona byla v jistém smyslu unavená), jeho dítě onemocnělo, jeho žena ho hlídala, byl zavalen prací? Kdyby šlo o práci, ona by to věděla... Jerochin se usmíval, když chtěl něco zatajit, takže Líza za rok, ano, téměř rok, co byli spolu, se odnaučila myslet a ptát se proč: nemohl, protože prostě nemohl! A Den se znovu na oplátku usmíval – s tichou radostí ničemu a nikomu. Ale stejně se usmíval Líze. Nikoliv jako v kanceláři – jen tak mimochodem jen očima – ale celým svým působivým zevnějškem (byl vysoký 190 cm); jeho uši se dokonce chvěly, trochu se třepotaly a zářily, když se od srdce zasmál.

„Mami, haló, volala jsi, ale zítřek ještě není jasný. Teď napsal, že nemůže, ale víš, že mění názory jako ponožky!“

Sníh se na ni valil z kleneb a mezer mezi domy, jako by k ní patřil – a ona se dusila sněhovými vločkami, které píchaly do krku jako minerálka. Maminka se pravděpodobně urazila za začátek bez „dobrého rána“, bez otázky „jak je na tom táta?“. Koneckonců i ona na tátu večer zapomněla, „vyhrál vodorovný stav“, ale co to znamenalo – začínající zánět sedacího nervu, vysoký tlak nebo dvě sta gramů navíc, Líza včera neměla čas to zjistit... Máma se suše zeptala:

„To mlád'átko je ve školce?“

A v tom slově „mlád'átko“ bylo tolik zabarvení (konotací, řekla by moje matka a Den by řekl hloupostí), že Líza znovu zapomněla na zdvořilost:

„Kde jinde?“

A máma odpověděla:

„Nic netajíš? Je zdravý? Včera mi připadal malátný!“

„Je to kvůli Skypu. Nudí ho Skype... Mami, mám tě ráda! Během přestávky ti ještě zavolám.“ A tátu mám taky ráda! Posílám pusy!“

„Samozřejmě, jestli kvůli Skypu a...“

Líza už to típla. Když se Vincent narodil, žili ještě spolu v obrovském bytě na Frunzenském nábřeží. Tak to zařídil osud – mimochodem, přičiněním mé matky – a teď se bavili přes Skype a žili, jak řekl můj otec, na předměstí. Aspoň že blízko sobě.

Lízino předměstí bylo uspořádáno nepohodlně, zvláště, rozumně. V jeho středu byla mateřská školka, jako semínko květiny chráněné před velkým světem stovkami obalů, jako slunce, kolem něhož se točí vše. Abychom se dostali ze školky na autobusovou zastávku, bylo zapotřebí rozpojit všechny tyto bloky panelových domů soustředěných do kruhu. Stát se vesmírnou sondou Voyager letící na Mars. Sníh se stane kosmickým prachem a okna, která vzplanou nebo pohasnou, budou meteorickým deštěm... Někdy se s Vincentem takhle bavili: oddělit první stupeň! – znamená oddělit! A aby už Líza nemyslela na to, co se teď děje ve školce, jestli ho Fedor bije nebo jen plácá, pevně stiskla mobil v kapse, protože jeho proudění se mohlo každou vteřinu proměnit ve zprávy... například od Julija Juleviče. Proč od něj? Předevčírem Lízu překvapil. Najednou ji požádal, aby mu říkala Julíku:

„Může mít starý člověk nějaký rozmar?“

Nebyl starý, ale na Julíka byl příliš starý. Byla zmatená. A najednou řekl, jako by na ni zavolal:

„Větka!“

„Cože?“

Mlčel, pak bylo slyšet, že dýchá... Pravděpodobně ho pes táhl za sebou. Vždycky volal, když venčil psa.

„*Proč se třeseš ptáčku, když na černé větvi...*⁴⁰“ „Pamatuješ si to, ne?“

⁴⁰ BRODSKIJ, Iosif Aleksandrovič a Václav DANĚK. Konec krásné epochy: výbor z poezie. Praha: Mladá fronta, 1997. Květy poezie (Mladá fronta). ISBN 80-204-0647-6.

„Ne... nevzpomínám si.“ – A s telefonem šla k počítači, protože znovu mlčel. Googlila a okamžitě našla: – „*Proč se třeseš ptáčku, když na černé větvi koukáš po okolí?*“⁴¹

A pak, téměř lapal po dechu, pravděpodobně ho táhnul pes:

„*Myslíš, že tě praky nepotrefí a žít dál ti svolí?*“⁴²

Aby bylo všechno jasné, odpověděla:

„Vaše generace, Juliji Juleviči,“ Líza se vždy chovala uctivě, když nevěděla, co říct, „přednášela z paměti verše, to je neuvěřitelné! Táta má pravdu, když říká, že nás rozděluje propast.“

A rychle se omluvila: nejprve za otce, pak za propast, poté že ji volá syn (nazývala Vincenta synem pouze v rozhovoru s ním a proč?) A když rychle dočetla báseň do konce: „*Omyl! Mě to vždycky táhlo do věčnosti. Je mi povědomá. Její první příznaky jsou v nelidskosti. A s tou jsem tu – doma...*“⁴³ - vyděsila se, ale nevěděla proč. Pak usoudila, že Větku odvodil od Elizavětky a vypnula mobil. Podívejme se, jaká drzost: „*Proč se třeseš ptáčku, když na černé větvi koukáš po okolí?*“ Ale ráno našla v telefonu jeho smsku: „Verše jsou na památku, v úterý ti zatelefonoju.Ju.“ Nadala si kvůli svému hloupému podezření. Prostě jen potřebuje někomu zavolat, když venčí psa Kerota.

Nastoupit se jí podařilo až do čtvrtého autobusu. K metru to bylo blízko, dvacet minut pěšky, protože „dvoupokojové“ autobusy s harmonikou uprostřed a zádí, která v zatáčce vynáší na metr, už byly přeplněné. Zato kožešinové čepice a límce, od roztátého sněhu vypadaly neklidně živě, jako olízané od kočky, zdálo se, dotkni se – drápnou tě, vlhké nosy a šedou, drsnou vrstvu ledu na okně se dalo vydržet maximálně pět minut. Ale v metru, v nejkrásnějším a nejstísněnějším metru na světě – nedávejte tašku ze zábradlí, na levé straně se nezastavujte, posuňte se... – se nemuselo dál bojovat, ale jen se hrnout s davem a myslet si své. Už nějakou dobu (nedávno, ale vzpomenout si od kdy) přemýšlela o sobě s ohledy

⁴¹ BRODSKIĀ, Iosif Aleksandrovič a Václav DANĚK. *Konec krásné epochy: výběr z poezie*. Praha: Mladá fronta, 1997. Květy poezie (Mladá fronta). str. 115. ISBN 80-204-0647-6.

⁴² Viz tamtéž, str. 115.

⁴³ Viz tamtéž, str. 115.

na Ju.Ju., to znamená s hloupou a nadšenou ostražitostí: On se to o mně nikdy nedozví, on by byl překvapen, taky by tomu nerozuměl.

Seznámil je Vincent. Byl konec září, slunečný den, ale přšelo a foukalo. Stromy v jejich parčíku, podobně jako kropenaté slepice, stále rozevíraly, čechraly a snášely listí. Ju.Ju. jel na kole a Líza se hnala za Vincentem s čepicí v ruce, aby si ji bezpodmínečně nasadil. On se ale vykroutil, vyskočil na cestu a strejda slaboch musel zatočit a spadl na zem. Stočil se a zůstal ležet. A když ho posadili na lavičku, náhle ožil. Lehký úsměv, nešťastný z bolesti, se změnil v téměř blažený, se kterým ji požádal, aby něco zašeptala. Ale co? No, například: bolavá strana se uzdravuje zařikáváním... A podíval se tak hluboko do jejích očí, hluboce, udiveně a obyčejně, jako do spodního šuplíku komody, kde včera ležely ponožky, a teď se tam objevila propast.

Vždyť tam ještě byl i pes (muž a jeho „obyčejný pes“), běžel za kolem zjevně v slušné vzdálenosti, a když se Ju.Ju. začal zvedat ze země, strčil do něj tak hloupě a vášnivě, že se sotva udržel. A když se všichni posadili, Kerot jako cvičená liška vyskočil a posadil se na lavičku vedle. A tehdy Vincentovi řekl: „Pokud mu hodíš klacek, s vděčností ti ho přinese zpět.“ S vděčností? – zasmála se Líza. A Vincent: „Mami, najdi mi klacek.“ A pes se vrhl pod vedlejší lavičku, chňapnul ze zažloutlého listí špinavý a otrhaný badmintonový košíček (Líza si nejprve myslela, že je to křídlo ptáka), přinesl ho a položil přímo k nohám Vincenta. Ten se rozesmál štěstím. Od té doby se už nikdy neviděli a tato scéna byla jako ze starého filmu, byla poškozená častým přetáčením a s překříženými čarami pobíhajícími nahoru a dolů. Ale stejně se na ni chtělo pořád dívat: Vincent stojí na špičkách, aby dohodil míček co nejdál, Kerot nedočkavě kňučí, Líza odpaluje míček svojí plochou kabelkou... a rozhlíží se kolem. Ju.Ju už nasedá na kolo, protože si vzpomněl, že za deset minut má appointment, velmi důležitou přes Skype, with my college from University of Nashvilles. Trochu ji to zamrzelo, ale je zcela jasné, že se nevytahuje, ale myšlenkami už tam není. Šlápnul do pedálu a Kerot, vrtí svým načechráným ocasem, pobíhá mezi páníčkem a Vincentem a pak vystřelí jako šíp do aleje. Dívají se za nimi s prckem dlouho... Líza se vesele zeptá: „Víš, proč nebudeme brečet?“ A Vincent na to skočí: „Proč?“ „Protože zítra přijdeme znovu a přineseme si s sebou skutečný klacek na házení!“ Vincent zamračně přikývne a začne bulet, až když opouští alej.

4.2 5. kapitola

Pokud to byl sen, a to sen byl... Jedle jako by byly černé růže, které jedna za druhou rozkvétaly a barvily se do modrých nebo zelených barev. Máma s Alevtinou kecaly jako kámošky, skákaly od jednoho k druhému a naoko přitom kývali hlavami – odvážně jako by pod nimi nebyla žádná propast. Vedle seděl Saňa, vypadal jako figurína – byl bílý jako křída a působil dost napjatě. Rty měl už od dětství velké. Někdy jako by znenadání ožil, rty roztáhl do širokého, ale falešného úsměvu, aby povzbudil vystrašenou Marušku. Povzbudil nebo polekal ještě víc? Vincent, byl tam ještě její nejstarší syn Vincent, byl teď dost hubený, protože za poslední rok se vyšvihl snad o 10 cm. Vzhledem k tomu, že rostl bez povšimnutí ze strany dospělých, vyšvihl ruku a začal něco křičet v němčině. Proboha proč tak ale komolil slova? Vždyť Saňa se s ním přes skype učil od jara do půlky léta. Nicméně Felix všechno pochopil a odpověděl jako že ano, tohle jsou hory, vysoké hory Alpy a ten sníh, který na nich vidíš, tam je celý rok. Možná kvůli tomu si máma s Alevtinou, aniž by řekly slova, nasadily na hlavu kapuce. Máma měla na hlavě bílý orenburský šátek,⁴⁴ tenký jako pavučinu, a Alevtina růžovou lyžařskou čepici s bambulí. Líza nepocítila vůbec nic. Felix řekl, že je to dech ledovců a kšiltovku si posunul více do čela. Maruška navlečená do žluté kombinézy trčela na rukách Sani a vůbec netušila, jestli je to realita nebo sen. Jen udiveně koukala ze strany na stranu jako nemluvně pozorující chrastítka. Vincent zase něco křičel a ukazoval prstem, ale tentokrát dolů. Na silnici byla rozestavěna autíčka, z výšky vypadala jako dětská, vedle nich stál malý domeček s hnědou velkou střechou, která pro tuhle krajinu nebyla moc typická. Ukazoval a křičel všemi možnými jazyky, které aspoň trochu znal, že tady chce bydlet. Možná doufal, že by mu někdo nerozuměl? Křičel z přemíry pocitů, že hra je u konce, jes gejm is ouver, od teď budou žít všichni spolu. V domě, kde je dostatek místností pro všechny, kde je cesta, kde je zeer a allee gut. Ukázal na Felixův batoh a zeptal se ho: „Co v něm máš, padák? Já bych skočil!“ Felix se usmál pod svým bílým vousem, který připomínal rovné štětiny zubního kartáčku. Byl to dobrák. Alevtina si ale nikdy nenechala ujít příležitost, aby mu nepřipomněla Hitlerjugend, jehož členem kdysi byl. Felix se vždycky bránil březnem 1945, tehdy se se svou matkou a sestrou ukrývali před bombami u tety na vesnici. Vedle vesnice byli na poli zadržováni ruští váleční zajatci. Bylo jich tak moc, že si nemohli ani sednou a celou dobu stáli. A když děti přiběhly k ostnatému drátu, zajatci šeptali: „Bitte Brot, Bitte Brot!“ I když sami měli

⁴⁴ Tradiční ruský tkaný šátek.

málo, matka začala krájet chléb na malé kousky, on se pak se sestrou nenápadně plížil k drátěnému plotu a chleba přes něj přehazoval. Lidé pak chleba chytali jako stín, bez jediného slova, aby se neprozradili. Rovnou ho polykali, stejně tak jako kachny na jezeře.

Potom Alevtina svůj výraz mazané lišky zaměnila za výraz hloupé naivky.

„A kde byl tehdy Klaus? No pověz, kde byl váš starší bratr? Saňa ani Líza to neví. Patnáctiletý blondáček Klaus, rozkošný jako figurka z míšenského porcelánu!“

A chudák stařík, obměkčen vzpomínkami, zamumlal: „Bránil Berlín“ a něco uvnitř, připomínající zlomenou píšťalku, mu pískalo v hrudi. „Führer ho povolal, aby bránil poslední baštu. On nikoho nezabil... pff... zemřel jako hrdina.“

Pokud to není sen, proč Alevtina zase nezačala s tou svoji obehnanou písničkou? Nebo je snad před námi výstup Felixe?

Před nimi byly hory. A blížící se kabinka lanovky byla náhle tak blízko, že Maruška zavřela oči. Tahle holčička byla zvláštní taky tím, že nikdy nekřičela. Před strachem ji chránila oční víčka. V Portu na pláži k ní jednou přiběhl obrovský labrador, o hlavu větší než ona. Maruška se ani nepohnula, jen zavřela oči a celý rituál seznamování a očuchávání vydržela v uctivém tichu.

Vincent sebou při pohledu na kabinku strojeně plácnul o špinavou podlahu a křikem napodobil zvuk sirény. „Vstaň!“ řekla babička. Felix se soucitem odpověděl: „Kluk si hraje, bum, bum.“

Ale Alevtina si samozřejmě neodpustila: „Hitlerjugend! Jako bychom Vás neznali!“ Matka bouchla Vincenta tak silně, že mu kolínka a lokty zaduněly o dno kabinky, pak ho hodila na lavičku vedle sebe. Líza si povzdechla, Felix s pochopením přikývl. „Ruská žena mít pevná ruka.“ Maruška otevřela oči a uviděla naproti sobě naštvaného, ukřivděného bratra. Důležité je, že to byl její vlastní bratr, okatý, s mateřským znaménkem na líčku. Maruška měla zase naopak na tváři dolíček, který se rozzářil, pokud se usmála. V tu chvíli nepřiliš vhod ožil i Saňa: „Irina Vladimírovno, od Elji dneska nemáte žádné novinky?“

Samozřejmě chtěl uklidnit situaci, ale bylo to přece jen zakázané téma a matka se chytla za čelo. A Vincent si dodal trochu odvahy. Ještě aby ne! Vždyť mu superhrdina přispěchal na pomoc. Co se týče dědečka, ten ležel v nemocnici a aby se z toho rychleji dostal, hodně spal. To bylo všechno, co řekli vnukovi. Mrtvice přece jen nebyla tak těžká. Sice už dědeček pokulhával po pokoji, ale z nějakého důvodu nepoznával všechny. Mluvil útržkovitě, zlobil se, zvláště pak na ošetřovatelky, pokud mu nerozuměly. Na jednu z nich hodil dokonce talíř. Co se dá dělat, měl zrovna takové období. Matka vytáhla z rukávu kapesník a osušila si oči. Alevtina ji pevně objala a nahlas povzdychla. Pokud je to vážně sen, je to sen o pekle pro sedm lidí. Peklo i ráj... Jen zřídka bývají dohromady. Bude ten sen trvat věčně? A piknik, který na ně čeká v horách na počest výročí partnerství Alevtiny a Felixe? Kdo ho vymyslel a jak ho přežít! Bude vůbec někdy?

Příběh o jejich seznámení Saňa vyprávěl snad před sto lety a dodnes pálí jako panák slivovice. Stejně jako lehkomyšlnost Sani.

V seznamovací agentuře Zlatý prsten Alevtině řekli, že se Felixovi líbila její fotka. Zároveň také dostala drahocennou radu: „Pokud máte ve své rodině někoho, kdo byl obětí války, měla byste to ženichovi taktně, ale podrobně napsat. Němci totiž mají často komplex viny vůči Rusům, někdy hraničící až s obdivem.“ „Jo,“ řekla si pro sebe Alevtina, „obdiv, to je přesně to, co se synem potřebujeme!“ A začala často chodit do knihovny, protože internet ještě neexistoval. Ve starých svazcích vykopala hromadu vzpomínek a inspirativně je splácala dohromady – v levném školním sešitu tak vytvořila jakoby rodinný archiv. Starší bratr Nikolaj, hotový fantom, který v podstatě nikdy ani neexistoval, posílal dopisy z fronty a synáček Saňa je s láskou a snaživou dětskou rukou přepisoval do sešitu (přece nebude do fašistického doupěte posílat bratrovy originály). Otec Alevtiny se vrátil bez jediného škrábance – protože byl zásobovač? Možná to nebylo kvůli tomu, ale každopádně pod palbou nebyl zrovna často. V tajném sešitu byl uveden jako tankista, který hořel v tanku u Stalingradu, ale jako zázrakem přežil, ale v nemocnici ho nedali doporádku, nakonec pak ještě jedenáct let umíral doma. Na fotce z „tátova pohřbu“, vystřižené z okresních novin, byla dobře vidět roční holčička, celá zabalená v Pavloposadsky šátku.⁴⁵ Přes fotku bylo rychlým písmem napsáno: „Felixi, ferštén? To jsem já, tvoje Tina.“ Třetí lež byla z poloviny pravda a týkala se vzdálené tety Alevtiny (v

⁴⁵ Tradiční ruský vzorovaný šátek.

sešitě byla uvedena jako vlastní teta). Ta byla odvečena z Babrujska Němci, aby pracovala v Německu a tam beze stopy zmizela. Felix na to vřele zareagoval: „Pošli mi celé jméno, datum narození, pokud možno fotku. Připravuji žádost do archivu v Bad Arolsensu.“⁴⁶ Tady se Alevtina trochu zarazila: „Nikdo z nich už nežije, jména jsem mohla splést.“ Ale Felix trval na svém, chudák. Dodnes hledá Klavdii Jevgrafovnu Malenkovskou, která nikdy nežila, nebo Klavdii Jevfimievnu Marcinkovskou, která se v průběhu téhle hry na „vlastní tetu Alevtiny“ znovu stala nevlastní. A jestli byl její tajemný otec Jevgraf nebo Jevfimij?...

Vlastní teta Alevtiny, Taisija Markina, se v roce 1946 vrátila do Sovětského svazu a na dva měsíce strávené ve filtračním táboře doplatila zdlouhavou nezaměstnaností, protože s takovou minulostí ji nikde nevzali, ale i přesto porodila ve svém rodném městě Babrujsk dceru a dva syny. Měla povahu lídra, takže zrealizovala svoje nadání a zřídila si svoje tajné krejčovství, kvůli kterému nakonec na začátku sedmdesátých let skončila ve vězení. Šla i tam, překračovala všechny zadané normy. Byla předčasně osvobozena a zemřela o několik let později obklopena mnoho vnoučaty a dětmi.

„Nemyslíš si, že tě zkazila? V jedenácti letech si vytvořil fejk!“ Na možná až příliš přímočarou otázku Lízy, Saňa klidně odpověděl, že je to osud. „Starouškové bez sebe nemohou být ani minutu, a pokud to byl osud, není jedno, jak se uskutečnil?“ „Od dětství být součástí osudu.“ řekl Saňa o hodinu později, protože měl dlouhé vedení a rád vpadal do Lízina plynoucího života (jen Bůh ví jakým směrem), najednou vyskočil zpoza rohu – „To je vážně super.“ „Co je super? Ach ano, být spolupachatelem...“ „Ne!“ – to je jediné co mohla namítnout. Už ve škole měla problémy s dokazováním. Táta takový problém nikdy neměl... Dokud s sebou nese knul kvůli mrtvici přímo uprostřed čtvrté přednášky, ten den přednášel jednu za druhou, protože platili čím dál míň za stále víc práce. Protože se rozhodl vydat tisíc výtisků knihy o Timovi s pevnou vazbou a barevnými ilustracemi, ve kterých jsou s Eljou „rodičovskou variantou.“ Rok po Krymu rubl klesl tak prudce, že nad všemi vysněnými a krásnými věcmi museli dělat od rána do večera. Líza to svému muži nedovolila, i když on byl připravený přispět finančně na tuhle soukromou věc. Sanja bral v úvahu, že je to neoficiální věc, ale i přesto výtisky budou věnovány přátelům a zbytek bude stejně ležet ve skřini. Pro tchána a Elju to ale bude památka a útěcha. Líza vedla pořád svou, že ne, že ten yperit přijde na svět bez jejich

⁴⁶ Do roku 1997 jen Arolsen, je město v Německu, ve kterém se nachází Mezinárodní pátrací služba Červeného kříže (ITS).

pomoci. Ona to zakazuje. Táta, když byl ještě schopný psát, jí poslal úryvek z Pasternaka: A k tomu, aby činil dobro, scházela jeho (Strelnikova) zásadovosti bezzásadovost srdce, které nezná obecné případy, ale pouze jednotlivé, a které je velké tím, že činí malé věci... A tučně zvýraznil „bezzásadovost srdce“.⁴⁷ Líza přemýšlela pouze nad tím, jak nevhodně jsou v té frázi nahromaděny antonyma a jaký byl v této oblasti odborník Babel, zvláštnosti v překladu jeho díla si vybrala jako téma k seminární práci k příležitosti znovuvydání jeho knihy (*Mein Taubenschlag*⁴⁸, Mnichov, 2014) po čtyřicetileté pauze. A učitel řekl, že nic aktuálnějšího než toto téma nemůže vymyslet, že bude s upřímným pocitem čekat... Nacházela se teď ve stavu mírné paniky, nebyla si jistá, jestli jí bude stačit její úroveň jazyka mezi C1 a C2.

Jezero těžce vzlétlo zpoza lesa jako pták, který dlouhou dobu seděl v hníždě, a na malou chvíli se zdálo, že letí s nimi a naklání se z jednoho křídla na druhé. Vincent nadskočil a zase splašeně vykřiknul něco v různých jazycích. Maruška už se téměř nebála, ale přesto když jmenovala věci, které ji zajímaly, energicky vykřikovala: „tošík“ – tedy košík, myslela tím blížící se kabinku, „zeltadlo“ – tedy zrcadlo, kterým myslela jezero tam dole. Na každou pojmenovanou věc přitom ukazovala ukazováčkem. Líza si najednou uvědomila, že věci, které Adam nepochopil, pojmenovával. „Brm, brm“, je všechno, co troubí, jezdí, funí a brzdí. Kde je „Brm, Brm“? Vážně je na obloze? Saňa se díval na hory a jeho profil, těžký a bílý, jako by kopíroval obrysy těch Alp. Ale nakonec tam zahledla lehoučké pestrobarevné okvětní lístky, vysoko. Hned si nevšimneš, že se pod nimi pohupují postavičky.

„Babi, podívej! Vincent se rozplácl na sklo jako netopýr. V naší třídě padákový kluzák viděla jen Erika Chačatranová! Jsem frajer, taky jsem ho viděl!“

Matka si znovu osušila slzy kapesníkem a vše se opakovalo znovu: Felix se povzbudivě usmál pod vousem, Alevtina ho obejmula kolem krku. Saňa měl pravdu, oba byli dokonale sladění. Stačilo, aby Felix pohladil Vincenta po hlavě a Alevtina vnímavě řekla: „Celý děda. Nátlak a neústupnost. Pamatuji si Gríšu ještě ze schůzek, šel si tvrdě za svým, aby bylo vše tak, jak řekl on sám, podle jeho chápání spravedlivosti! Vždyť přece pokud máš

⁴⁷ PASTERNAK, Boris Leonidovič. *Doktor Živago*. Vyd. 2. Přeložil Jan ZÁBRANA. Praha: Odeon, 2003. Knihovna klasiků (Odeon). str 241. ISBN 80-207-1146-5.

⁴⁸ Oděské povídky. Historie mého holubníku (něm.)

vlastní dítě, tak se o něho taky starej. To ale ne. Jednou je chlapec z chudé rodiny, musíme se o něho postarat tak, aby i on mohl jet s ostatními na výlet... i kdyby se měl na hlavu stavět. Všichni se složíme, rozdělíme to na 28 dílů, jsou to jen drobné. Mnohým se to ale zas tak nelíbilo, takže on vysolil chybějící polovinu a ochudil tak své vlastní dítě. A jaká těžká doba to byla, svatý člověk, každý večer za něho, Iro, Boha prosím!“

Maminka tiše brečela do límce své bundy. Vincent zapomněl na padákové kluzáky a snažil se jako pejsek zasunout hlavu pod její ztuhlou ruku. Alevtina, stejně jako jednou Saňa v Nordhausenu, jako pravděpodobně všichni v Tichorecku, přikázala: „Jen plač, plakej, bude ti líp. Ještě mi za to poděkuješ.“ Felix byl naměkko, stiskl své trekingové hole a bouchal s nimi o zem, až se zdálo, že si toho vůbec nevšímá. Zdálo se, že nic neuvěřitelnějšího než byla tato scéna, už být nemůže. V tu chvíli zakřičela Maruška - z nadměrného soucitu, z příliš silných objetí Sani. Matka už si svoje odbřečela a začala strkat Marušce schované lízátko Chupa Chups. Ale dítě odstrkovalo babičku rukama, kopalo nohama, obutých do těžkých hnědých sněhulí. Určitě na ni byly dost těžké, ale nahoře na ně čekala zima, řekl Saňa. Vincent, aniž by vymyslel něco chytřejšího, přemýšlel, jestli jsou všechny děti v Německu vychovány tak špatně, protože kopat babičku – jak na to přišla! Buď byla babička se svým vnukem zajedno nebo dostala pořádný kopanec, protože se masírovala ruku až k loktu.

K něčemu se schylovalo. Líza zavřela oči jako Maruška na pláži. To je dobrý způsob. Nejprve si vzpomněla na Gajanešku za skříní a na Mášu Brusničnou, která se s ní střídala. A pak, že Jerochin na sebe přepsal firmu Charme voyage. Využil neštěstí, které se svalilo na manžela Šmarinové. Ten byl obviněn z korupce, ale kdo ví, napsala Brusničná, dneska už jdou i po těch nejpoctivějších, protože jsou nepodplatitelní. Zkrátka, zatímco se ona s manželem rychle balili a byli už prakticky jednou nohou za hranicemi, Jerochin opravil něco ve stanovách firmy a to bylo vše! - náš Denis Olegovič se stal majitelem! Svoji Alenku zaměstnal, dokonce ani Šamratová nebyla tak bezohledná a neměla takový plat. Karmaniková, přimluv se u Jerochina. Stará láska nerezaví! Děkuji Bohu, Olga a Julia jsou si rovny. Život už chápou obě stejně. Cele léto semnou šili hračky, jen na dva týdny odjeli na vesnici. A Jerochinovi napiš, že ti donáší z cestovky Vítr cestování. Jsou opravdu v šoku z toho, co se u nás děje.

Máša to napsala už dávno, snad před týdnem, ale Líza ještě neodpověděla. Protože matka přiletěla s Vincentem jen na pár dní. Co by na to měla odpovědět?

Milá Mášo, samozřejmě že mu napíšu, ale nejsem si jistá... A otevřela oči, protože Maruška úzkostně funěla. Hory se blížily. Tak rychle, jako by je chtěly doslova rozmáčknout. Několik metrů před srážkou se zastavily, naježily své prohlubně a zahalily se do vrstvy ledu.

„Mas!“ Maruška se osmělila a píchala do něj prstem: „Mas! Mas! Mas!“

Ve svých třech letech už toho znala dost, ale teprve začala mluvit. Nedávno si prohlíželi knihu o sluneční soustavě. A hory připomínají Mars, usoudila Maruška. Saňa její domněnku podrobně vysvětlil ostatním. Máma se pousmála a na chvíli byla tou starou soustředěnou, živou a vnímavou mámou. Podle oficiální verze měla nečekaně okno v práci. Vincent o tom básnil a tak přiletěli. Ve skutečnosti vypadalo, že to bylo úplně jinak. Nervově se zhroutila, což se zrovna nehodilo. Za několik dnů, ale doktoři ještě sami nevěděli za kolik, pustí otce domů.

Líze se podařilo zaletět do Moskvy před dvěma týdny, ale pouze na prodloužený víkend do pondělí. Táta ležel v poměrně dobré nemocnici. Sice v pokoji pro pět lidí, ale čistém. A co je nejdůležitější, měl lůžko přizpůsobené jeho nemoci, ve kterém si může mechanicky zvednout hlavu nebo nohy. Elja za ním chodila po práci každý den a hltala z vozíku jeho nemocniční večeři. Protože otec, kterého krmila lžící, jedl jen to, co vařila matka. Nebyl v tom žádný záměr, ani nemohl být, protože ještě moc nepřemýšlel. Jednoduše ležel, stejně jako sarkofágy nosatých králů v Lisabonské katedrále vytesaných ze žluto-šedého kamene. A stejně tak zatínal zuby, pokud se mu náhodně na lžici objevilo něco, co máma nevařila. A pokud se mu něco z toho dostalo náhodou až do pusy, vyplivnul to s takovou zlostí, že se Elja odcházela umýt se na záchod, až se třásla podlaha. Máma se s ní střetávala někde v metru, předala jí plnou tašku s krabičkami a termoskami a letěla dál. Vedla Vincenta na bazén nebo někde po cestě, v parku nebo kavárně, pořádala rozhovory. Stala se teď headhunterem, pro lidi, kteří hledají chůvy, hospodyně nebo taky pečovatelky. A protože pracovala ve firmě dobré kamarádky, přesvědčila ji, že kancelář není nejlepší místo pro seznámení se s člověkem. Ano, s její skepsí a vlastností vidět věci do hloubky, se rychle

stala nepostradatelnou. A ačkoli si usmlouvala dost volnou pracovní dobu, za tátou stejně nechodila často. Přišla jednou nebo dvakrát za týden s Vincentem, zjevně se za ním ukrývala před Eljou. Ta okamžitě vystřelila z pokoje, když přišli. Maminka se posadila na židli vedle postele a recitovala tátovi verše - ty, které sama znala z paměti nebo se dívala do sešitu. Jednou to Líza viděla na vlastní oči, ať se dělo cokoliv: umývání pokakaného souseda napravo, hledání ztracených zubů pod postelí nalevo - máma seděla, recitovala, ničeho si nevšímala. Jako by mezi ně zapadla: „*A on s těmi cizími chodí a sám tomu rozumí, náš rozpor nevysvětlím, my oba mučíme se tím.*“ Mimochodem, v Lisabonské katedrále jsou sarkofágy královen vytesány tak, že královny leží a čtou tlusté knihy. Je jasné, že Bibli nebo Knihu žalmů, ale i tak to vypadá překvapivě aktuálně.

Další den se Líza stala svědkem něčeho neuvěřitelného. Otec, který s nikým nemluvil, ani s Lízou, ani s Vincentem, vůbec s nikým, (Lékaři říkali, že je to afázie, pravděpodobně dočasná. Dejte mu čas, kolik, ale nikdo neví.) dnes poprvé promluvil, když mu Elja dala k uchu Iphone. „Volá Irina“, řekla. Proč jeho mysl zapnula řeč, jen když slyšel z telefonu mámin hlas? Matka se ptala na nejjednodušší věci: „Jedl jsi? Chutnalo ti?“ A táta jasně jako prvňáček vykřikoval: „Ano“ a na druhou otázku „moc.“ A na třetí: „Rišik.“ To znamená, že se maminka zeptala: „Kdo jsem? Ty víš, s kým mluvíš?“ A chudáček Elja na každé ano šťastně přikyvovala, zář se chrlila z jejich modrých očí, její Gríša se naučil chodit a už umí mluvit.

V den Lízina odjezdu ji Elja tiše doprovázela k nemocničnímu výtahu a chtěla ji obejmout. Řekla: „Nezapomeň na nás, tvůj otec má k tobě silný vztah.“ Bílý plášť, který nosili hlavně svědomití příbuzní, se rozevřel a oranžová krajka, která zdobila její kombiné (ukazuje se, že v Rusku tohle ještě nosily), téměř praskala na její hrudi a křičela svou vyzývavostí. Z tajného žlábků na hrudi pak ještě zamrkala nevkusnou hedvábnou mašličkou.⁴⁹ Líza ustoupila a Elja rychle, jako prsty, které kloužou po strunách kontrabasu, zapínala knoflíky pláště. A z výtahu ještě stihla říci: „Díky za vše, dávejte na sebe pozor!“ Líza vždycky chtěla, aby s ní byl otec spokojený. Kliknout zpět na poslední uloženou vzpomínku, chtěla víc než kdy před tím. Nejzoufalejším přáním bylo, aby někdo (potom na tom světě) potvrdil, ho nerozrušil jejich poslední rozhovor. Otec byl před mrtvicí pár dní, ne hodinu nebo dvě. Táta si myslel, že knihy o Timovi by se měly prodávat v Německu v ruských

⁴⁹ V období války ruské ženy nosily plátěné spodní prádlo, avšak po válce se do Ruska začalo dovážet prádlo z přírodního hedvábí a ženy jej začaly nosit do společnosti, jako šaty.

odděleních a Líza se Saňou by se o to měli postarat. Cena není důležitá, ale jen symbolická. Líza řekla: „Válka ještě neskončila. Nejsem žádný prokremelský televizní kanál. Tuto válku podporovat nebudu.“ Táta řekl: „Podporuj její památku“, zdůraznil – „vzpomínku o ní a o něm. Hřích zapomnění je také hřích, o nic menší než hřích zatracení.“ A Líza vybuchla jak sopka: „Chápu, já, ano... Já jsem hříšnice... ale zato tě mám ráda a posílám pusu!“ A táta řekl stroze: „Miluji tě, zlatíčko, ale hlavně nezapomeň na duši. Na její věčný a nekonečný život, Bůh je svědkem, že všechno teprve začíná.“

„Zlatíčko“ jsou mámina slova, která najednou použil otec, co měla znamenat? Právě tohle bylo tehdy důležité. Je to jen přehnutí? Podle Freuda? Ale kdo je skutečně „zlatíčko?“ Obě na něho čekaly celý rok. Máma to tajila Líze a Líza zase mámě.

„Také chci letět v balónu.“ Vincent ji bolestně bouchnul pěstičkou do kolena. Líza zalapala po dechu a ohlédla se. Syn už třásl s trekingovou holí Felixe.

„Můj strýc je hrdina, bojoval proti fašistům. A co ty, je pravda, že jsi byl v dětství opravdu fašista?“

Babička vykřikla: „Jaká ostuda!“ Alevtina s nadšením: „Ha ha ha, Vincente, ještě!“ A Vincent pohrozil staříkovi pěstí. To už bylo přespříliš.

„Break⁵⁰!“ vykřikl Saňa a předstíral, že píská. Alevtině, kterou zbožňoval, ale jejich chyb si nevšímal, přes Maruščinu hlavu řekl: „Mami break!“

Alevtina na něho uličnicky vyplázla jazyk a ukázala prostředníček... A Vincent dělal grimasy hned po ní. Kvůli tomu se jí v očích zatmělo?

A pak Felix udeřil hůlkami o zem a sípavě řekl: „Angekommen!“⁵¹

Nakonec pochopila: Jejich Noemova archa se nenápadně přirazila k hoře, vplula pod střechem a zastavila se. Stanice byla přestupní a všichni si to pamatovali. Začali zmateně

⁵⁰ Brzdi! (ang.)

⁵¹ Dorazili jsme! (něm.)

pobíhat jako romská rodina - tašky, děti, elegantní, objemný batoh Felixe, obrovitánský batoh Sani - on ten piknik koneckonců naplánoval. Vincent byl rozhodnutý vyskočit jako první, ale babička ho pevně chytila za kapuci. Alevtina si najednou usmyslela, že se usmíří s Felixem a potají ho přitiskla ke sklu a políbila na rty. Starý muž to s důstojností vydržel, ale pak si na plošině několikrát svědomitě utřel kapesníkem knír.

Kabinky lanovky se pomalinku táhly stanicí vzhůru jako mýdlové bubliny. Schody jako by jim chtěly stačit, ale beznadějně zůstaly stát u železného plotu. Maruška stála jako přibitá a odmítala se odtrhnout od této podívané. Téměř ve všech bublinách byli lidé. S foťáky, iPhony, dalekohledy nebo jen s veselými obličejí. Ještě jeden kluk v červené péřovce ji zamával z bubliny, která se vznášela nahoru. A dokud kabinka nebyla z dohledu, Maruška skákala ve svojí žluté kombinéze, aby ji kluk, který už na ni stejně dávno zapomněl, lépe viděl a pohrávala si přitom s ozvěnou: "Ahoóóoj!"

Ale jinak měla Maruška pravdu. Přistáli na Marsu. Strmé skály vrhaly svůj chlad. Žádná tráva, žádné listy na malých stromech, které byli legračně vysázeny kolem lanovky, nemohli oklamat čelo a tváře, zčervenalé dýcháním té cizí atmosféry.

„Dobry, co!“ - rozhlédl se Vincent a dvěma výdechy se snažil zahřát dlaně. – „A kudy ted’?“

Překvapivě cíl cesty znali všichni kromě Lízy. Myslela si, že jdou na procházku. Jednou už se setkali v Mnichově, tak proč se nesetkat taky v Garmisch a při té příležitosti se nepodívat nahoru. Je pravda, že to vypadalo trochu divně, proč vystoupili už v polovině cesty, vdechnuli studený vzduch, udělali si společnou selfie se zasněženými vrcholky a taky s mraky, které leželi na úrovni hlav. Samozřejmě že Vincent byl naprosto uchvácen, prosil Saňu, aby ho vyfotil při skoku, protože to zespodu vypadalo jako by se vznášel nad mraky. A pak i Líza a Maruška vyskočily a na Saňovo „jeden-dva-tři“ roztáhli ruce i nohy. A kdyby mamka neodešla s telefonem stranou, nerozzlobila se a nezakryla si tvář rukama, nic na světě by nebylo lepší. Ale maminka mluvila a mluvila. S kým a o čem? Několik zdatných kluků, kteří přijeli hned za námi se stejně těžkými batohy, jako měl Saňa, se zasmáli nad veselou skákající rodinou a zabočili k cestě, které vedla podél skály dolů. Poslední z nich, nejvíce hubený a shrbený, zvedl palec nad hlavu, aniž by se otočil. A to

bylo tak okouzující, že i děti to potěšilo. A Vincent na něho bezmyšlenkovitě a vděčně vykřiknul:

„I'll be back!⁵²“ – a tlumeným hlasem Gluma dodal: – „My precious!“⁵³ Ten kluk si přidřepnul úsilím, když zvedal dva palce nad hlavou. A sklouzl na šterku dřív, než stihl úplně zmizet.

A maminka, jak je vidět, mluvila s ošetřujícím lékařem, který v tu sobotu sloužil. Mladý, tlustý, přátelský prcek Ivan Andrejevič. Líza si vzpomněla, jak se nesl z jednoho oddělení na druhé, jako kulečnicková koule – zásah jamky na první ránu. A příbuzní ho naháněli, v marné snaze si s ním promluvit. Křičel: „Zavolejte mezi jednou a druhou!“ - a mizel v dalších dveřích. Sestry ho zbožňovaly, zdálo se, že pacienti taky, byl sám téměř na pět pokojů (V normě jsou jen dva. Jeden doktor byl na dovolené, další odešel.) Snažil se na nikoho nezapomenout: „Dědo, jedl jsi kašičku? Výborně! Babi, nevíš, jestli měl děda stolicí?“ Matce, jak se ukázalo, ale nevolal sám od sebe. Spojila je Elja. Na začátku dalšího týdne chtěli mého otce propustit a protože podle pasu byl ženatý a trvalé bydliště měl u mámy, doktor chtěl vědět co a jak... Zároveň mu Elja domlouvala: „Mohl by Grigorij Alexandrovič jít semnou? A lékař zakašlal: „Dobře, to znamená, je to možné... nebo je to nutné, nebo není nutné...svěřit ho do neznámých rukou?“ A pak se Elja nahlas a dlouze ozvala: „On žije se mnou!“

Hory, které nám byly dlouho v patách, nás nakonec přestaly pronásledovat. Silnice, která se vinula mezi kopci, udusala polštáře uvadlých luk, v tajícím sněhu bylo mnoho shluků jasně zelené trávy. Studený vzduch rušil vzdálenosti a dával možnost pohlednout na maličký stoh na kraji vesnice, kde všechny domky, rozsypané v dolině, měly červené střechy. A stejně jasně bylo možné rozlišit pod zlatou vrstvou listů kmen a větve starého stromu, ukřížovaném na vrchu skály.

Jejich výšlap se protáhl. Rychloručky, rychlonožky Felix a Alevtina už se svými trekingovými holemi sešli z dohledu. Vincent vedl zodpovědně Marušku, ale když se ji zachtělo poskakovat po trávě, bratr ji přísně chytil za ruku, stejně jak to dělá babička, a chudák holka poslušně přestala. Saňa se plahočil asi metr za nimi. S takovou zátěží by měl být schopen zrychlit a Líza by mu to přála. Ale matka byla pevně zavěšena o její

⁵² Já se vrátím (ang.)

⁵³ Můj milášku! (ang.)

ruku. Rozhovor s ošetřujícím lékařem Ivanem Andrejevičem skončil, ale nic se nevyřešilo. Slíbila mu, že to promyslí a v úterý v osm hodin ráno zavolá. V tenhle čas ona přiletí a do té doby se poradí s dcerou a zetěm. Moje matka si však poradila zvláštním způsobem: „Kdo poskytne tátovi lepší péči? Já a moje pečovatelky! Kdo do něj vdechne život? Vincent a já, ty, Maruška a Saňa přes Skype! Kdo z něj vyžene všechny sebevražedné sklony? Nikdo kromě mě!“

Vzduch je opíjel. Nekonečnost, kde ani oko nedohlédne, přidávala zbytečné rozměry. „Ale nejdříve se raději zeptej svého otce?“, řekla. Najednou si otec sám může v pondělí přát a rozhodovat? A pak jeho smysl pro důstojnost...

„Slyšíš se?“ – máma stála jako přibitá: „Jde o život a smrti tvého otce. Tvého otce!“

Je jasné, že bylo nutné přikývnout. Líza to udělala s lehkostí. A taky bylo nutné změnit rozhovor, aby se mamka pohnula z místa, protože bylo zapotřebí dohnat děti a dát Saňovi svobodu. Udělat to tak, aby se nové téma mamky nijak nedotklo, ale aby ji hodně zaujalo. A vybrala si jedno ze dvou: „Mimochodem všimla sis mami, že Maruška sama chodí na nočník, i když v tolerantním Německu můžou chodit v pamperskách třeba i do samotné školy?“ A druhá možnost: „A co Šatalinovi, to si neumíš předsavit! Ani by mě nenapadlo, že to tak může dopadnout! – zradit přátele jen kvůli tomu, aby si polepšili.“ Nejprve vydechnout a nadechnout se přímo z nebe, podívat se nad nedalekým mrakem, buclatým jako děťátka v Rubensových obrazech a černému křížku na jeho boku... pak jen hádat... je to pták nebo orel vznášející se v proudu!

Máma ji zatáhla za ruku. Ale proč? Ukázalo se, že počítala vrány a neviděla, že děti k nim jdou po rozpadající se žluté silnici a drží se za ruce. Vincent je větší, takže mírně kulhá pravou nohou a Maruška kvůli rychlé chůzi strhla z hlavy kapuci. Líčka měla jako Sněhurka. A Vincent se ještě dovede tvářit roztomile: „Já zpomaluji jen kvůli Marušce, aha, ona se vyškubla, chce být první, klidně ať je!“ Ale na posledních pár metrech to chlapec nevydržel, vystartoval vpřed, zabořil se Líze beze slov do břicha a pomyslel si: „Hele, já jsem tvůj syn nebo kdo vlastně?“ Chtěla ho ještě přitisknout, ale nestihla to. On si už dřepel před Marušku a zodpovědně ji nasadil kapuci.

Potom šli dlouho do popaviště – s touto přezdívkou se vrylo do paměti, ukázalo se totiž, že připomínalo úzké čelo neandrtálce. Mezitím máma srovnávala Německo s Ruskem, které usnulo pod duchnou, ve které se potí a místy i dusí, s celou svou autentičností. O tom koneckonců Líza ani nikdo jiný nepolemizuje, ale přesto uznejte. Země se dusí parou a nové výhonky mohou slibovat naději! Další věc je Německo a její plíživá islamizace, kvůli které je nejen Evropa, ale celý svět v pozoru. A bez pauzy - o hloupé lhostejnosti Felixe. Vždyť má 9 vnuků a 11 pravnuků, ale včera v rozhovoru o tématu migrantů nahromadil tolik nesmyslů, že Alevtina nestíhala překládat. Ale jediná věc, kterou moje matka z toho všeho pochopila: komplex viny ještě Němcům ukáže. Je dokonce zajímavé, jestli má slovo resentment antonymum. V každém případě tento antiresentiment udělá to, o čem spojenci se svým kobercovým bombardováním ani nesnili...A Líza se s údivem zamyslela, jak rychle se ženská hlava vyplní, pokud ji každý den chytrý muž nezvedne tu pomyslnou laťku, která každou noc padá dolů, zase nahoru. Připomněla si, že sexismus u bílých lidí už dávno není tak oblíbený. Řekla si, je dobře, že Saňa není chytřejší než já.

Vincent tou dobou, stejně jako otec když byla Líza malá, jen on a nikdo jiný, hladil a žmoulal její prsty. Náhle zamyšleně zamrznuv v dolíčku, kličkami se vkradl do dlaně – to byla morseovka Karmanikovyh. Potichoučku šimral a chytrolínsky pokukoval: všimla si, usmála se? Lízina vnučata to předají Líziny m pravnoučatům... a zabubnovala prsty o jeho dlaň. Za téhle morseovky do ní pronikalo mamčino „bla bla bla“ téměř bez problémů. Stejně jako špatně usmažené vepřové, když se zapije černým pivem. Věčně ustrašená matka už viděla mešity a minarety - v údolí, na místě hezké Kirche s tmavě zelenou kopulkou - konec konců podívejte se! V pozadí kolmé skály uprostřed přilehlé louky - přesně tam, kde se teď potulovaly krávy krémové barvy, žvýkaly, vzdechaly a překvapeně se rozhlížely. Mantra Haré Krišna, tvořená jejich měděnými, mělkými, na placatku podobnými zvony, připomněla Timura a Mot'u, jejich neúspěšnou známost, do které otec vkládal takové naděje... Konec konců, rodit děti by mely ženy, to je normální, pomyslela si Líza, nám se ale podařilo z toho udělat peklo. Jako Šatalin, který si vymyslel, že se bude soudit s Natušej kvůli zmraženým embriím na IVF. Zamražených po vzájemném souhlasu po návratu z Chorvatska. Kryokonzervace podle Natušina lékaře měla zvýšit pravděpodobnost otěhotnění. A bylo to tak zábavné vědět, že někde jsou uloženy čtyřbuněční Šatalinové v hrozném mrazu pod dvě stě stupňů, ve větším bezpečí než v

teple. Natuša pro ně složila ukolébavku - téměř jako Líza pro svého Vincenta, aby tam neusnuli navždycky. Věřila, že pokud s nimi budete mluvit několikrát denně, budou reagovat, jako kuřata, na kvokání slepice. A teď ji Anton překvapil kvůli společnému prohlášení o likvidaci Šatalinových mladých. Protože se chystal oženit se slavnou švédskou biatlonistkou, kterou potkal na letišti v Curychu během dlouhého přestupu. A teď, jak říkala Natuša, neměl koule na to, aby platil alimenty ve švédských korunách.

Vincent znovu polechtal Líze dlaň a potáhl ji za ruku, aby ji odtrhl od babičky s Maruškou... A Líza šťastně podlehla. Silnice pružila pod teniskami. Batoh, naplněný společnými věcmi, důvěrně poskakoval po zádech. S každým nádechem, cítil nos kolem sebe nejen pichlavou svěžest, ale i trpkost jehličí a něčeho sladkého, připomínajícího med. Jistě tam byly i květiny. A Líza vykřikla - křičela:

„Vesmír nás miluje!“

Namísto ozvěny se ozval Vincent:

„My milujeme vesmír! A brzy do něj poletíme!“

Protože věděl, co ji čeká? Ale Líza nevěděla a radostně opakovala za sebe i za ozvěnu:

„Poletíme-tíme-tíme-me!“

„Time,“ vykřikl Vincent tak hlasitě, aby hory slyšely: „Time! Time! Time!“ - a šokovaně, jako by viděl strašidlo: „Podívej, nahoru! Táhle je orel!“

„Nebo nějaký jiný dravý pták,“ řekla tiše, ale on i přesto vyškubl ruku.

Vystartoval a vyběhl na výběžek a naklonil se nad zdánlivou propastí. Sotva ho stačila zachytit. Ukázalo se, že to nebylo nad propastí. Dolů se táhl téměř kolmý zelený svah a Vincent jí zatřásl s rukou: „Podívej se!“ Napravo od svahu bylo kamenité šikmé čelo s pestrobarevnými jasnými kousky látky. Takovými barvami hmyz varuje predátory: „Nepřibližujte se.“ A tohle bylo co? Sušení obarvených látek? A dokud se jeden z kusu

látek nenatáhl za člověkem, který běžel dolů, nenadzvedl se, nezahnul se do oblouku, dívala se a nechápala, že tohle je místo startu. Tohle totiž, řekl při skoku Vincent a zvedl svou pěst do vzduchu, yes, je opravdové místo startu létajících kluzáků! A táhl ji po úzké strmé cestě, skákal z kamene na kámen jako kamzík. Předběhnul nějaký pár s propletenými prsty (zezadu ta dlouhonohá dívka vypadala jako Monika). Za běhu stihnul kopnout do něčího šátku, ještě štěstí že on nikoho nedostal, kolem něj bylo spousta kluků. Dovedl Lízu až k Saňovi, dokonce ji k němu popostrčil a spěchal zpátky, aby se setkal s babičkou s Maruškou.

Saňa měl na sobě helmu. Jakoby se chystal letět. Motocyklová helma a černé látkové rukavice nebyli jeho. Ale z nějakého důvodu říkal, že letět by měla Líza. Ale proč a kam? Otočila se a uviděla na vršku Felixe a Alevtinu. Felix měl na krku pověšený obrovský dalekohled, jako z druhé světové války. Tvářil se povzbudivě. Daleko za jejich zády se rýsovala přízemní skleněné útočiště sjezdaře. Ať tam jdou, posadí se a přečtou si menu tak důkladně, že by toho byli schopni snad jen Němci a jejich poněmčené manželky!..

Saňa podával Líze menší helmu. „Proč, co je to za nesmysl?“, zeptala se hlasitě, protože stejně nikdo okolo nerozuměl rusky. Zaneprázdnění ale byli něčím jiným: Rozkládali na zemi své kluzáky v blízkosti naprosto fosforových barev... při pohledu na sytě zelenou barvu ji zalehlo v uších. Synestézie, pomyslela si Líza a zaměřila se na oranžovo-rudou barvu – v hlavě ji zahučelo. Hned několik svalnatých chlapců stáli shrbení u svých lan a jako nevidomí prověřovali hmatem jejich pevnost. Saňa z nějakého důvodu stiskl Lízu za ramena, trochu s ní otřásl, ale zvonit v uších nepřestalo. Potom začal mluvit přes to zvonění, že se jedná o velmi důležité věci, které by měly velmi pozorně poslouchat. Dnes poletí poprvé... Ach, tak přece on - a znovu si uvědomila: „Jak poletí? Vždyť to neumí! On neví jak!“ Ukázalo se, že umí, protože chodil na lekce už dříve, a pak, když přijel za Alevtinou, udělal si přes léto certifikát. Ale reálně ještě nikdy sám neletěl. Proč? Nechtěl bez ní. Co je to za vtip, vždyť ona žádný certifikát nemá! A už se chtěla rozesmát, ale Saňa s ní znovu zatřásl a řekl, že Raul... Na slovo „Raul“, za nimi přišel světlolvasý svalovec v černé kožené bundě a modré helmě, který měl navíc ještě na ruce zavěšené motorkářské brýle. Oznamil, že tandem (ne Tandemfahrrad, ale Tandem-Paraglider⁵⁴) je skvělý,

⁵⁴ Tandemové kolo... Tandemový paragliding (něm.)

radostný a snadný. Kdokoliv může letět v tandemu, na to není nutná příprava. Člověk musí být jen soustředěný a při rozběhu musí poslouchat. Všechno to říkal německy se silným bavorským přízvukem, ale ze strachu všemu rozuměla. Nebo si vzpomněla? Před několika týdny jí Saňa ukazoval stejný let na tabletu. Říkala, že sama by nikdy... a trochu se o tom tehdy bavili a Líza mu řekla, že když stojí na balkoně, podlamují se jí nohy - automaticky jen co se podívá dolů. Zdá se, že tenkrát na to nic neodpověděl, jen ji pohladil po temeni stejným gestem nejvyššího božstva, kterým obvykle dodával odvalu Marušce... A teď, podle ruského zvyku málem poplácal Raula po zádech. Pak si to uvědomil, dal ruku dolů a usmál se tak, jak to uměl jen on - od ucha k uchu a dychtivě (ich schwöre⁵⁵) slíbil, že Líza bude připravena za dvě nebo tři minuty - překvapení, narozeniny, dárek, snila, ale nečekala, že se sen splní tak rychle. Raul odpověděl krátkým přikývnutím. A Saňa, čertův manipulátor se najednou tvářil přirozeně, sundal všechny klapky z očí - díval se přímo do duše... A její kolena se kvůli tomu začala podlamovat a nebylo jasné, jak dlouho se dívala, jak dlouho se díval on a nebyly ani řasy, ani zorničky, ani žádná duhovka (Saňa má na tmavě barvě zlaté odlesky), ale běžel text: sleduj bílého králíka... a v uších zněl duet z opery Hippolyte et Aricie od Rameaua, kteří slibují nekonečnou věrnost. Ale Saňa stále mluvil, ale z nějakého důvodu se slova nezdála být tak důležitá... Řekl, že ze začátku bude mít strach, ale jistě ne větší než on? Strach ti ochromí mozek, ale po chvíli se vrátí zpět na místo. Potom začne ten zážitek. Něco, co nezažili ještě nikdy předtím, ale teď to přežijí - spolu, jako Bonnie a Clyde, jako Armstrong a Aldrin! Líza řekla: „Jako Belka a Strelka.“ Řekla to však tak rezignovaně, jako by se už vzdala. A Raul, který čekal poblíž, to pochopil ještě dříve než Saňa.

Na skalnatém vršku vedle Felixe a Alevtiny teď byl Vincent a Babička s Maruškou. Bylo by však lepší, kdyby se Líza neotáčela a nedala jim důvod znovu ožít, mávat rukama a hulákama, hulákat ve třech jazycích zároveň.

Vincent křičel nejpronikavěji ze všech a vrhal pěstí tak zuřivě, jako by ji chtěl dostat na oběžnou dráhu:

„I'll be back!“

⁵⁵ Přísahám (něm.)

Líza si nasadila helmu. Nuceně se usmála. Nebylo kam ustoupit - ať si ji takhle pamatují. Podepsala nějaký kus papíru, Saňa řekl, že je to formalita. Předstírala nadšení a šla podél svahu za někým v černé kombinéze, s krátkým oranžovým čírem na hlavě. Spíš to vypadalo jako nedoléčená jizva - takové měla asociace. Kolem se rozprostřely zářivě jasné kopule, tak aby každé měly svou vlastní vzletovou dráhu, svíjející se plameny pekla. Nešlo dlouho, asi jen věčnost. Jestli se Líza zabije, její věčnost půjde do kyttek. Věčnost - podle technogenního Kurzweilovského chápání Sani: nejpozději do roku 2045 může být člověk zaznamenan na datových médiích nebo přenesen „na obláček“ do Cloudu, nebudeme mít čas na to, abychom zestárli. Saňa tomu upřímně věřil! Ale ona se zřítí a on se přenesení na „obláček“ někoho jiného. Možná na „obláček“ Moniky? A pokud se nezřítí, také to nelze vyloučit, jakmile se vrátí do Berlína, Líza podá žádost o rozvod. Protože není plyšovou hračkou, kterou je možné připoutat k balónu a poslat neznámo kam. Rozvedou se a nakonec se vrátí do Moskvy a Maruška bude mluvit, Vincent nebude opuštěný a přestane dělat hlouposti, táta bude chodit s ní a dětmi na procházky a matce se vrátí rozum. Proto se přeje lidé rodí, aby... Ta myšlenka byla přerušena. Raul v neprůhledných černých brýlích, zakrývajících polovinu jeho tváře, už byl ustrojený a to znamená, že Líza se musela navléct do svého postroje, který byl upoután k pilotovi. Zdřevěnělé nohy ji moc neposlouchaly, ale dívka s čírem - ano, nakonec se z ní vyklubala dívka s tenkým hláskem, speciálně vytvořený pro anestezii - se zeptala, jestli si Líza vzala iPhone, je super seshora fotit. Blázen, pomyslela si Líza, a ani už nevěděla o kom. A dívka ji už zapínala popruhy na všech čtyřech končetinách. Raul najednou nečekaně vykřikl:

„Lauf!“⁵⁶

Svah se mírně táhl dolů. Mozek, a v tomto měl Sergiejvič pravdu, přestal fungovat. Hlava, bez mozku, si pomyslela: „No běžet není tak strašné!“ Nohy se rozběhly kupředu, ale okamžitě přestaly cítit půdu. Tělo prudce zatáhlo zpátky a pak nahoru. Ruce pevně svíraly řemeny a z plic se hrnul žalostný zvuk, zaječela - oni letěli ... padali dolů. Zdálo se, že se Raul za jejími zády směje. Mefistofeles a Markétka. A jaké bude finále? Bude „zachráněna“? V jakém smyslu - ve smyslu mého otce? Jediná modlitba, kterou znala: „Zdrávas, Maria, milosti plná, Pán s tebou,“ ji naučila její spolurodící v porodnici, když

⁵⁶ Běž! (něm.)

ležela s Maruškou. Vylekaná sedmnáctiletá prvoroďička, Líza modlitbu mumlala do poloviny a pomohlo to. S Maruškou to pomohlo. Její holčička se tak důkladně zamotala do pupeční šňůry a oni jsou teď také zamotání do šňůry od padáku. Otočili se a byli unášeni - nejprve pomalu a pak rychleji, směrem na stranu, nahoru - vstříc paprskům, které se snažily odstrčit těžká, tmavá oblaka. A uvědomila si, že se člověk nemusí vůbec dívat na zem, ale pouze na červenožlutou kopuli, pobíhající nad hlavou, pouze na mraky, plynoucí, neodvratné, netknuté, jako vlak bratří Lumièrů - stejně klamné. Když se téměř uklidnila, najednou slyší, že Raul křičí nějaká čísla, asi pár metrů nad hladinou moře - opravdu asi kilometr? Ještě štěstí, že z větru ji pískalo v uších. A okvětní lístky padáků padaly sem a tam, jako by někde nad mraky opadávala Edenská zahrada. Štěstí, že jeden z letících lístků byl Saňův. Stoprocentně Saňův - vždyť on už vzlétl, nemohl nevzletnout! A konečně se podívala dolů - pane bože, proč se nepodívala dříve? Konec konců, tohle už někdy zažila, vzpomínám si na to, Bože, ale kdy? V minulém životě? Když meditovali s Moťou a on ji učil jak opustit tělo? On ji učil špatně, protože nevzlétla nikdy výš než strop. A teď, když mezi ní a zemí proletělo rychlé hejno ptáků, se ukázalo, že tady bylo vždy: údolí, natahující se celým svým tělem, aby se přitisklo k temně zelenému jezeru; jezero, tulící se k nesmírným žebrům hory, bělené tisíce let a jedinečné svahy, tekoucí jako med, s těžkými, nevyzpytatelnými vráskami - pryč od bezduchého života... Najednou si uvědomila, že ten pocit, je stejný pocit úžasu, něhy, strachu, bolesti, nadšení, který rozpíná duši do rozměru Vesmíru. Už ho zažila - když ji Marušku, která se rozplakala svým prvním slabým pláčem, položili na břicho. Od té doby se pocit obnosil, ošoupal a odložil - ale pořád tam byl. Bylo to tak skvělé vědět, že existuje něco většího než Vy. Vidět střechy, připomínající otevřené knihy, pásy žluto-zelených a černých skvrn pozemků, zlaté snopy, připomínající pěšce stojících podél jejich hranic a černé tečky ovcí, které byly nezvykle vysoko. Cítit, že máš tajemný vztah ke stvoření všeho, včetně ovcí, a to je váš věčný život - z nějakého důvodu u myšlenky o ovcích se mysl vrátila zpět. Oni padali? Ne, jen zahnuli doprava a trochu níže, uvolnili cestu Saňovi? Ne, nějakému mladíkovi s přilbou s motivem americké vlajky. Vzali to ještě více doprava, vznášeli se nad lanovkou, z výšky připomínající modré korálky, nad lesním průsekem, který byl pod ní a přecházel na svisle řezaný svah. Při pohledu na to, to zabořilo jako čerstvý chirurgický steh. Pak do očí udeřilo jezero a zaslepilo je. Ztratila pocit výšky. Raul na ni z nějakého důvodu křičel, že letí o rychlosti čtyřiceti šesti kilometrů - proč? Bylo důležité, aby pochopila vzdálenost od země - osmačtyřicet, křičel Raul, a protože jeho hlas byl jásající, a protože hladina jezera

se už odrážela v ní, znovu se nebála. Bylo nutné něco stihnout - buď pochopit, nebo něco pronést, jako na Silvestra, zatímco orloj na Spašské věži Kremlu stále bije, odsud by to mělo být slyšet do všech stran... „Hej, kocoure, žij, slyšíš? Koneckonců, máme neuvěřitelnou sílu, já po tomhle určitě - a určitě i ty! Abych přistála a ty zavolal a řekl: Rišiku, pojď domů! Aby si více nemakal jako šílenec, Saňův a Cyrilův režim „WellDone“ ti to umožní! A láska, Juliji Juleviči Kane, je něco tak odlišného, dokonce většího než společné děti... nebo možná to vůbec není o dětech, ale možná o důvěře, jako u Lusy s příjmením Šimbandze, absolutní, úplné, něco co nelze zradit, a ty sám víš, že tebe nikdo nezradí... ale za antropický princip, samozřejmě, díky, je super, potvrzuji, jsem svědkem a spolupachatelem, já letím, jsem součástí tohoto neuvěřitelného přizpůsobení větru ke křídlu, křídla k ptákovi... manželky k manželovi...děti moje, odpusťte své šílené matce, přistáváme, jsem naživu a vy jste moje štěstí. Dvě nohy... dvě opory... Raul vykřikl: „Přistání na obou, hned na obě! Udělám to hladce!“ A tlačí ji, aby vyklouzla ze sedátka. Opět je to děsivé, je to děsivé letět vestoje... ale je to jen chvilka, nohy udeří do země - silná, neznámá, jakoby jiná planeta. Jen si dodat odvahy a jednou o ní napsat: můj život...můj poctivý život...

Je to k zbláznění, kolik vůní je tady, ostrých, trpkých, přeslazeně sladkých. A kolik je slyšet zvuků, pokud si sundáte helmu: ptačích, lidských, zřetelných, zpívajících a pichlavých. Ve výšce okvětní lístky, pane bože a jeden z nich je Saňův, a to je tak úžasné vědět! Prostě vědět. A ten Galaxy Paradise někde určitě je, i když není pro nás... I ty si ho viděla, když oko zavadilo o paprsek. A teď ho hloupě hledala v přemodralé obloze rozfoukané větrem.

5 KOMENTÁŘ K PŘEKLADU

5.1 Překladové transformace

Překladatel se při své práci snaží o co možná největší stupeň ekvivalence a adekvátnosti překladu, a to hlavně v případech, kdy se rozcházejí formální a sémantické systémy jazyků. Rozdílnost lexikálních, gramatických a stylistických jednotek výchozího z cílového jazyka, nutí překladatele k využívání překladových transformací. V teorii překladu k těmto transformacím teoretikové přistupují různými způsoby. V naší práci budeme vycházet z ruské překladatelské školy, konkrétně z díla V. N. Komissarova *Современное переводоведение*, který rozděluje transformace do tří skupin a to na lexikální, gramatické a lexikálně-gramatické.

Jak jsme již zmínili výše, překladatelské záměny jsou v teorii překládání označovány různě, někdy se mohou shodovat, někdy se mohou značně lišit. Z. Vychodilová ve skriptech *Введение в теорию перевода для русистов* klasifikuje transformace na základě lingvistické teorie výpovědi, tedy na základě formální a obsahové složky. Vychází ze současných i tradičních přístupů k překladovým transformacím, zejména ruské a západoevropské teorie překladu. Rozděluje dvě základní skupiny překladových transformací a to formální a sémantické transformace. Mezi první skupinu jsou tak zařazeny jak lexikální tak i gramatické záměny. Do druhé skupiny pak řadí lexikálně-sémantické záměny.⁵⁷

5.1.1 Lexikální transformace

Mezi lexikální transformace Komissarov řadí transkripci, transliteraci a kalkování. **Transkripce** spočívá v reprodukování zvukové podoby originálu, na rozdíl od **transliterace**, která přepisuje text z jednoho jazyka do druhého. V překladatelské činnosti se nejčastěji tyto metody využívají při překladu vlastních jmen, zeměpisných názvů, názvů firem nebo termínů, viz kapitola Překlad vlastních jmen.

Kalkování spočívá v přejímání slov nebo slovních spojení z jednoho jazyka do druhého. Cílový jazyk napodobuje slovtvornou strukturu výchozího jazyka, s pomocí vlastních lexikálních prvků. Může vzniknout i situace, kdy se jedna část slova překládá a druhá se

⁵⁷ VYCHODILOVÁ, Zdeňka. *Vvedeniye v teoriju perevoda dlja rusistov*. 1. vydání. Olomouc : Univerzita Palackého v Olomouci, 2013. Str. 35-47. ISBN 978-80-244-3417-9.

transkribuje. V našem překladu jsme bohužel žádný příklad kalku nenašli, proto uvádíme příklad ze skript Z. Vychodilové.

Miniskirt	Мини-юбка	minisukně ⁵⁸
-----------	-----------	-------------------------

V tomto případě byla využita transliterace spolu s kalkováním.

Komissarov zmiňuje další skupinu lexikálních transformací, a to lexikálně-sémantické záměny, mezi které patří konkretizace, generalizace a modulace. Metoda **konkretizace** spočívá v tom, že překladatel vybere pro překlad originálu slovo v cílovém jazyce s konkrétnějším významem. Opakem je pak **generalizace**, tedy jednotka výchozího jazyka, která má konkrétnější význam se zamění za jednotku cílového jazyka s obecnějším významem. Příklady generalizace viz kapitola Překlad reálií.

Modulace je nahrazení slova nebo slovního spojení výchozího jazyka jednotkou cílového jazyka, jejichž význam je logicky odvozen od významu výchozího jazyka.⁵⁹

5.1.2 Gramatické transformace

Mezi gramatické transformace řadíme doslovný překlad, dělení a spojování vět a gramatické záměny. **Doslovný překlad** tzv. *nulová transformace* je forma překladu, při kterém je syntaktická struktura originálu zaměněna obdobnou strukturou cílového jazyka. Velmi často se stává, že překladatelé tíhnou k záměně syntaktické struktury, i když by mnohem vhodnější variantou mohl být právě doslovný překlad.⁶⁰

Ваш любимый сказочный персонаж.	Vaše oblíbená pohádková postava.
---------------------------------	----------------------------------

V našem překladu jsme zachovali jak syntaktickou strukturu, tak i stejný počet slov. Došlo zde k změně gramatické kategorie, tedy podstatné jméno mužského rodu bylo zaměněno rodem ženským.

⁵⁸ VYCHODILOVÁ, Zdeňka. *Vvedeniye v teoriju perevoda dlja rusistov*. 1. vydání. Olomouc : Univerzita Palackého v Olomouci, 2013. Str. 37. ISBN 978-80-244-3417-9.

⁵⁹ КОМИССАРОВ, Вилен Наумович. *Современное переводоведение*. Москва: Издательство ЭТС, 2002. Str. 160-162.

⁶⁰ Viz tamtéž, str. 162.

Dělení vět spočívá v tom, že jedná věta originálu je nahrazena hned několika větami v cílovém textu. Použití této metody může být způsobeno sémantickými nebo stylistickými příčinami.⁶¹

<p>Вот Викешка стоит на цыпочках, чтобы забросить волан подальше, Кэррот повизгивает от нетерпения, Лиза ударяет по волану своей плоской сумочкой...и оглядывается, а Ю-Ю уже седлает велосипед, потому что он вспомнил, у него через десять минут appointment, очень важный, по скайпу, with my college from University of Nashvilles.</p>	<p>Vincent stojí na špičkách, aby dohodil míček co nejdál, Kerot nedočkavě kňučí, Líza odpaluje míček svojí plochou kabelkou... a rozhlíží se kolem. Ju.Ju už nasedá na kolo, protože si vzpomněl, že za deset minut má appointment, velmi důležitou přes skype, with my college from University of Nashvilles.</p>
---	---

Autorka díla tíhne k dlouhým podřadným souvětím, ve kterých by se český čtenář mohl ztrácet. Proto jsme se rozhodli pro rozdělení originálu na více souvětí.

Spojování vět je opakem předchozí metody, tedy dvou nebo třem větám v originálu odpovídá jedna věta v cílovém textu.⁶²

Mezi **gramatické záměny** Komissarov řadí záměnu gramatické kategorie, slovního druhu a větných členů.

<p>Ух, и мело.</p>	<p>A venku chumelilo.</p>
--------------------	---------------------------

Zde došlo k záměně slovního druhu, citoslovce jsme zaměnili za spojku – a.

<p>Вместо Сани сидел манекен, напряженный и белый. И, как в детстве, губастый.</p>	<p>Vedle seděl Saňa, vypadal jako figurína – byl bílý jako křída a působil dost napjatě. Rty měl už od dětství velké.</p>
--	---

V následujícím překladu jsme provedli řadu gramatických transformací. Došlo ke změně přívlastků *напряженный и белый*, za dvě samostatné jednoduché věty. Zároveň jsme

⁶¹ КОМИССАРОВ, Вилен Наумович. Современное переводоведение. Москва: Издательство ЭТС, 2002. Str. 163.

⁶² Viz tamtéž, str. 163.

museli změnit podmět v první větě. Zatím co v originálu je podmětem *манекен*, v našem překladu je podmětem *Saňa*. Učinili jsme tak zejména proto, že zanecháním větné konstrukce bychom zaměnili mužský rod originálu za ženský, věta by vypadala následovně: Místo Sani seděla figurína, byla bílá jako křída... Ženský rod ve větě není přijatelná varianta, proto jsme se uchýlili k změně ve větné konstrukci. Přídavné jméno *зубастый* jsme přeložili multiverbizací, protože čeština nemá jednoslovné pojmenování tohoto výrazu.

«Бибиш» - это все, что сигналиит, ездит, пыхтит, тормозит.	„Brm, brm“, je všechno, co troubí, jezdí, funí a brzdí.
--	---

V tomto případě jsme zaměnili podstatné jméno za citoslovce, jedná se zde o záměnu slovního druhu. Dětské citoslovce *brm, brm* je pro české čtenáře velice známé, proto jsme tuto variantu upřednostnili před vytvářením nového tvaru podstatného jména.

5.1.3 Lexikálně-gramatické transformace

Překladové transformace, které zahrnují jak záměnu lexika, tak i záměnu sémantické struktury originálu Komissarov nazývá lexikálně-gramatickými transformacemi. K těmto transformacím pak přiřazuje antonymický překlad, opisný překlad a kompenzaci. **Antonymický překlad** spočívá v záměně kladné věty originálu za zápornou větu v cílovém jazyce a naopak záporné věty za kladnou. Podmínkou však je, že při záměně lexikálních jednotek výchozího jazyka za jednotky cílového jazyka se nesmí změnit jádro výpovědi.

Opisný překlad, tzv. *explikace*⁶³ je transformace, při které se lexikální jednotky výchozího jazyka zaměňují za slovní spojení, které vysvětluje význam výrazu ve výchozím jazyce. Tento postup se nejvíce uplatňuje v překladu neologizmů, bezekvivalentního lexika, frazeologizmů a reálií, viz kapitola Překlad reálií.

⁶³ VYCHODILOVÁ, Zdeňka. *Vvedenje v teoriju perevoda dlja rusistov*. 1. vydání. Olomouc : Univerzita Palackého v Olomouci, 2013. str. 45. ISBN 978-80-244-3417-9.

Kompenzace je způsob překladu, při kterém se obsahové jednotky originálu nahrazují jinými prostředky v cílovém jazyce. Nutno podotknout, že nahrazené prostředky se mohou nacházet na různých místech cílového jazyka.⁶⁴

Их процессия растянулась. Палкорукие, быстроногие , Феликс и Алевтина из зона видимости уже ушагали.	Jejich výšlap se protáhl. Rychloručky, rychlonožky Felix a Alevtina už se svými trekingovými holemi sešli z dohledu.
---	---

I když se nám podařilo při překladu zachovat slovní hříčku, slovo *палкорукие* jsme zaměnili za *rychloručky*. Význam slova *палкорукие* znamená, že měli místo rukou obrazně řečeno turistické hole. Abychom nezměnili smysl výpovědi, přidáváme slovní spojení – *se svými trekovými holemi*.

5.2 Překlad vlastních jmen

Při překladu vlastních jmen v uměleckém textu máme zpravidla tři možnosti. První variantou je užití jména v původní cizojazyčné, tedy ruské variantě s případnou změnou grafické podoby (transkripce). Další variantou je zvolení počeštěné formy jména, tedy českého ekvivalentu překládaného jména. Poslední varianta, kterou jsme zároveň zvolili v našem překladu, je kombinace dvou předchozích, tedy u některých postav ponechat původní podobu a u některých počeštěnou variantu.

Лиза Карманикова	Líza Karmanikova
Викентий Мосийчук	Vincent Mosijčuk
Маруся	Maruška

Při překladu jmen hlavních postav, jsme zvolili příslušný český ekvivalent jména. Zejména při překladu jména hlavní hrdinky Lízy jsme zvolili *í* místo ruského *i*, protože výslovnost jména je ustálená českou tradicí. Vlastní jméno je použito i v názvu díla, proto jsme zvolili variantu, která více osloví čtenáře. V. Straková v díle *Překládání a čeština* uvádí: „*Vlastní jména, která se často dostávají do názvu díla, se mohou stát signálem cizosti textu a spolu se jmény místními (eventuálně s názvy reálií) tvoří body, jež udržují*

⁶⁴ КОМИССАРОВ, Вилен Наумович. Современное переводоведение. Москва: Издательство ЭТС, 2002. Str. 165-166.

kontinuitu povědomí cizosti prostředí i literárního díla a průběžně připomínají, že jde o překlad, nikoliv originál.“⁶⁵ Stejný postup volíme u postav Vincenta a Marušky, zejména kvůli skloňování. Při překladu příjmení *Карманикова* jsme rovněž měli několik variant. B. Plek v článku *O převodu ruských vlastních jmen do češtiny* uvádí, že ruská ženská příjmení odvozena od mužských jmen *-ov* vznikají připojením dalšího *-ová*. Rozšířená je však více varianta vypuštění zdvojené formy *-ovová*.⁶⁶ My jsme se však rozhodli ponechat variantu *-ova*, která více zapadá do kontextu.

V následujících překladech jsme se rozhodli pro transkripci.

Юлий Юльевич Кан, Ю-Ю	Julij Julevič Kan, Ju.Ju
Саня	Saňa
Ирина Владимировна, Ира	Irina Vladimirovna, Ira
Федор	Fjodor
Денис Олегович Ерохин, Дэн	Denis Olegovič Jerochin, Den
Алевтина, Тина	Alevtina, Tina
Фелих	Felix
Гриша	Griša
Клавдия Евграфовна Маленковская	Klavdija Jevgrafovna Malenkovskaja
Клавдия Евфимиевна Марцинковская	Klavdija Jevfimijevna Marcinkovskaja
Иван Андреевич	Ivan Andrejevič

V uměleckém textu se setkáváme se jménem psa Kerota, které zároveň charakterizuje popis jeho zevnějšku. V ruském originále jde o transkripci anglického slova *carrot* (*mrkev*). V průběhu děje se čtenář dozvídá, že pes Kerot svou srstí připomíná lišku, má oranžovou barvu. Ponechali jsme tedy stejný princip pojmenování jako autorka, tedy transkripci anglického výrazu, avšak pouze s jedním *r*.

Кэррот	Kerot
--------	-------

Při překladu jména Elvira ponecháváme pouze plné znění bez domácké varianty Elja, jelikož na českého čtenáře by mohla jména působit odlišně a mohl by si jméno splést se dvěma různými postavami.

⁶⁵ KUFNEROVÁ, Zlata a SKOUMALOVÁ, Zdena a kol. *Překládání a čeština*. 1. vydání. Jinočany : H&H, 1994. str. 174. 80-85787-14-8.

⁶⁶ PLEK Bohuslav (1951): *O převodu ruských vlastních jmen do češtiny*. In. Naše řeč. [online]. [cit. 2020-03-03]. Dostupné z: <http://nase-rec.ujc.cas.cz/archiv.php?art=4212>.

Эльвира, Эля	Elvira
--------------	--------

Při překladu názvů firem jsme použili dva různé postupy. Při překladu názvu seznamovací agentury *Золотое кольцо* se nabízí dva překladatelské postupy. Prvním bylo zvolení doslovného překladu originálu, tedy seznamovací agentura *Zlatý prsten*. Na první pohled plně adekvátní překlad. U čtenáře se vytvoří spojitost seznamovací agentury a prstenu jakožto symbolu manželství. U ruského čtenáře spojení *Золотое кольцо* vyvolává konotaci s termínem *Золотое кольцо России*, který označuje turistickou trasu po historických ruských městech. Do češtiny se však tento termín překládá jako Zlatý kruh Ruska, tedy spojitost prstenu a Zlatého kruhu pravděpodobně nenastane. Tuto mnohovýznamovost jsme přeložili doslovně, tedy seznamovací agentura *Zlatý prsten*. Při překladu cestovní kanceláře *Шарм-вояж*, volíme zachování francouzského jazyka, přestože autorka zvolila metodu fonetické transkripce. Nabízí se zde varianta doslovného překladu, abychom čtenáři přiblížili konkrétní význam – cestovní kancelář *Šarmantní cesta*. Sama autorka však v díle nevysvětluje překlad názvu, je si tedy vědoma, že ne všichni čtenáři budou znát konkrétní význam. Proto ponecháváme francouzský originál.

«Шарм-вояж»	Charme voyage
«ЗОЛОТОЕ КОЛЬЦО»	Zlatý prsten

5.3 Překlad názvu literárního díla

Překlad titulu literárního díla hraje jednu z klíčových rolí překládané knihy a překladatel mu vždy věnuje značné množství pozornosti. Obecně platí, že název je vždy konkrétní a jedinečný, čtenáře musí zaujmout. „Každá literatura má své specifické národní formy, tj. formální principy závislé na jazykovém materiálu a s ním spojených tvarových konvencích,⁶⁷“ uvádí Levý. Při překladu názvu knihy se nám tak naskytly dvě vhodné varianty. První variantou, kterou jsme zároveň zvolili, byl přesný sémantický překlad originálu:

Вечная жизнь Лизы К.	Věčný život Lízy K.
----------------------	---------------------

⁶⁷ LEVÝ, Jiří. *Umění překladu*. Praha: Panorama, 1983. str. 155.

Jako druhá varianta se nabízela změna syntaktické konstrukce na přídavné jméno přivlastňovací, která je v českých názvech literárních děl velmi častá. Pokud bychom zvolili variantu *Lízin věčný život*, museli bychom vynechat iniciály, označující příjmení hlavní hrdinky – Karmanikova. Proto jsme se rozhodli pro první variantu, která obsahuje jak název popisný, obsahující jméno hlavní postavy, tak název symbolizující hlavní téma knihy.

5.4 Překlad reálií

Reálie se zpravidla nedá přeložit, hovoříme-li o konkrétních slovech v ní obsažených, ale pravidlo zní, že se převádí do cílového jazyka v kontextu. Při převodu reálií do cílového jazyka mohou nastat dva zásadní problémy. Za prvé absence shodného ekvivalentu nebo analogie, což může být způsobené tím, že u nositelů jazyka neexistuje objekt, který danou reálii přímo popisuje. Za druhé je zapotřebí spolu s objektivním významem (sémantikou) dané reálie, předat i kolorit (konotaci), tzn. její kulturní a historický charakter. Překladatel se tedy musí spoléhat na své jazykové dovednosti a znalosti jazyka, na své zkušenosti, intuici a další literaturu, ale především na „kontextuální situaci“ (*контекстуальную обстановку*⁶⁸). V každém konkrétním případě musí překladatel najít co nejvhodnější ekvivalent.

<p>История их знакомства, поведанная Саней сто лет назад, до сих пор обжигала, будто стакан первача.</p>	<p>Příběh o jejich seznámení Saňa vyprávěl snad před sto lety a dodnes pálí jako panák slivovice.</p>
--	--

Первач je vedlejší produkt, který vzniká při výrobě samogonu, tedy tradičního ruského destilátu. Zde se setkáváme s příkladem, uvedeným výše. V češtině postrádáme slovo, které danou reálii popisuje. V překladu jsme proto zvolili substituci a nahradili slovo domácí analogií, slovem slivovice. Ruskému označení *стакан* objemově nejvíce odpovídá označení sklenice, avšak v české kultuře se používá panák, proto jsme zvolili tuto variantu.

⁶⁸ ВЛАХОВ, Сергей, Флорин, Сидер. *Непереводимое в переводе*. Москва: Международные отношения, 1980. [online]. [cit. 2020-04-13]. Dostupné z: <https://www.rulit.me/books/непереводимое-в-переводе-read-391814-23.html>.

Бокренок в саду?	„То mlád'átko je ve školce?“
------------------	------------------------------

Akademik L. V. Ščerba vymyslel okazionální pojmenování „Глокая куздра штеко будланула бокра и курдячит бокренка“, které však poukazuje na to, že sémantický příznak slova můžeme určit podle jeho morfologie. Při překladu věta Ščerby může znamenat: „Něco ženského rodu jedno-rázově provedlo něco jakési bytosti mužského rodu, a potom začalo něco dlouhodoběji, postupně provádět s jeho mládětem.“⁶⁹ Slovo бокренок tedy označuje mládě, ale přesně nevíme jaké. Pro překlad úryvku v našem díle jsme zvolili metodu generalizace, tedy nahrazení konkrétního „neznámého“ druhu mláděte za obecné slovo mlád'átko.

Алевтина по-тихорецки показала ему язык и две дули.	Alevtina na něho uličnický vyplázla jazyk a ukázala prostředníček.
---	---

Výraz *показать дулю (кукиш)* znamená sprosté gesto výsměchu, může znamenat odmítavou odpověď. Demonstruje se pěstí a prostrčeným palcem mezi ukazováčkem a prostředníčkem. V české kultuře takové gesto není známé, proto jsme museli zvolit vhodný ekvivalent. Nabízela se varianta známého gesta zvednutého prostředníčku. *Пříслове по-тихорецки* jsme se rozhodli vypustit, protože nám není znám užší význam. Město Tichoreck je rodným městem postavy Alevtiny. Může se tedy jednat o typický zvyk pro dané město, který z pragmatického hlediska nemá pro českého čtenáře význam. Rozhodli jsme se pro částečnou kompenzaci a přidáváme slovo – *uličnický*, které podtrhuje způsob počínání Alevtiny.

На маме был белый оренбургский платок «паутинка» ,...	Máma měla na hlavě bílý orenburský šátek, tenký jako pavučina ,...
На фотке «папиных похорон», вырезанной из районной газеты, была хорошо видна годовалая девочка, целиком уместившаяся в павлопосадском платке ,...	Na fotce z „tátova pohřbu“, vystřižené z okresních novin, byla dobře vidět roční holčička, celá zabalená v Pavloposadsky šátku.

⁶⁹ VNITŘNÍ PREDIKTOR SSSR. Základy sociologie. 1. díl. Sankt-Petěrburg, 2010. str. 56.

Tyto ruské reálie nebylo složité přeložit, protože oba výrazy už v českém jazyce existují. Jednotlivé šátky se však svým vzhledem značně liší, proto jsme se rozhodli rozšířit informační základ a to ve formě poznámky pod čarou. V případě, že by čtenář nevěděl, co si pod pojmem představit, poznámka pod čarou napoví, že orenburský šátek je tradiční ruský tkaný šátek a Pavloposadsky šátek je tradiční ruský vzorovaný šátek.

Надо было что-то успеть – то ли понять, то ли произнести, как в новогоднюю полночь, пока еще бьют куранты , отсюда должно быть слышней во все стороны...	Bylo nutné něco stihnout - buď něco pochopit, nebo něco pronést, jako o půlnoci na Silvestra, dokud orloj na Spasské věži Kremlu stále bije , odsud by to mělo být slyšet do všech stran...
---	--

V uvedeném příkladu se jedná o ruský zvyk na Nový rok. Orloj na Spasské věži, která je součástí Kremlu, o půlnoci na Nový rok bije, a v tu dobu je čas, přát si nějaké přání a pronést přípítek. Využili jsme tedy explikaci a přidali vysvětlující překlad daného zvyku.

Война не закончилась, я не Первый канал , и не Второй , и не НТВ , я на эту войну работать не буду.	„Válka ještě neskončila. Nejsem žádný prokremelský televizní kanál . Tuto válku podporovat nebudu.“
--	--

Zde jsme se rozhodli pro generalizaci významu, protože v téhle situaci není důležitý konkrétní název televizních kanálů, ale fakt, že se jedná o oficiální prokremelské televizní stanice. Naturalizaci, tedy záměnu názvů ruských kanálů českými ekvivalenty v tomto případě nemůžeme využít.

Эй, Царапыч , живи, ты меня слышишь?	Hej, kocoure , žij, slyšíš?
---	------------------------------------

Цан Царапыч je pohádková postava, kocour z televizního pořadu pro děti *Спокойной ночи, малыши!* Jméno kocoura obsahuje zároveň jeho charakteristiku, tzn. charakterizace postavy jménem. Odvozeno je od slovesa *царапнуть*, což lze převést jako *škrábat, drápat*. Zároveň se jedná o kalambúr. *Цан* je tedy křestní jméno a *Царапыч* jméno po otci. Do češtiny pohádka nebyla přeložena. Zároveň se v českém prostředí antroponymum po otci neužívá. Zvolili jsme proto generalizaci tak, aby výraz odpovídal mužskému oslovení.

Третья ложь была полуправдой и касалась двоюродной Алевтининой тетки (в тетради она называлась родной)...	Třetí lež byla z poloviny pravda a týkala se vzdálené tety Alevtiny (v sešitě byla uvedena jako vlastní teta).
---	--

Ruský výraz *двоюродная тетка* znamená doslovně sestřenice mého otce či matky. Pokud bychom tento příbuzenský stav chtěli přeložit doslovně, nevěděli bychom, zda se jedná o sestřenici z matčiny nebo otcovy strany. V tomto případě jsme se rozhodli pro generalizaci významu, tedy zvolili jsme pouze výraz *vzdálená teta*, protože obecně tento výraz spadá do kategorie vzdáleného příbuzenstva a v češtině se využívá běžně, na rozdíl od výrazu doslovného, tedy sestřenice otce či matky.

5.5 Překlad frazeologizmů

Otázka frazeologizmů v textu a problém spojitosti slov v různých jazycích představuje často závažné komplikace při překladu. „Frazeologii lze považovat za specifickou vrstvu lexikálního bohatství i lexikálního potenciálu určitého jazyka, a to i přes některé dílčí mezijazykové shody, i přes výrazný univerzální charakter situací, jimiž je vznik a užívání frazeologizmů pragmaticky motivováno.“⁷⁰ Frazeologizmy není vždy snadné transponovat do jazyka cizího. Překladatel musí vybrat vhodný ekvivalent nebo využít opis či kompenzaci.

Frazeologie nepochybně spojuje všechny disciplíny jazyka a to i nejazykové obory jako filozofii, psychologii či ekonomiku. Vychází z praktických životních zkušeností, obecného myšlení národa a cítění.⁷¹ Frazeologické útvary nepojmenovávají pouze jevy a skutečnosti, ale zároveň zachycují názory a postoje.

„Při překladu frazeologizmů jde o to, nikoliv překládat, nýbrž dosazovat, substituovat to, co se v dané situaci v daném jazyce říká,“⁷² uvádí V. Straková v monografii *Překládání*

⁷⁰ KUFNEROVÁ, Zlata a SKOUMALOVÁ, Zdena a kol. *Překládání a čeština*. 1. vydání. Jinočany : H&H, 1994. str. ISBN 86. 80-85787-14-8.

⁷¹ FILIPEC, Josef a František ČERMÁK. *Česká lexikologie*. Praha: Academia, 1985. Studie a práce lingvistické. str. 167.

⁷² KUFNEROVÁ, Zlata a SKOUMALOVÁ, Zdena a kol. *Překládání a čeština*. 1. vydání. Jinočany : H&H, 1994. str. 86. ISBN 80-85787-14-8.

a čeština. Jde tedy o to, abychom nepřekládali jednotlivé komponenty, ale nahradili frazeologický celek jiným ekvivalentem, bavíme se tedy o tzv. *situačním ekvivalentu*.⁷³

Мам, але, ты звонила, но понимаешь, про завтра еще непонятно, он пока написал, что не может, но ты же знаешь, у него семь пятниц...и семь суббот!	„Mami, haló, volala jsi, ale zítřek ještě není jasný. Teď napsal, že nemůže, ale víš, že mění názory jako ponožky! “
--	---

V daném případě se jedná o skrytý frazeologizmus *семь пятниц на неделе*. Jedná se o ironické pojmenování člověka, na kterého se nelze spolehnout, protože často mění své názory a neplní své sliby. Zároveň se zde jedná o frazeologickou hyperbolu, tedy číslo sedm v mnohých ruských příslovích a rčeních označuje velké množství.⁷⁴ Při překladu jsme postupovali formou substituce, tedy náhradou domácí analogie.

...мы должны сделать так, чтобы он тоже имел возможность отправиться с нашими на экскурсию, прямо рогом упрется...	...musíme se o něho postarat tak, aby i on mohl jet s ostatními na výlet... i kdyby se měl na hlavu stavět.
---	--

V tomto případě volíme částečný ekvivalent, tzn. nevolíme identický frazeologizmus, ale podobný. Do cílového jazyka překládáme stejným smyslem, ale obrazné pojmenování se liší.

Старая любовь не ржавеет!	Stará láska nerezaví!
---------------------------	-----------------------

Přísloví a pořekadla patří mezi frazeologii, protože obsahují všechny znaky frazeologických jednotek, tj. *formální a obsahovou ustálenost, závaznost a obraznost*.⁷⁵

⁷³ KUFNEROVÁ, Zlata a SKOUMALOVÁ, Zdena a kol. *Překládání a čeština*. 1. vydání. Jinočany : H&H, 1994. str. 86. ISBN 80-85787-14-8.

⁷⁴ МОКИЕНКО, Валерий Михайлович a ЛУДМИЛА СТЕПАНОВА. *Ruská frazeologie pro Čechy: Ruskaja frazeologija dlja Čechov*. 2. vyd., (rozš.). Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2008. str. 203-204. ISBN 978-80-244-1916-9.

⁷⁵ MRHAČOVÁ, Eva, Lukáš PLEŠNÍK, Jelena KUPCEVIČOVÁ a Viktorija VAIDA. *Východoslovanská přísloví a pořekadla v pohledu od češtiny*. Ostrava: University of Ostrava, 2017. str. 118-119. ISBN 978-80-7464-958-5.

Většina z nich nese životní zkušenost, podobenství, moudra a rady. Pro překlad daného východoslovanského přísloví jsme našli vhodný český ekvivalent.

5.6 Překlad cizojazyčných pasáží

S cizojazyčnými pasážemi v uměleckém textu se můžeme setkat poměrně často, je proto důležité zachovat jejich funkci v díle. Cizí jazyky mohou demonstrovat cizokrajné prostředí, národní příslušnost jednotlivých postav. „Mají významnou funkci charakterizační, mohou zvýšit dojem autentičnosti textu, či se stát zdrojem zápletky, slovní hříčky,“ uvádí Hrdlička.⁷⁶

Pokud se v uměleckém textu nacházejí pasáže v cizím jazyce, překladatel musí v první řadě rozhodnout, zda cizojazyčný prvek přeložit nebo ne. Nacházejí-li se v textu jazyky blízké příbuzné, zpravidla čtenář nemá problém s porozuměním a překladatel je tedy může zanechat v původním znění. V praxi se zároveň můžeme setkat s postupem, kdy překladatel nerespektuje původní vícejazyčné pasáže a přeloží je do cílového jazyka. M. Hrdlička v publikaci *Překladatelské miniatury* uvádí: „Takové řešení nepovažujeme za příliš zdařilé. V překladu je totiž setřena různojazyčnost pasáže v originálu a tím i její charakterizační účinek, a tedy i funkce v textu.“⁷⁷

Čirikov navrhuje pro překlad cizojazyčných prvků čtyři překladatelské postupy.⁷⁸ Řídíme se tedy jeho 1. postupem tj. *převzetí autorova následného překladu cizojazyčného prvku*, tedy všechny vícejazyčné prvky ponecháváme v původním znění, avšak přikládáme překlad do cílového jazyka pod čarou. Hrdlička uvádí, že postup přidání cizojazyčných pasáží pod čarou není příliš vhodný, „neboť se významové jednotky, které jsou součástí díla, přesouvají do edičního aparátu mimo dílo.“⁷⁹ Zastáváme však názor, že v našem konkrétním díle, pasáže nejsou dlouhé, jedná se většinou o několikoslovné prvky, poznámky pod čarou tak nenarušují čtenářův prožitek z díla.

⁷⁶ HRDLIČKA, Milan. *Překladatelské miniatury*. 1. vydání. Praha : Karolinum, 1995. Str. 40. ISBN 80-7066-987-x.

⁷⁷ Viz tamtéž, str. 53.

⁷⁸ HRDLIČKA, Milan. *Literární překlad a komunikace*. Praha: ISV, 2003. Jazykověda (Institut sociálních vztahů). str. 107. ISBN 80-86642-13-5.

⁷⁹ HRDLIČKA, Milan. *Překladatelské miniatury*. 1. vydání. Praha : Karolinum, 1995. Str. 42. ISBN 80-7066-987-x.

Angekommen	Dorazili jsme!
<i>I'll be back!... My precious!</i>	Já se vrátím!.. Můj milášku!
Tandemfahrrad	Tandemové kolo
Tandem-Paraglider	Tandemový paragliding
Lauf!	Běž!
Mein Taubenschlag	Historie mého holubníku
Appointment	schůzka
Ich schwöre	Přísahám
With my college from University of Nashville	S mým kolegou z univerzity v Nashvillu.

V románu *Věčný život Lízy K.* se zároveň setkáváme s cizojazyčnými prvky, transkribovanými do ruštiny. Jedná se o německé slovo *verstehen*, v překladu *rozumět*, dále anglické slovo *break*, v překladu *přestávka, pauza* a německou větu *Bitte Brod, Bitte Brod*, překladu *prosím chleba*. V našem překladu jsme ponechali původní jazyk, z kterého autorka vycházela při transkripci. Zatím co autorka neuvádí překlad těchto vícejazyčných pasáží, rozhodli jsme se pro následný překlad cizojazyčných prvků v překladu pod čarou, pro zachování jednotného rázu a srozumitelnosti pro čtenáře.

Феликс, ферштейн?	Felix, ferštén?	Felixa, rozumíš?
Брэк	Break	Brzdi
Битте брод, битте брод!	Bitte Brod, Bitte brod	<i>Prosím chleba!</i>

5.7 Stylistické figury

Figury patří mezi prostředky uměleckého jazyka, které mají estetickou funkci. Jedná se o uspořádání slov neboli *konfiguraci slov*⁸⁰, užívaných ve větším měřítku. Jak jsme již výše zmínili, figury mají estetický záměr, to znamená, že se nejedná o obecně přijaté ustálené formulace. Figury se často obměňují a staré zanikají. Hrabák ve svém díle *Poetika* dělí figury na tři skupiny: figury syntaktické, figury vzniklé hromaděním a figury řečnické. Jelikož dělení figur je velice obsáhle, příklady budeme uvádět pouze u těch figur, které se přímo vyskytují v překladu románu *Věčný život Lízy K.*

⁸⁰ HRABÁK, J. *Poetika*. Praha: Československý spisovatel, 1977. str. 172.

1) Figury syntaktické

Mezi syntaktické figury patří *asyndeton*- vynechání spojek ve větě, opakem je pak *polysyndeton* – nadbytek spojek. Obě figury jsou často spojovány s gradací. Mezi další figury pak patří *parenteze* – gramaticky samostatné vložení myšlenky, *hendyadis* – spojení dvou synonym, *zeugma* – společnou vazbou se spojí členy, v nichž každý má jinou vazbu, *elipsa* – vynechání méně důležitých, z kontextu snadno doplnitelných slov (vět).⁸¹

...обрыв проводов, потеря связи, ядерная зима, страшилка ее младшешкольного детства!	...přerušení drátu, ztráta spojení, nukleární zima, strašák jejího raného dětství!
--	--

V našem překladu jsou jednotlivé fráze spojeny bez lexikálního spojovacího prostředku. Jednotlivé fráze spolu vnitřně souvisejí, jde o *asyndeton* s gradací.

... ВОТ чего он никогда обо мне не узнает... ВОТ бы он удивился... ВОТ уж этого не поймет даже он.	On se to o mně nikdy nedozví, byl by překvapen, taky by tomu nerozuměl.
---	---

V následujícím úryvku dochází k opakování spojky – *вои*, jedná se tedy o *polysyndeton*. Abychom zachovali umělecký prvek a nedošlo k jeho ztrátě, rozhodli jsme se jednotlivé věty ponechat bez spojky, vznikl tak *asyndeton*.

2) Figury vzniklé hromaděním

Hromadit se mohou různé prvky, a to hlásky, slova, celé struktury nebo významy. Mezi jednotlivými prvky pak může vzniknout vztah identity, gradace nebo vztah zeslabování významu, uvádí Hrabák.

Mezi **figury vzniklé hromaděním hlásek** patří *onomatopie* – napodobování přírodních nebo zvířecích zvuků, *aliterace* – opakování začátečních hlásek za sebou jdoucích slov, *paronomázie* – hromadění slov odvozených od jednoho slova, *kalambúr* –

⁸¹ HRABÁK, J. *Poetika*. Praha: Československý spisovatel, 1977. str. 174-175.

záměna zvukově podobných slov, *asonance* – stejné vokály na konci slov, *konsonance* – stejné souhlásky na konci slov, *rým* – stejné vokály nebo konsonanty.⁸²

Мамочка, я люблю тебя! Я в перерыв еще позвоню. И папу люблю! Целую!	Mami, mám tě ráda! Během přestávky ti ještě zavolám.“ A tátu mám taky ráda! Posílám pusu!“
---	--

V tomto případě dochází k častému opakování koncovky – *ю* na konci sloves. Jelikož všechna slovesa v úryvku patří k prvnímu typu časování, v první osobě jednotného čísla končí vždy na koncovku – *у/ю*. V našem překladu se nepodařilo zachovat opakování stejných koncovek u sloves, umělecký účinek je tedy menší než v originále.

Стихи на память, во вторник звонЮ-Ю.	Verše jsou na památku, v úterý ti zatelefonu Ю.Ю.
--------------------------------------	---

Slovní hříčka, která spočívá ve využití zvukové podoby hlásek na konci slovesa *звоню* a začátku vlastního jména *Юлий*. Autorka tam vytvořila iniciály jména *Юлий Юльевич*, které jsme do češtiny přeložili jako Julij Julevič. Slovní hříčku jsme zanechali zvolením vhodného slovesa.

Мосийчучка-зверючка!	Mosijčučko-zvířátko!
----------------------	----------------------

Opakováním stejných hlásek – *чка* na konci slov vznikl rým. Do češtiny se nám podařilo přeložit pomocí stejného vokálu – *o* na konci slov, vytvořili jsme tedy asonanci.

И он не с теми ходит где-то и тоже понимает это, и наш раздор необъясним, мы оба мучаемся с ним.	A on s těmi cizími chodí a sám tomu rozumí, a náš rozpor nevysvětlím, my oba mučíme se tím.
--	---

⁸² HRABÁK, J. *Poetika*. Praha: Československý spisovatel, 1977. str. 175-177.

Verše J. Jevtušenka *Со мною вот что происходит* (1957) známé v písni sovětského filmu E. Rjazanova *Ирония судьбы, или с лёгким паром*, jsme již zmiňovali v kapitole Jazyk a styl autorky. Jelikož báseň do češtiny nebyla přeložena, museli jsme proto nabídnout vlastní překlad. Hlavním motivem básně je duševní samota, způsobena vnitřním neklidem. Lyrický hrdina strádá kvůli odloučení od blízkých přátel a své milované. Místo blízkých lidí se stejnou duší se v jeho okolí objevují náhodní „kolemjdoucí“, označování jako - *не те*. Hrdina nemůže pochopit proč se tak děje, což jeho bolest ještě prohlubuje. Autorka v románu provedla změnu v posledním verši; v originále - *и оба мучимся мы с ним*, v románě - *мы оба мучаемся с ним*. Zpěvnost básně je dána anaforou – *и*, každý verš pak navazuje na předcházející a vytváří tak řetězec nepřetržitým myšlenek. Sdružený rým se nám podařilo zachovat, stejně tak anaforu. Pokud se zaměříme na pragmatický aspekt, český čtenář je částečně ochuzen, jelikož nezná celou báseň, navíc nezná ani první sloku, která je klíčová pro pochopení. Předpokládáme, že je báseň nebo hlavně píseň, ruskému čtenáři známá. Proto jsme se rozhodli částečně posunout význam a smysl. Neurčitost ukazovacího zájmena a částice – *не те*, jsme nahradili tak, aby smyslově odpovídali významem básně.

Mezi figury **vzniklé opakováním stejných slov** patří epizeuxis – opakování slov zejména v hovorovém jazyce, anafora – opakování slov na začátku sousedních celků, epifora – opakování slov na konci celků, epanastrofa – opakování slova na konci jednoho celku a na začátku celku následujícího.⁸³

А все-таки зачеркивать треугольник не стала – какая есть , такая и есть .	Ale přesto trojúhelník nezaškrtila. Je taková, jaká je.
Папа лежал во вполне себе хорошей больнице (...) – на приспособленной для его болезни кровати с рукоятками, поднимающими, хочешь – голову, хочешь – ноги.	Táta ležel v docela dobré nemocnici. (...) měl lůžko přizpůsobené jeho nemoci, ve kterém si může mechanicky zvednout hlavu nebo nohy.

⁸³ HRABÁK, J. *Poetika*. Praha: Československý spisovatel, 1977. str. 178-180.

V následujících dvou případech se jedná o epizeuxis, který je hojně využíván i v běžně mluveném jazyce, proto ho většinou ani jako figuru nepocítujeme. V českém překladu jsme však epizeuxis nedodrželi, zvolili jsme variantu, přijatelnější českému čtenáři.

Или презентация Феликса вперед и? Вперед и были горы.	Nebo je snad před námi výstup Felixe? Před nimi byly hory.
--	---

Dalším příkladem je epanastrofa, při které se opakuje slovo *вперед* na konci jednoho odstavce, konkrétně se jedná o vnitřní monolog Lízy a na začátku odstavce druhého. V našem případě se jedná o promluvu dvou různých vypravěčů, slovo se tedy dostává do kontextu dvou různých mluvčích.⁸⁴ V cílovém jazyce došlo ke změně gramatické kategorie. Zatímco na konci prvního odstavce volíme první osobu množného čísla – *перед námi*, na začátku odstavce následujícího musíme kvůli změně vypravěče zvolit třetí osobu množného čísla – *перед ними*. V našem překladu tedy epanastrofa zaniká.

Pokud se **hromadí celé struktury**, vzniká *paralelismus*, ten může být kladný i záporný, avšak formálně jde o jednu a tutéž figuru. Příkladem může být *antiteze* – hromadění struktur s protikladným významem.⁸⁵

Posledním případem je **hromadění významu**. Mezi hlavní patří *pleonasmus* – nadbytečnost, *tautologie* – dvojí vyjádření téže věci, *amplifikace* – rozšíření výpovědi.⁸⁶

3) Figury řečnické

„Jejich společným znakem je rozpor mezi gramatickým a aktuálním obsahem sdělení, tj. mezi gramatickou formou výpovědi a obsahem výpovědi.“⁸⁷ Patří mezi ně řečnická otázka a řečnická odpověď.

Řečnická otázka je forma otázky a jejím účelem není zjištění určité věci. Řečník pouze sděluje danou věc a nevyžaduje odpověď ani ji neočekává. Uvádíme příklad z našeho překladu.

⁸⁴ HRABÁK, J. Poetika. Praha: Československý spisovatel, 1977. str. 180-181.

⁸⁵ Viz tamtéž, str. 183-185.

⁸⁶ Viz tamtéž, str. 186.

⁸⁷ Viz tamtéž, str. 188.

Ведь люди придумывают сказки по принципу компенсации...Да или нет?	Koneckonců, lidé přicházejí s pohádkami, aby si něco kompenzovali... Ano nebo ne?
--	---

Řečnická odpověď je spjata s řečnickou otázkou. „Mluvčí položí otázku a vzápětí na ni sám mluvčí odpoví neočekávaným způsobem, takže vzniká rozpor mezi odpovědí pravděpodobnou a skutečnou.“⁸⁸

Mezi další figury pak patří zejména *apostrofa* – oslovení někoho, od koho řečník nemůže očekávat odpověď. Dále pak *aposiopese* – úmyslné přerušeni řeči.

Я понимаю, я, да... я грешна...но зато я тебя люблю... и целую!	„Chápu, já, ano...Já jsem hříšnice...ale zato tě mám ráda a posílám pusu!“
---	--

Zde se setkáváme s přerušenu výpovědí. Aposiopese se v textu nejčastěji označuje třemi tečkami. Do textu vnáší napětí a emoce. Přerušeni textu může mít různé důvody, v našem případě se jedná o rozpaky a pochybnosti ze strany mluvčího, tedy hlavní hrdinky Lízy.

5.8 Tropu

Tropu patří mezi jazykové prostředky, založené na přenášení významu. Význam tropů je kontextuálně podmíněn, tedy závisí jak na celkovém kontextu, tak i na kontextu literárním a obecně kulturním. Konotované významy jsou časově podmíněny, protože s odstupem času se kulturní situace vytrácejí a společenské myšlení se mění. Tropu se dělí na dva hlavní typy, a to metaforu a metonymii.⁸⁹

1) Metafora

Metafora spočívá v přenášení významu na základě vnější podobnosti. Podobnost může být různá, někdy se týká základních znaků pojmu, někdy až znaků podružných. Je zapotřebí rozlišovat metaforu a přirovnání, jelikož jde o rozdílné významové útvary. Rozdíl spočívá v tom, že zatím co u přirovnání je konotace významu jednoznačná a jednosměrná, u metafory se od významového jádra spustí celý řetězec konotací. Tedy není přímo určeno, která z konotací je dominantní, proto je možné považovat za správné i

⁸⁸ HRABÁK, J. Poetika. Praha: Československý spisovatel, 1977. str. 188.

⁸⁹ Viz tamtéž, str. 138-142.

několik různých výkladů.⁹⁰ Z toho plyne, že metafora je jistým způsobem hádanka, kterou musí čtenář rozluštit, jinak by mohlo dojít k neporozumění textu. Hrabák ve svém díle *Poetika* komentuje: „Množství konotovaných významů závisí na čtenářské a životní zkušenosti vnímatelově, takže táž metafora, říká někomu mnoho a někomu málo, nebo vůbec nic.“⁹¹ Jednoznačně je tedy metafora závislá na kontextu a sama tento kontext ovlivňuje.

Abychom rozlišili metaforu od přirovnání, uvedeme příklad z našeho překladu.

<p>В самом их центре располагался детсад, будто цветочное семечко, защищенное от большого мира сотней оберток, будто солнце, вокруг которого вертелось все.</p>	<p>V jeho středu byla mateřská školka, jako semínko květiny chráněné před velkým světem stovkami obalů, jako slunce, kolem něhož se točí vše.</p>
<p>И деревья в их сквере, будто пестрые куры, то и дело вскидывались, пушили роняли листву.</p>	<p>Stromy v jejich parčíku, podobně jako kropenaté slepice, stále rozevíraly, čechraly a snášely listí.</p>

„Umělecká síla a účinnost metafory závisí nejen na síle zážitku, umění prožitku anebo jen na povaze smyslové a citové oblasti slov. Působí tu silně i mluvnický druh slov, jimiž jsou metafory vyjádřeny, a jejich syntaktické spojení. Umělecky nejslabší je spojení přirovnáním, kde mezi metaforickými složkami je málo obsažné a stylisticky chudé sloveso *býti* a spojka *jako*.“⁹² V obou příkladech se setkáváme s přirovnáním, tvořeným spojkou – *быдмо*. Do cílového jazyka překládáme rovněž přirovnáním s odpovídající spojkou – *jako*.

Jeden z druhů metafory je i personifikace (zosobnění), tedy přenesení vlastnosti živé osoby na neživou věc; „*věc se chová jako kdyby přímo z ní vycházela nějaké činnost*.“⁹³ K personifikaci patří i situace, kdy neživým věcem nebo živočichům, přiřazujeme lidské vlastnosti.

⁹⁰ HRABÁK, J. *Poetika*. Praha: Československý spisovatel, 1977. str. 143.

⁹¹ Viz tamtéž, str. 139.

⁹² ERBAN, Karel: *O metaforách*. In. Naše řeč. [online]. [cit. 2020-04-23]. Dostupné z: <http://nase-rec.ujc.cas.cz/archiv.php?art=2938>.

⁹³ HRABÁK, J. *Poetika*. Praha: Československý spisovatel, 1977. str. 146.

<p>Белый халат, в которых ходили особо прилежные подственники, распахнулся, ажурное кружево оранжевой комбинации, чуть не лопающееся на теснившей его груди, прокричало о чем-то своем да еще помигнуло из заветной лобжинки нелепым атласным бантиком.</p>	<p>Bílý plášť, který nosili hlavně svědomití příbuzní, se rozevřel a oranžová krajka, která zdobila její kombiné, téměř praskala na její hrudi a křičela svou vyzývavostí. Z tajného žlábků na hrudi pak ještě zamrkala nevkusnou hedvábnou mašličkou.</p>
---	--

V následujícím příkladu dochází k personifikaci dámského kombiné. Abychom dodrželi expresivitu, přeložili jsme úryvek rovněž pomocí personifikace. V překladu došlo ke gramatické transformaci, při které jsme rozdělili původní jedno souvětí originálu na dvě souvětí v cílovém jazyce. Zde vzniká otázka, proč jedna z postav nosila v nemocnici dámské prádlo? Po válce se do Ruska přiváželo dámské prádlo a kombiné, vyrobené z přírodního hedvábí. Do té doby, hlavně v období války, ruské ženy nosily prádlo plátěné. Proto po válce ženy začaly nosit prádlo do společnosti, jako šaty. Tato informace ovšem českému čtenáři není známá, proto volíme formu poznámky pod čarou.

Jiným typem metafory je synestézie, tedy situace, kdy se zamění smyslové vjemy. Velmi často se používá v běžné komunikaci, například *jídlo má ostrou chuť, vůně je sladká*. V našem překladu můžeme uvést následující příklad, vidíme souvislost mezi jasem a odstínem barvy a podobou spouštěče. Zároveň jsme zaměnili sloveso originálu *зазвенеть* (zaznít, zazvonit) za sloveso zahučet. Vycházíme z toho, že v českém prostředí je přijato slovní spojení *hučet v hlavě, zvonit v uších*. Pokud se tedy zvuk originálu odehrával v hlavě, zvolili jsme dokonavé sloveso zahučet.

<p>Раскладывали по земле свои купола вблизи совсем уж кислотных цветов... От сердито-зеленого заложило уши. Синестезия, подумала Лиза и перевела взгляд на оранжево-алый – в голове зазвенело.</p>	<p>Rozkládali na zemi své kluzáky v blízkosti naprosto fosforových barev...při pohledu na sytě zelenou barvu ji zalehlo v uších. Synestézie, pomyslela si Líza a zaměřila se na oranžovo-rudou barvu – v hlavě ji zahučelo.</p>
--	---

Při překladu románu jsme narazili na velké množství metafor a přirovnání, které se vztahovaly k přírodě. Neživým věcem, zejména horám, skalám nebo obecně krajině byly přiřazovány lidské vlastnosti. V následujících příkladech uvedeme další autorské metafory, které bylo velice obtížné přeložit.

<p>До метро от них было близко, двадцать минут пешком, потому что «двуспальные» с гармошкой посередине, с заносом хвоста в один метр автобусы приходили уже переполненными.</p>	<p>K metru to bylo blízko, dvacet minut pěšky, protože „dvoupokojové“ autobusy s harmonikou uprostřed a zadí, která v zatáčce vynáší na metr, už byly přeplněné.</p>
---	--

Přestože *двуспальный* znamená spíše dvoumístný, dvouúžkový, rozhodli jsme se přeložit výraz slovem *dvoupokojový*. V tomto případě se jedná o autobus, který má sice dvě části, je ovšem spojen uprostřed pohyblivým kloubem. V českém jazyce máme pro toto označení ekvivalentní výraz *harmonika*. Slovní spojení *занос хвоста*⁹⁴ se nejčastěji pojí s podstatným jménem *самолет*. Pokud bychom měli doslovně přeložit, řekli bychom zadní část autobusu, *zad'*. Došlo tedy k univerbizaci původně dvouslovného výrazu na jednoslovný.

<p>А мама, наверно, обидевшись на такое начало: без «добрého утра», без вопроса «как папа?», а ведь папу к вечеру, а она и забыла «победила горизонталь»...</p>	<p>Maminka se pravděpodobně urazila za začátek bez „dобрého rána“, bez otázky „jak je na tom táta?“ Koneckonců i ona na tátu večer zapomněla, „vyhrál vodorovný stav“.</p>
---	---

V následujícím příkladu se pojednává o tom, že maminka byla večer tak unavená, že na všechno zapomněla a prostě si lehla. Autorka použila slovní spojení *победила горизонталь*, což odpovídá horizontální poloze při ležení, spánku.

⁹⁴ ЕВГЕНЬЕВА, Анастасия Петровна. *Малый академический словарь*. Институт русского языка Академии наук, 1957-1984. [online]. [cit. 2020-03-14]. Dostupné z: <http://rus-yaz.niv.ru/doc/small-academic-vocabulary/fc/slovar-199-15.htm#zag-16442>.

2) Metonymie

Podle Hrabáka „se metonymie zakládá stejně jako metafora na využití konotovaných významů, jenže v tomto případě nejde o vztah podobnosti, nýbrž o vztah souvislosti. Sám princip „přenášení“ významu je však stejný.“⁹⁵ Jelikož i metonymie je velmi oblíbený básnický prostředek, stejně jako metafora se dělí na několik druhů. Mezi ně patří synekdocha – název celku je použitý pro označení části a naopak, eufemismus – snaha říci nepříjemnou věc mírnějším způsobem, ironie – vyjádření opaku toho, co máme na mysli. Perifráze – pojmenování předmětu nebo pojmu nepřímou, pomocí jeho znaků.⁹⁶ V našem textu převládá značné množství metafor a přirovnání. Uvádíme zde proto pouze jeden příklad metonymie, konkrétně ironie.

Шли недолго, наверное, вечность.	Nešli dlouho, asi jen věčnost.
----------------------------------	--------------------------------

Ironie je sémantická figura, která ve skutečnosti znamená opak toho, co bylo řečeno. V našem překladu se nám podařilo zachovat ironické a humorné vyjádření. „Z širšího hlediska je ironie důsledkem rozporu v chápání; proto každá situace, kde jedna osoba ví nebo vnímá více než osoba druhá, stává se potenciálně ironickou.“⁹⁷

⁹⁵ HRABÁK, J. Poetika. Praha: Československý spisovatel, 1977. str. 151.

⁹⁶ Viz tamtéž, str. 151-154.

⁹⁷ Viz tamtéž, str. 153.

ZÁVĚR

Tématem této diplomové práce byl překlad románu *Вечная жизнь Лизы К.* ruské autorky M. Višněvecké. Cílem bylo vytvořit adekvátní překlad a seznámit čtenáře se současnou ruskou prózou. Součástí diplomové práce je zároveň translátologický komentář, ve kterém se zaměřujeme zejména na problematické úseky. Oporou pro vypracování diplomové práce byly především publikace J. Levého *Umění překladu*, J. Vilikovského *Překlad jako tvorba*, M. Hrdličky *Literární překlad a komunikace*, Z. Kufnerové *Překládání a čeština*, Z. Vychodilové *Введение в теорию перевода*, J. Hrabáka *Poetika*, V. N. Komissarova *Современное переводоведение* a dalších. Zároveň jsme se při samotném překladu opírali o výkladové a frazeologické slovníky. Najít vhodný ekvivalent překládaného výrazu nám pomohl Český a Ruský národní korpus.

V kapitole věnované překladu uměleckého textu a překladatelskému procesu jsme se zaměřili na fáze překladatelovy práce, přičemž vycházíme převážně z poznatků J. Levého. Zároveň také podotýkáme, že by překladatel neměl sklouznout k překladatelskému subjektivismu, ale co možná k největší objektivní platnosti díla.

V další části je pozornost věnována autorce románu M. A. Višněvecké. Představili jsme autorčinu tvorbu, zároveň také dějovou linii překládaného románu *Вечная жизнь Лизы К.* Román je založen na značné rytmizaci textu, proto jsme na úryvcích demonstrovali některé příklady, vytvářející kompoziční osnovy rytmizované prózy. Vycházeli jsme především z díla V. M. Žirmunského *Poetika a poezie*.

Praktická část je tvořena samotným překladem úryvku románu a následným komentářem. Pro překlad jsme vybrali části první a poslední kapitoly. Rozhodli jsme se tak zejména proto, že poslední kapitola obsahuje množství autorských metafor, které jsou zajímavé z hlediska překladatelské práce. Zároveň část první kapitoly uvádí čtenáře do děje. V samotném komentáři jsme se zaměřili na překladatelské transformace, překladu názvu knihy a překladu vlastních jmen. Současně jsme se vždy snažili o rovnováhu mezi cizími a domácími prvky. Důležitými kapitolami jsou stylistické figury a tropy, které představují základní složku rytmizujících prostředků. Jedná se tak především o slovosledné a syntaktické paralelismy, jenž bylo nutné při překladu zachovat.

V průběhu překládání jsme se snažili zachovat myšlenky autorky a předat čtenáři živý obraz originálu. Vycházeli jsme z poznatků Levého a v procesu překládání dodržovali fáze překladatelské práce. Abychom na čtenáře zapůsobili stejným dojmem jako autorka výchozího textu, využívali jsme překladatelské transformace. Přestože zachování rytmizované složky románu bylo obtížné, domníváme se, že se nám podařilo zachovat základní rysy rytmizované prózy a předat většinu gramaticko-syntaktických paralelismů. Jelikož náročný text vyžadoval přesnou interpretaci, museli jsme v některých pasážích na úkor rytmu zjednodušit či uvolnit významy. Zvláště obtížným bylo překládání ekvivalentů, které nesly další významové konotace. Bylo velice náročné vybrat z množství variant pouze jedinou, která by odpovídala pragmatickému aspektu výchozího jazyka. V některých případech se tak nabízela pouze varianta naturalizace. V určitých pasážích jsme se setkali s problémem rozlišení řeči postav, převážně pak rozlišení vnitřního monologu Lízy a řeči vypravěče. Tuto problematiku nám pomohla vyřešit konzultace s rodilou mluvčí.

K překladu jsme přistupovali zodpovědně, s cílem představit současnou ruskou prózu a zaujmout tak českého čtenáře. Přestože jsme usilovali o přenesení všech kvalit originálu, nepodařilo se nám nahradit všechny problematické úseky v překladu. Závěrem bychom mohli říci, že překlad uměleckého textu nám přinesl zajímavou zkušenost.

RESUMÉ

В настоящей дипломной работе мы обратили внимание на перевод романа М. А. Вишневецкой «*Вечная жизнь Лизы К.*» и подвергли его транслатологическому анализу. Мы представляем перевод художественного текста, который представляет собой систему авторских мыслей и образов. Нашей задачей является все эти замыслы передать на другом языке, используя переводческие приемы и решения.

Дипломная работа состоит из двух частей – теоретической и практической. В первой части мы обращаем внимание на такие понятия, как художественный перевод и процесс перевода. Мы представляем читателю автора романа, М. А. Вишневецкую, ее жизнь и творчество. Особое место уделяется роману «*Вечная жизнь Лизы К.*».

В теоретической части мы придерживаемся мнения теоретиков литературы и профессиональных переводчиков, среди которых чешский теоретик и историк Иржи Левый, Я. Виликовский, М. Грдличка, З. Куфнерова. В российской теории перевода мы придерживаемся мнения В. Н. Комиссарова и А. В. Федорова. В процессе перевода мы опираемся на словари, в том числе толковые и фразеологические. Найти подходящий вариант выражения при переводе нам помогает Национальный корпус русского языка и Чешский национальный корпус.

Художественный перевод это вид литературной коммуникации, связанный с художественным текстом и художественными средствами. Мы придерживаемся мнения Я. Виликовского, что материалом для создания художественного текста является его содержание и язык. Возникает здесь взаимодействие с художественным образом, так как автор передает свои мысли, свою манеру. В процессе перевода мы выходим из публикации И. Левого «*Искусство перевода*» и выделяем три основные фазы перевода.

Первая из них – понимание исходного текста, под этим понимается проникновение вовнутрь произведения, понимание замысла и настроения автора. Переводчик, прочитав исходной текст, проводит анализ текста и понимает отношения между героями. Вторая фаза – интерпретация исходного текста, заключается в избегании субъективных манер переводчика. Перевод является более

или менее объективной интерпретацией оригинала. Третья фаза, по мнению Левого, связана с владением языком, со словарным запасом переводчика и умением работать с исходным текстом, так как языковые средства не эквивалентны, переводчик должен тщательно выбирать языковой материал.

Виликовский представляет свои три фазы перевода: интерпретацию, концепцию и воспроизведение оригинала. В отличие от Левого, который под первой фазой понимает также концепцию, Виликовский придерживается мнения, что интерпретация и концепция - отдельные фазы, следующие друг за другом.

Во время перевода мы столкнулись с единицами исходного языка, которые трудно было перенести на чешский язык. В данном случае нам помогает языковое творчество и креативность переводчика. В нашем переводе мы столкнулись с фонетической деформацией, в том числе с фонетическим нарушением детской речи. На примерах мы показываем, как нам удалось справиться с ними.

Во второй главе особое внимание уделяем автору романа М. А. Вишневецкой. Основные данные мы черпали прежде всего с ее официального сайта в интернете. Автор романа Марина Вишневецкая (родилась 1955 г.) - современная российская писательница, поэтесса и сценаристка. Начало ее творчества связано с юмористическими рассказами, опубликованными в журналах *«Юность»*, *«Октябрь»* и другие. Важное место в ее творчестве занимают стихи, точнее стихи для самых маленьких детей. В 2017 г. некоторые стихи, ранее опубликованные в журналах *«Трамвай»* или *«Кукумбер»*, вошли в сборник под названием *«Кто такие сутки?»*. Вишневецкая написала сценарии более чем к 25 мультипликационным фильмам, также к нескольким документальным фильмам. В настоящее время она известна, прежде всего, как автор русской женской прозы. В своих рассказах рассматривает психологические проблемы, ситуации крайностей. За свои рассказы и повести получила ряд литературных наград и премий.

Отдельную главу мы посвятили роману *«Вечная жизнь Лизы К.»* и его анализу. Выделяем основной сюжет романа и главных героев. Особым источником для нашего анализа является запись творческой встречи с писательницей в музее Константина Федина, которая доступна в интернете. Автор рассказывает о своем

творчестве, в частности о своем романе «*Вечная жизнь Лизы К.*». Другим источником послужила передача о литературе и литературном процессе «*Фигура речи*».

Действие романа происходит в 2012-2015 гг. Автор получила в 2017 г. за роман литературную премию журнала «*Знамя*». Поскольку роман написан ритмической прозой, следовало объяснить признаки ритмизации и привести примеры. В анализе мы придерживаемся мнения лингвиста и литературоведа В. М. Жирмунского, который в своей статье «*О ритмической прозе*» выделяет основные черты ритмизации текста. Автор утверждает, что в отличие от поэзии, в которой ритмизация связана со звуковыми повторами, в прозе основы ритмической организации связаны с грамматическими и синтаксическими паралелизмами. Ритм художественной прозаической литературы поддерживается словесными повторениями. Такие синтаксические приемы, как анафора, аллитерация, эпитет и много других, рассматриваем отдельно в практической части дипломной работы. Что касается языка романа, речь отдельных героев отличается, так как этим автор показывает отличия между поколениями. В тексте мы встречаем как литературный язык, так и множество выражений молодежного сленга или разговорной лексики.

Практическая часть настоящей дипломной работы содержит перевод и комментарий к нему. Для перевода мы намеренно выбрали отрывки отдельных глав, первую и последнюю. Последняя глава насыщена метафорическими выражениями и сравнениями, одновременно первая глава вводит читателя в сюжет романа.

В процессе перевода мы придерживались методов перевода, чтобы избежать отклонений от оригинала. Комментарий к переводу мы построили на основе учебных и литературных пособий. При классификации переводческих трансформаций мы прежде всего опирались на положения и взгляды В. Н. Комиссарова, который в своем учебном пособии «*Современное переводоведение*» выделяет три вида трансформаций: лексические, грамматические и лексикально-грамматические.

Начиная с лексической трансформации, мы выделяем три основные группы. В нашем переводе романа мы встречаем прежде всего транскрипцию и

транслитерацию, которые используются при переводе собственных имен. В процессе перевода мы столкнулись с затруднениями при переводе фамилии главной героини Лизы Карманиковой. Чешский лингвист Б. Илек в своей статье говорит, что женские имена должны переводиться присоединением суффикса *-ова (-ová)*. В нашем переводе мы стремимся как можно более сохранить характер русской среды, поэтому придерживаемся варианта Карманикова вместо Карманикова. Большинство собственных имен и фамилий мы переводим при помощи транскрипции. В группу лексических трансформаций, по Комиссарову, входит также калькирование, но в нашем переводе с таким видом трансформации мы не встречаемся. При переводе названия романа *«Вечная жизнь Лизы К.»* не встречаемся с затруднениями и переводим его на чешский язык. Метод транскрипции применяет сама автор романа для названия туристического агентства *«Шарм-вояж»*. В нашем случае сохраняем французский оригинал *«Charme voyage»*.

Второй группой трансформаций являются грамматические трансформации. В работе мы приводим примеры дословного перевода и членения предложения. Прием объединения в нашем переводе не встречается, так как сама автор использует сложные и сложноподчиненные предложения, которые не свойственны чешскому языку. Осуществление перевода с помощью разных грамматических замен мы встретили на уровне частей речи, членов предложения или категории рода.

Последнюю группу трансформаций представляют лексикально-грамматические трансформации. Мы приводим примеры компенсации и описательного перевода, который часто встречается при переводе реалий. Это связано прежде всего с тем, что не все реалии имеют подходящий эквивалент на чешском языке.

Переводческие трансформации получают в теории перевода разные названия, не всегда совпадают друг с другом. Теоретики перевода классифицируют трансформации по-разному, поэтому в настоящей работе применяем еще классификацию З. Выходиловой, которая в учебном пособии *«Введение в теорию перевода для русистов»* выделяет в отличие от Комиссарова две группы трансформаций: формальные преобразования и семантические (лексико-семантические) преобразования.

В рамках нашей работы мы встречаемся также с иноязычными выражениями, в данном случае с английскими и немецкими. Данным способом оформляется речь героя, мальчика Викентия. Эти текстовые элементы характеризуют иностранную среду или национальную принадлежность. При переводе придерживаемся мнения А. В. Чирикова, который выделяет четыре подхода к переводу иноязычных единиц. Выбираем метод, согласно которому переводим иноязычные единицы в подстрочное примечание, причем в переводном тексте оставляются в исходном варианте. В данной главе рассматриваем проблему перевода транскрибированных на английский, немецкий и русский язык единиц. Несмотря на то, что автор не добавляет в форме подстрочного примечания значение на русском языке, мы решили в нашем переводе значения добавить, даже если отдельные иноязычные элементы принадлежат к довольно известным выражениям.

Особое внимание следует уделить также переводу реалий, которые передают национальное своеобразие, историю и культуру данного народа. Как правило реалия не переводится, точнее не переводится ее порядок слов, а смысл, связанный с контекстом. Переводчик может столкнуться с проблемой отсутствия в языке перевода эквивалента. В нашем переводе мы столкнулись с единицами, которые не имеют на чешском языке эквивалента. В данном случае мы обратили внимание на смысл выражения и использовали разные методы, прежде всего генерализацию. В основном мы старались передать основную информацию, смысл реалии чешскому читателю, чешской среде.

При переводе фразеологизмов прежде всего опираемся на фразеологические словари, в основном, на пособие В. М. Мокиенко и Л. И. Степановой «*Русская фразеология для чехов*». Некоторые словари свободно доступны в интернете: *Большой толково-фразеологический словарь Михельсона* и другие. Фразеологизмы имеют специфический характер, они отражают экспрессивные значения или коннотации. Фразеологические единицы переводятся с точки зрения лексикологии, как целостное сочетание слов. Переводчики сталкиваются с затруднениями при переводе, особенно при выборе метода перевода, так как фразеологизм переводится фразеологизмом и не всегда переводчик встречается с эквивалентом на языке перевода. В нашей дипломной работе встречаемся только с одним фразеологизмом, который имеет одинаковое значение, одинаковую форму и стилистическую окраску.

В других примерах мы должны использовать разные методы для сохранения частичного эквивалента.

Интересной частью нашей дипломной работы является перевод стилистических фигур и тропов. Мы уже упоминали, что роман написан в форме ритмической прозы. Ритмическая организация в романе связана помимо синтаксических или грамматических параллелизмов, также со словесными повторами. Поэтому мы стремимся все фигуры перевести.

В части, посвященной переводу стилистических фигур, мы придерживаемся мнения Й. Грабака, который в своей публикации *«Поэтика»* выделяет три группы стилистических фигур: фигуры синтаксические, фигуры с использованием повтора, риторические фигуры. В нашей работе мы приводим примеры только тех фигур, которые встречаются в нашем переводе.

Стилистические фигуры несут помимо определенной информации, также эстетическую функцию. К синтаксическим фигурам относим асиндетон, или бессоюзие. В нашем переводе данная фигура встречается очень часто, так как предложения без союза помогают ритмизации текста. Асиндетон в некоторых случаях связан также с градацией, обозначающий постепенное усиление. Противоположной фигурой, часто встречающиеся в тексте, является многосоюзие, или полисиндетон. Данная фигура также придает характер ритмической организации.

Вторую группу составляют фигуры, основанные на повторе, Грабак их классифицирует на четыре подгрупп. Звуковые повторы могут возникнуть на разных уровнях: на уровне гласных или согласных звуков, на уровне слов, организации текста или на уровне значения. В процессе перевода у нас чаще встречается аллитерация, ассонанс и эпизеуксис. Организация текста связана с параллелизмом, встречается в нашем переводе часто, так как мы уже упоминали выше о ритмической организации текста.

В романе находится большое количество ссылок на другие литературные произведения. Поэтому в процессе перевода мы должны внимательно следить за

ними, чтобы передать их смысл. В романе находим стихотворение И. Бродского «*Что ты делаешь птичка на черной ветке*», или отрывок из романа Б. Пастернака «*Доктор Живаго*», и другие. Всегда стараемся найти уже существующий перевод на чешский язык. В случае стихов Е. Евтушенко «*Со мною вот что происходит*» нам не удалось найти перевод на чешский язык, поэтому мы должны были справиться с этой задачей сами.

К риторическим фигурам принадлежит риторический вопрос и ответ. В дипломной работе приводим несколько примеров. В эту группу входит также апозиопезис, который добавляет речи эмоциональность.

В романе мы часто встречаем внутренний монолог главной героини Лизы. Посредством монолога Лиза открывает свои внутренние чувства и переживания, которые предназначены только ей, она говорит как бы сама с собой. Автор специально чередует полупрямую речь и несобственно-прямую речь. В процессе перевода мы должны осторожно воспринимать исходной текст, чтобы не перепутать речь героев и рассказчика.

Последней частью нашей дипломной работы являются тропы, которые Грабак делит на две новые группы: метафора и метонимия. Смысл тропов заключается в переносном значении слова.

Метафора занимает в переводимом романе особое место, встречается очень часто. В работе упоминаем разницу между метафорой и сравнением. В переводе встречаем сравнительные обороты, в структуру которых входят союзы. Автор для создания художественного образа, в том числе создания ритмизации текста, использует целый ряд метафор или оборотов. В последней главе романа герои находятся в горах, и здесь мы встречаемся с персонификацией. Другим видом метафоры является синестезия, которую нам удалось сохранить при переводе. Метонимия подразделяется на несколько фигур, в нашей работе приводим пример иронии, которая характеризует явление в противоположном значении.

В заключение можно констатировать, что мы стремились при переводе сохранить эстетическую ценность произведения. С помощью литературы о переводе мы перевели отрывок романа. Мы надеемся, что нам удалось понять особую манеру автора и передать настроение героев, прежде всего внутреннюю жизнь героини романа Лизы. Хороший переводчик должен владеть исходным и переводящим языком на высоком уровне, должен читать между строками. Важно конечно же знание культуры исходного языка, литературы, восприятие окружающего мира. При переводе мы стремились по возможности сохранить ритмическую организацию текста, иногда за счет склонения к интерференции. В основном нам удалось передать метафорические выражения и сравнения. Иногда мы отклонялись от исходного значения и использовали при переводе метод натурализации. Мы надеемся, что читателю будет интересно прочитать отрывок из романа *«Вечная жизнь Лизы К.»*, что он найдет что-то созвучное себе в главной героине и поймет ее внутреннюю жизнь и ее чувства.

BIBLIOGRAFIE

Primární zdroje:

ВИШНЕВЕЦКАЯ, Марина Артуровна. *Вечная жизнь Лизы К.* Москва: Издательство АСТ: Редакция Елены Шубиной, 2018.

Sekundární zdroje:

1. BRODSKIJ, Iosif Aleksandrovič a Václav DANĚK. *Konec krásné epochy: výbor z poezie.* Praha: Mladá fronta, 1997. Květy poezie (Mladá fronta). ISBN 80-204-0647-6.

2. FILIPEC, Josef a František ČERMÁK. *Česká lexikologie.* Praha: Academia, 1985. Studie a práce lingvistické.

3. HRABÁK, J. *Poetika.* Praha: Československý spisovatel, 1977.

4. HRDLIČKA, Milan. *Literární překlad a komunikace.* Praha: ISV, 2003. Jazykověda (Institut sociálních vztahů). ISBN 80-86642-13-5.

5. HRDLIČKA, Milan. *Překladačské miniatury.* 1. vydání. Praha : Karolinum, 1995. ISBN 80-7066-987-x.

6. КОМИССАРОВ, Вилен Наумович. *Современное переводоведение.* Москва: Издательство ЭТС, 2002.

7. KUFNEROVÁ, Zlata a SKOUMALOVÁ, Zdena a kol. *Překládání a čeština.* 1. vydání. Jinočany : H&H, 1994. ISBN 80-85787-14-8.

8. KUFNEROVÁ, Zlata. *Čtení o překládání.* Jinočany: H & H, 2009. ISBN 978-80-7319-088-0.

9. LEVÝ, Jiří. *Umění překladu.* Praha: Panorama, 1983.

10. MRHAČOVÁ, Eva, Lukáš PLESNÍK, Jelena KUPCEVIČOVÁ a Viktoriya VAIDA. *Východoslovanská přísloví a pořekadla v pohledu od češtiny.* Ostrava: University of Ostrava, 2017. ISBN 978-80-7464-958-5.

11. СДОБНИКОВ В. В., ПЕТРОВА О. В. Теория перевода: лингвистика и межкультурная коммуникация. Москва : ООО «Восток—Запад», 2007. ISBN 5-478-00306-9.

12. VILIKOVSKÝ, Ján. *Překlad jako tvorba.* Praha: Ivo Železný, 2002. ISBN 80-237-3670-1.

13. VYCHODILOVÁ, Zdeňka. *Vvedenje v teoriju perevoda dlja rusistov.* 1. vydání. Olomouc : Univerzita Palackého v Olomouci, 2013. ISBN 978-80-244-3417-9.

14. ŽIRMUNSKIJ, Viktor Maksimovič. *Poetika a poezie*. Praha: Odeon, 1980.

Internetové zdroje:

15. ABUZJAROV, Ildar, Leonid Jur'jevič BOL'ŠUCHIN a Lucie ŘEHOŘÍKOVÁ. *Antologie ruských povídek*. Vyd. 2. Přeložil Janka ALMÁSYOVÁ. Brno: Větrné mlýny, 2007. [online]. [cit. 2020-04-27]. Dostupné z: https://is.muni.cz/el/1421/podzim2006/RJB_48/um/Antologie_ruskych_povidek.txt.

16. BRODSKIJ, Iosif Aleksandrovič a Václav DANĚK. *Konec krásné epochy: výběr z poezie*. Praha: Mladá fronta, 1997. Květy poezie (Mladá fronta). ISBN 80-204-0647-6.

17. ЧУПРИН, Сергей. Биография и библиография. In. Русская литература сегодня. [online]. [cit. 2019-09-23]. Dostupné z: <http://www.marvish.ru/index.php?id=7&name=essays>.

18. ERBAN, Karel: *O metaforách*. In. Naše řeč. [online]. [cit. 2020-04-23]. Dostupné z: <http://nase-rec.ujc.cas.cz/archiv.php?art=2938>.

19. ЕВГЕНЬЕВА, Анастасия Петровна. *Малый академический словарь*. Институт русского языка Академии наук, 1957-1984. [online]. [cit. 2020-03-14]. Dostupné z: <http://rus-yaz.niv.ru/doc/small-academic-vocabulary/fc/slovar-199-15.htm#zag-16442>.

20. ФЁДОРОВ, Андрей Венедиктович. *Основы общей теории перевода (Лингвистические проблемы)*. Москва: Издательский Дом Филология три, 2002. [online]. [cit. 2020-01-14]. Dostupné z: http://samlib.ru/w/wagapow_a_s/osnowyobshejteoriiiperewoda2002.shtml.

21. ILEK Bohuslav (1951): *O převodu ruských vlastních jmen do češtiny*. In. Naše řeč. [online]. [cit. 2020-03-03]. Dostupné z: <http://nase-rec.ujc.cas.cz/archiv.php?art=4212>.

22. КОБЛЕР, Эсфирь: *Культура слова, или Слово как факт культуры. Опыт прочтения прозы Марины Вишневецкой*. [online]. [cit. 2019-09-28]. Dostupné z: http://gondolier.ru/118/118kobler_1.html.

23. Марина Вишневецкая: *Мне очень хотелось создать вещь, которая бы трепетала, как жизнь*. In. Общественное телевидение России. [online]. [cit. 2019-09-23]. Dostupné z: <https://otr-online.ru/programmy/figura-rechi/marina-vishnevetskaya-31582.html>.

24. *Метризованная проза*. In. Лингвокультурологический тезаурус: Гуманитарная Россия. [online]. [cit. 2019-11-12]. Dostupné z: <http://www.philol.msu.ru/~tezaurus/library.php?view=c&course=4&raz=2&pod=8>.

25. PASTERNAK, Boris Leonidovič. *Doktor Živago*. Vyd. 2. Přeložil Jan ZÁBRANA. Praha: Odeon, 2003. Knihovna klasiků (Odeon). ISBN 80-207-1146-5.

26. *Válka na východní Ukrajině*. In. Wikipedie: Otevřená encyklopedie. [online]. [cit. 2019-09-28]. Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/V%C3%A1lka_na_v%C3%BDchodn%C3%AD_Ukrajin%C4%9B.

27. *Вишневецкая Марина Артуровна. Творческая встреча в музее Константина Федина*. In. YouTube. [online]. [cit. 2019-09-12]. Dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=HsXr--qqSNI&t=1763s>.

28. ВЛАХОВ, Сергей, Флорин, Сидер. *Непереводимое в переводе*. Москва: Международные отношения, 1980. [online]. [cit. 2020-04-13]. Dostupné z: <https://www.rulit.me/books/nevervodimoe-v-perevode-read-391814-23.html>.

Slovníky a příručky:

29. Český národní korpus. [online] © 2020–2022. Dostupné z: <https://www.korpus.cz/>.

30. MOKIJENKO, Valerij Michajlovič a Ludmila STĚPANOVÁ. *Ruská frazeologie pro Čechy: Ruskaja frazeologija dlja Čechov*. 2. vyd., (rozš.). Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2008. ISBN 978-80-244-1916-9.

31. MRHAČOVÁ, Eva, Lukáš PLESNÍK, Jelena KUPCEVIČOVÁ a Viktorija VAIDA. *Východoslovanská přísloví a pořekadla v pohledu od češtiny*. Ostrava: University of Ostrava, 2017. ISBN 978-80-7464-958-5.

32. Ústav pro jazyk český: Akademie věd České republiky. *Internetová jazyková příručka*. [online] © 2008–2020 Jazyková poradna ÚJČ AV ČR. Dostupné z: <http://prirucka.ujc.cas.cz/>.

33. Национальный корпус русского языка. [online] © 2020–2022. Dostupné z: <http://www.ruscorpora.ru/new/>.

ПРÍЛОНА

Пříлона ř. 1: Originál románu Вечная жизнь Лизы К.

Часть первая

1

Ух, и мело. В сад пришли запорошенные. Викентий вырвался вместе с пуховичком, скинул его на бегу. На людях он часто ее подводил, словно хотел проверить на прочность их дружбу или только ее терпение. Но, поднимая с пола холодную поникшую куртку, Лиза сказала себе: если у тебя проблемы с одним товарищем, ребенок не виноват.

– Мамочка, вам анкетка.

Лиза расслышала «танкетка», поняла, что Викентий не снял ботинки, что сейчас с него натечет, как с оконфузившегося щенка, хотела броситься следом... Но баба Наташа уже крепко держала ее за рукав:

– Заполнение по желанию. А лучше б заполнить.

– А для чего?

– Психологи дали, дипломники. Для вас же хотят! Для себя и для вас.

На часах было много. В опроснике – тридцать четыре пункта. По-хорошему, следовало бежать. Но Лиза побаивалась бабы Наташи, обожала опросы, мучилась лужей, натекшей уже и с ее сапог, – в саду было по-всегдашнему перетоплено.

Можете ли вы рассказать ребенку поучительный случай из детства, представляющий вас в невыгодном свете?

Конечно, могу.

Можете ли вы извиниться перед ребенком в случае своей неправоты?

Легко!

Можете ли вы пообещать ребенку исполнить его желание за хорошее поведение?

Да, к сожалению.

Ваш любимый сказочный персонаж.

Колобок? Нет, меньшая дочь из «Аленького цветочка».

До пятнадцатого пункта все было просто. Ухо ловило Викешкино радостное повизгивание и хохот девочки, видимо, Даши – значит, дорвался и щекотал, а главного Дашиного поклонника, Федора, в саду, получается, еще не было. На пятнадцатом вопросе Лиза с виноватым притопом вышла из лужи, наследила до самого подоконника... В пункте № 15 ее попросили нарисовать человечка, несколько линий (любых), а потом – круг, треугольник или квадрат. Да, разбирались с нею по-взрослому. Как с матерью-одиночкой, или их что-то настораживало в Викеше? Круг или треугольник? Кажется, треугольник свидетельствует о повышенной сексуальности. Как и «меньшая дочь» из любимой сказки? Повышенной или неудовлетворенной? Надо же было так влипнуть. А все-таки зачеркивать треугольник не стала – какая есть, такая и есть.

Дальше следовало придумать сказку, выбирая по фразе из нескольких вариантов.

За морями, за лесами, в одном большом и сильном государстве...

Викентий затих. Даша тоже. Отвлеклись, наверно, на какую-нибудь игру. Или баба Наташа снимала с него ботинки? Надо было, конечно, сделать это самой.

Жил-был я...

Нет!

Жили бесстрашные люди, знавшие всё на свете...

То есть она выбирает более назидательный вариант? И что же это о ней говорит?

А в одной семье на окраине жил мальчик...

На окраине, как и они.

Он считал, что он – самый умный на Земле...

Нет! Лучше так:

Однажды он узнал, что это были его приемные родители..

Или не лучше? Какой-то бразильский сериал. Но как уж пошло, иначе она опоздает.

И мальчик обиделся за это на весь белый свет...

Стоп! За что?

Он провел в одиночестве несколько дней, прежде чем ему стало страшно и грустно...

Ладно, пусть. Дальше галочки ставились наобум. Как написал ей однажды Дэн, «ты сделала меня фрэндом рэндом».

Постепенно мальчик научился различать во встречаемых хороших и плохих, кому нужно помочь, а кого надо остерегаться...

Это не про Викентия! Это про Дэна.

Он дал себе слово, что отныне будет больше отдавать тем, кто рядом с ним...

И опять она назидает. Осталось выбрать последнюю фразу:

С той поры в семье воцарился мир.

Жирная птичка. И опять глупость? Ведь люди придумывают сказки по принципу компенсации... Да или нет?

Остальные заходы были как будто уже без подвоха: мечтать любит, рассказать о себе незнакомому человеку может «скорее легко», отдых предпочитает у воды... Надо было уже не бежать, а лететь. На последнем вопросе она снова споткнулась. Чаще всего перед сном ей думается – о работе, о личном? она анализирует отношения с ребенком или строит планы на будущее? А ведь листки следовало еще подписать: мама В. Мосийчука. И еще раз. И на третьем листе. И на последнем: 3.02.2012.

Перед сном уже несколько дней она представляет себя в постели с одним человеком – с тем, с которым в постели не окажется никогда. Значит, это не планы на будущее... И, посмотрев на часы, Лиза поставила быструю птичку рядом с «думаю о работе».

Дверь распахнулась, появился Федор с отцом, больше похожим на дедушку. Оба нисколько не заметенные, потому что из бээмвэшки, и оба вразвалочку – большой начальник и маленький. Оба без юмора и оттого немного смешные.

Поздоровалась, листки положила на подоконник и побежала.

– Мосийчучка-зверючка! – А вот голос у Феде очень уж резкий. – Мстители собрались!

Сердце ухнуло. Но не будет же он его сейчас колошматить, сразу и ни за что – разве только за дружбу с Дашей? – и шагнула в пургу. Это была такая секунда, во всяком дне всего лишь секунда, в которую она переставала Викентия видеть, слышать и ощущать – обрыв проводов, потеря связи, ядерная зима, страшилка ее младшешкольного детства! – и чтобы не обездвигать в этой секунде мамонтом, выхватила из кармана мобильный. Пропущенный мамин звонок и две эсэмэски от Дэна свела к общему знаменателю: пятница! Надо же, а она спросонья забыла.

Дэн писал: «завтра как всегда?», а спустя три минуты: «завтра никак ((((((«. И побежала по узкой сыпучей тропе между высокими двугорбыми сугробами, разгадывая контекст: он устал от их отношений (она, например, в каком-то смысле устала), у него заболел ребенок, его поставила под ружье жена, у него завал на работе? Если бы на работе, она бы знала... Ерохин умел улыбаться обо всем, о чем хотел промолчать, так что Лиза за год, да, почти уже год, что они были вместе, отучилась от вопросительных интонаций: ты не смог, потому что не смог! И Дэн опять в ответ улыбался – с тихой радостью ничему, никому. А все-таки он улыбался именно ей. Не как в офисе – на бегу и одними глазами, – а всем своим внушительным естеством (росту в нем было метр девяносто); у него даже уши вздрагивали, немного топырились и светились, когда он от души улыбался.

– Мам, алё, ты звонила, но понимаешь, про завтра еще непонятно, он пока написал, что не сможет, но ты же знаешь, у него семь пятниц... и семь суббот!

Снег бросался к ней, точно к родной, из арок, из просветов между домами – и она захлебывалась снежинками, колючими, как минералка. А мама, наверно, обидевшись на такое начало: без «доброго утра», без вопроса «как папа?», а ведь папу к вечеру, а она и забыла, «победила горизонталь», но что это значило – разыгравшийся радикулит, давление или лишние двести граммов, Лиза вчера уточнить не успела... мама сухо спросила:

– Бокрёнок в саду?

И столько было в этом «бокрёнке» оттенков (коннотаций, сказала бы мама, а Дэн бы сказал – заморочек), что Лиза опять забыла про вежливость:

– Где же еще?

А мама:

– Ты ничего не скрываешь? Он здоров? Он мне вчера показался вялым!

– Это потому что по скайпу. Ему скучно по скайпу... Мамочка, я люблю тебя! Я в перерыв еще позвоню. И папу люблю! Целую!

– Конечно, если по скайпу и если...

Но Лиза уже нажала «отбой». Когда Викентий родился, они еще жили все вместе в огромной квартире на Фрунзенской набережной. Но так уж распорядилась судьба – кстати, мамиными стараниями, – и теперь они разговаривали по скайпу и жили, как говорил папа, на выселках. Хорошо, что сравнительно по соседству.

Лизины выселки были организованы неудобно, странно, разумно. В самом их центре располагался детсад, будто цветочное семечко, защищенное от большого мира сотней оберток, будто солнце, вокруг которого вертелось все. Но чтобы от сада пробиться к автобусной остановке, нужно было все эти концентрические круги блочных многоподъездных домов собой разомкнуть. Стать «Вояджером», летящим в сторону Марса, снег счесть космической пылью, а окна, то вспыхивающие, то

гаснущие, – метеоритным дождем... Иногда они так развлекались с Викешкой: отделить первую ступень! – есть отделить! И, чтобы снова не думать, как там сейчас в саду, бьет его Федор или только мутузит, Лиза покрепче сжала в кармане мобильный. Его токи в любую секунду могли превратиться в весть... например, от Юлия Юльевича. Почему от него? Позавчера он ее удивил. Вдруг попросил, чтобы она звала его Юликом:

– Может у старого человека быть свой каприз?

Старым он не был, но и на Юлика не тянул. Она растерялась. А он вдруг сказал, как позвал:

– Ветка!

– Что?

Он молчал, потом стало слышно, как дышит... Наверно, собака потащила его за собой, он звонил лишь тогда, когда выходил с собакой.

– *Что ты делаешь, птичка, на черной ветке? Помнишь, нет?*

– Нет... не помню. – И с трубкой пошла к компьютеру, потому что он снова молчал; погуглив, мгновенно нашла: – *Оглядываясь тревожно?*

И тогда уже он, почти задыхаясь, наверно, собака его понесла:

– *Хочешь сказать, что рогатки метки, но жизнь возможна?*

А она, чтобы расставить все по своим местам:

– Ваше поколение, Юлий Юльевич, – потому что всегда впадала в почтительность, когда не знала, что делать, – читало дамам стихи, наизусть, невероятно! Папа прав, когда говорит, что нас и вас разделяет бездна...

И опрометью извинилась: сначала за папу, потом за бездну, следом – за то, что ее зовет сын (она называла Викентия сыном лишь в разговоре с ним, и почему бы?), а когда добежала стихотворение до конца: – *Неправда! Меня привлекает вечность. Я*

с ней знакома. Ее первый признак – бесчеловечность. И здесь я – дома... – испугалась, не зная чего. Вдруг решила, что Ветку он произвел от Елизаветки, и отключила мобильный. Какая, однако, дерзость: что ты делаешь птичка, на черной Ветке? Но утром, найдя в телефоне его эсэмэску: «Стихи на память, во вторник звонЮ-Ю», отругала себя за глупую мнительность – ему просто нужно кому-то звонить, выгуливая собаку по имени Кэррот.

Сесть получилось только в четвертый автобус. До метро от них было близко, двадцать минут пешком, потому-то «двухспальные», с гармошкой посередине, с заносом хвоста в один метр автобусы приходили уже переполненными. Но зато меховые шапки и воротники, от снежных вмятин тревожно живые, по-кошачьи зализанные, казалось, тронь – и царапнут, и подтаявшие носы, и серо-махровую наледь на окнах предстояло терпеть не больше пяти минут. Ну а в метро, в самом красивом и тесном метро на свете – уберите с поручня сумку, левая сторона, не задерживаемся, проходим... – можно было уже не бороться, а течь, думая о своем. С некоторых пор (с недавних, но вот бы вспомнить, с каких) она думала о своем на виду у Ю-Ю, то есть с глупой задорной оглядкой: вот чего он никогда обо мне не узнает... вот бы он удивился... вот уж этого не поймет даже он.

Их познакомил Викентий. Кончался сентябрь, день был солнечный, но сопливо-сквозливый. И деревья в их сквере, будто пестрые куры, то и дело вскидывались, пушили и роняли листву. Ю-Ю ехал на велосипеде, а Лиза гналась за Викешкой с кепкой в руке, чтоб непременно надел. А он извернулся, выскочил на дорожку, и хлипкого вида дяденька, от этого резко свернув, свалился на землю. Скрючился и лежит. А когда они его усадили на лавочку, неожиданно ожил. Полуулыбка, от боли несчастная, превратилась в почти блаженную, с которой он попросил ее что-нибудь пошептать. Но что? Ну, например: болящий бок врачует песнопенье... И так глубоко заглянул в глаза, глубоко, удивленно, обыденно, словно в нижний ящик комода, где вчера лежали носки, а сейчас обнаружилась бездна.

А еще ведь была собака (мужчина и его «простая собака»), она бежала за велосипедом, видимо, на почтительном расстоянии и, когда Ю-Ю стал подниматься с земли, ткнулась в него так глупо и страстно, что он едва устоял. А когда они все уселись, Кэррот, будто дрессированная лисица, запрыгнула и примостилась на

лавочке рядом. И тогда он сказал Викешке: если ты бросишь ей палку, она тебе ее с благодарностью принесет. С благодарностью? – рассмеялась Лиза. А Викешка: мама, найди мне палку. А собака бросилась под соседнюю лавочку, выцепила из ржавой листвы волан, грязный, рваный (Лизе показалось сначала, что это птичье крыло), принесла, положила его у самых Викешкиных ног. И от счастья Викентий расхохотался. С тех пор они больше так и не виделись, и эта сцена, как в старом кино, от проматывания была пробита до дыр, и перечеркнутые крест-накрест кадрики то и дело сбивали картинку. Но на нее все равно хотелось смотреть: вот Викешка стоит на цыпочках, чтобы забросить волан подальше, Кэррот повизгивает от нетерпения, Лиза ударяет по волану своей плоской сумочкой... и оглядывается, а Ю-Ю уже седлает велосипед, потому что он вспомнил, у него через десять минут appointment, очень важный, по скайпу, with my college from University of Nashville. И ей от этого немного обидно, но совершенно понятно, что он не выпендривается, а просто уже не здесь. И вот он уже уминает педаль, и Кэррот, мотая пушистым хвостом, начинает метаться между хозяином и Викешей, а потом сверкающим штопором ввинчивается в аллею. И они с ребенышем долго смотрят им вслед. Лиза весело спрашивает: знаешь, почему мы не будем реветь? И Викешка на это ловится: и почему же? Потому что мы завтра снова придем, и с собой у нас будет настоящая бросальная палка! Викентий хмуро кивает и реветь начинает только тогда, когда они сворачивают с аллеи.

Часть вторая

5

Если это был сон, а это, конечно, был сон... Ели, будто черные розы, распускались внизу одна за другой, отливая то синью, то зеленью. Мама и Алевтина болтали, точно подружки, перескакивая с неважного на случайное и притворно друг другу кивали – бесстрашные, словно под ними и не было бездны. Вместо Сани рядом сидел манекен, напряженный и белый. И, как в детстве, губастый. Иногда он вдруг оживал, губы растягивались в фальшивой улыбке, которая была призвана подбодрить испуганную Марусю. Подбодрить или напугать еще больше? Викентий – тут был еще и Викентий, ее старший сын, похудевший, потому что вымахал за последний год сантиметров на десять, но из-за обилия разнонаправленных взрослых предоставленный сам себе – вдруг выбросил руку вверх и что-то прокричал по-

немецки. Но почему же он так безбожно коверкал слова? Саня с ним занимался по скайпу всю весну и пол-лета. Впрочем, Феликс все разобрал и ответил в том смысле, что да, это горы, очень высокие горы, они называются Альпы, и снег, который ты видишь, лежит на вершинах весь год. От этих ли слов мама и Алевтина, не сговариваясь, надвинули на голову капюшоны? На маме был белый оренбургский платок «паутинка», на Алевтине розовая лыжная шапка с помпоном. Лиза не почувствовала вообще ничего. А Феликс сказал, что это дыхание ледников, и пониже надвинул бейсболку. Маруся, вся упакованная в комбинезон, кукурузным початком торчала из Саниных рук. И уж она-то точно не понимала, сон вокруг или явь. И изумленно, как грудничок от одной погремушки к другой, водила глазами. А Викешка снова что-то кричал и показывал пальцем – теперь уже вниз. У дороги были расставлены игрушечные машинки, рядом стоял маленький домик с коричневой крышей, по-французски лобастой, непривычной в этих местах. Показывал и кричал, что хочет там жить, на смеси всех языков, о которых имел хоть какое-то представление – в надежде, что его не поймут? – кричал от избытка чувств, про то, что игра окончена, йес, гейм из овер, и теперь они будут жить вместе – в доме, где комнат хватит на всех, туда есть дорога, там зеер и аллее гут. И спросил у Феликса, показав на его рюкзак: у тебя в нем что, парашют? я бы спрыгнул! Феликс улыбнулся в белую щетку усов, похожую на зубную. Он был добряк, этот Феликс, хотя Алевтина не упускала случая помянуть гитлерюгенд, в котором он состоял. А Феликс обычно твердил в оправдание про март сорок пятого, когда они укрывались в деревне у тетки от бомб: он, сестренка и мать, а в поле возле этой деревни содержались русские пленные, их было так много, что они не могли присесть и все время стояли. И когда дети подбегали к колючке, пленные шепотом говорили: битте брод, битте брод! И мать стала резать хлеб на небольшие куски, хотя у них и самих его было мало, и они с сестрой незаметно крались к проволочной ограде и эти куски перебрасывали. И тени людей ловили их в полном молчании, чтобы себя не выдать. И проглатывали, не жуя, как утки в пруду.

После чего Алевтина свою острую лисью мордочку расплющивала в овечью:

– А где был при этом Клаус? Ну, расскажи, где был ваш старший брат? Алекс и Лиза не знают. Пятнадцатилетний белокурый Клаус, хорошенький-расхорошенький, что твоя пастушка мейсенского фарфора!

И бедный старик, размягченный воспоминаниями, бормотал:

– Он защищал Берлин, – а что-то отдельное, похожее на сломанную свистульку, посипывало в груди. – Фюрер призвал его на защиту последнего бастиона. Он никого не убил... фс-с, фс-с... он погиб как герой.

Если это не сон, почему Алевтина не завела сейчас ту же шарманку? Или презентация Феликса впереди?

Впереди были горы. И надвигающаяся кабинка фуникулера вдруг оказалась так близко, что Маруся закрыла глаза. Эта девочка была удивительна тем еще, что никогда не кричала, а загораживалась от ужаса шторками век. В Порту на пляже к ней подбежал огромный, выше ее на голову, лабрадор. Маруся не шелохнулась, она просто закрыла глаза и весь ритуал знакомства с пыхтением и обнюхиванием вынесла в благоговейном молчании.

А Викентий при виде кабинки картинно рухнул лицом в грязный пол и воем изобразил звук воздушной тревоги. Бабуля сказала: встань сейчас же! А Феликс просительно: мальчик играет, паф-паф.

За Алевтиной, конечно, не заржавело: гитлер-ты-югенд! а то мы тебя не знаем!

Мама тряхнула Викешку так, что он грякнул коленками и локтями о кабинное дно, и зашвырнула рядом с собой на скамью. Лиза ахнула, Феликс с пониманием кивнул: русская женщина любит делать русская баня. Маруся открыла глаза, напротив себя увидела брата, насупленного, задыхающегося обидой, но главное, что родного – ясноглазого, с родинкой на щеке, а у Маруси на этой щеке была ямочка – и просияла ею от счастья. Тут и Саня некстати ожил: Ирина Владимировна, от Эли сегодня не было новостей? Он, конечно, хотел как лучше, а все-таки это был запрещенный прием, и мама стиснула лоб ладонью. Ну а Викешка немного приободрился, еще бы: супергерой примчался к нему на помощь. Что же до деда, он просто лежал в больничке и, чтобы скорее поправиться, много спал – это все, во что посвятили внука. Инсульт ведь и в самом деле не был слишком тяжелым. По крайней мере, прихрамывая, дед по палате уже ходил, только узнавал почему-то не всех, и говорил фрагментарно, и злился, особенно на сиделок, если они его не понимали. В одну

даже тарелку метнул. Что поделаться, такой у него был сейчас период. Мама достала из рукава платок и промокнула глаза. Алевтина обняла ее железной рукой и громко вздохнула. Если это все-таки сон, сон про ад всемером – ад и рай... они так редко бывают вместе – он будет длиться вечно? И пикник, который их ждет в горах в честь юбилея знакомства Алевтины и Феликса, – кто придумал этот пикник и как его пережить! – никогда не настанет?

История их знакомства, поведенная Саней сто лет назад, до сих пор обжигала, будто стакан первача. Как и Санино легкомыслие.

В брачном агентстве «Золотое кольцо» вместе с вестью о том, что Феликсу понравилось ее фото, Алевтина получила бесценный совет: если в вашей семье есть пострадавшие от войны, жениху надо об этом тактично, но обстоятельно написать, немцы часто испытывают комплекс вины по отношению к русским людям, порой граничащий с преклонением. Хоп, – сказала себе Алевтина, – с преклонением, это то, что нам с сыночкой надо! – и зачастила в библиотеку, Интернета в быту еще не было, откопала в старых подшивках тучу историй, вдохновенно их скомпилировала, в грошовой школьной тетрадке слепив как бы семейный архив. Старший брат Николай, чистый фантом, в природе никогда не существовавший, писал письма с линии фронта, а «сыночка Шурик» с любовью копировал их в тетрадь старательной детской рукой (не посылать же в логово фашистского зверя братовы подлинники). Отец Алевтины, по жизни вернувшийся без единой царапины – потому что служил снабженцем? или пусть не поэтому, а все-таки под огнем не то чтобы часто бывавший, – в заветной тетрадке был назван танкистом, горевшим под Сталинградом, чудом выжившим, в госпиталях недолеченным и потом еще одиннадцать лет гнившим дома. На фотке «папиных похорон», вырезанной из районной газеты, была хорошо видна годовалая девочка, целиком уместившаяся в павловопосадском платке, резвая подпись наискосок гласила: «Феликс, ферштейн? это – я, твоя Тина». Третья ложь была полуправдой и касалась двоюродной Алевтениной тетки (в тетради она называлась родной), угнанной немцами из-под Бобруйска на работы в Германию и там бесследно пропавшей. Феликс на это горячо отозвался: жду полное имя, год рождения, по возможности фото, готовлю запрос в

Арользен⁹⁸. Тут Алевтина немного притормозила: в живых-то уже никого, имя могу и напутать. Но Феликс настаивал – бедный Феликс, до сих пор разыскивающий никогда на свете не жившую то ли Клавдию Евграфовну Маленковскую, то ли Клавдию Евфимиевну Марцинковскую – по ходу пьесы «родная материна сестра» снова стала двоюродной, а уж Евграфом или Евфимием был ее безвестный отец?.. Реальная Алевтинина тетка, Таисия Маркина, в сорок шестом вернулась в Союз, отделалась двумя месяцами фильтрационного лагеря, затяжной безработицей, с таким прошлым ее никуда не брали, а все-таки родила в родном под-Бобруйске дочь и двух сыновей; обладая зачатками лидерства, реализовала свои таланты посредством устройства подпольной пошивочной мастерской, за что в начале семидесятых все-таки загремела на зону, шила и там, превышая все мыслимые показатели, освободилась досрочно и умерла спустя несколько лет, окруженная многочисленными внуками и детьми.

На Лизин, возможно, слишком прямолинейный вопрос: ты не считаешь, что она тебя развращала? в одиннадцать лет ты стал изготовителем фейка! – Саня мирно ответил, что это судьба: старики друг без друга и часа не могут, ну а если судьба, не все ли равно, какими усилиями она решила себя материализовать? Быть с детства причастным к сцеплению ее колесиков, – сказал Саня еще через час, потому что был тормозом и любил настигать бог знает куда убежавшую Лизину жизнь, вдруг напрыгнув из-за угла, – это реально круто. Что круто? Ах да, быть причастным... Ну нет! – это все, что она могла возразить. У нее еще в школе было плохо с доказательным аппаратом. Это у папы с ним было всегда хорошо... Пока он не свалился с инсультом среди лекции, на четвертой паре, в этот день он читал их подряд, потому что платили все меньше, а грузили все больше. Потому что книгу о Тиме он решил издать тысячным тиражом, в твердой обложке, с цветными вклейками – в их с Элей «родительском варианте». А рубль так резко за год после Крыма упал, что на все ими вымечтанные излишества и красоты надо было пахать и пахать. А мужу Лиза не разрешила, хотя он и был готов, материально участвовать в этой околоватной затее. Саня считал, что приватной, хорошо, пусть при-ватной, но все равно ведь тираж разойдется между друзьями, остаток ляжет в диван, а тестю с Эльвирой – память и утешение. А Лиза твердила, что нет, что этот иприт явится в

⁹⁸ Бад-арользен (*нем.* Bad Aolsen), до 1997 года Арользен – город в Германии, в котором находится Международная служба розыска, работающая под эгидой Красного креста.

мир без их содействия и она запрещает... А папа, когда еще мог писать, прислал ей цитату из Пастернака: «Для того, чтобы делать добро, его [Стрельникова] принципиальности недоставало беспринципности сердца, которое не знает общих случаев, а только частные, и которое велико тем, что делает малое...» И выделил жирным «беспринципности сердца». А Лиза подумала только о том, как безвкусно нагромождены в этой фразе антонимы, и какой мастер по этой части был Бабель, особенности переводов которого на немецкий она предложила для курсовой – к выходу его нового, после сорокалетнего перерыва, издания (*Mein Taubenschlag*⁹⁹, Мюнхен, 2014). И препод сказал, что актуальнее этой темы ничего придумать нельзя и что он будет с сердечным чувством ждать... И теперь пребывала в легкой, воодушевляющей панике: хватит ли для задуманного ее скромного (между С1 и С2) уровня.

Озеро тяжело поднялось из-за леса засидевшейся в гнезде птиц, и секунду казалось, что летит вместе с ними, покачиваясь с крыла на крыло. Викешка вскочил и опять бесновато заговорил на смеси наречий. Маруся почти перестала бояться, а все-таки, называя особенно поражавшие ее вещи, пронзительно их выкрикивала: «Ясь» – это ящик – про надвигающуюся кабинку, «сельк» – это зеркало, то есть озеро там, внизу. Каждое имя сопровождал в нужную сторону брошенный указательный палец. И Лиза вдруг поняла, что Адам давал имена от ужаса перед непостижимым. «Бибиш» – это все, что сигналит, ездит, пыхтит, тормозит. Где Бибиш? Разве что в небе? Санин профиль, тяжелый и белый, как будто бы повторяющий очертания Альп, туда и был устремлен... И увидела наконец: легчайшие разноцветные лепестки, высоко, далеко, не сразу и обнаружишь, что под ними болтаются человечки.

– Бабуля, смотри! – Викешка летучей мышью упал на стекло. – В нашем классе их видела только Эрика Хачатрян! Я крутой, я их тоже видел!

А мама опять промокнула платочком глаза. И все повторилось: Феликс ободряюще улыбнулся в усы, Алевтина обручем наложила объятие. Саня был прав, они действовали как слаженный механизм. И стоило Феликсу потрепать Викешке затылок, как Алевтина с чувством сказала: весь в деда, напор, непреклонность, я же

⁹⁹ Моя голубятня (нем.).

помню Гришу еще по собраниям, душу из учителей вынимал, чтобы все было, как он сказал, по его пониманию справедливости! Вот, казалось бы, у тебя свой ребенок, о ней и пекись, так нет, раз этот мальчик из бедной семьи, мы должны сделать так, чтобы он тоже имел возможность отправиться с нашими на экскурсию, прям рогом упрется: давайте все сложимся, на двадцать восемь душ разделить – сущие же гроши, а многим это не очень нравилось, так он от себя, бывало, половину недостающего отстегнет, от своего же ребенка, а какое было трудное время, святой человек, я о нем, Ира, каждый вечер бога прошу!

Мама беззвучно редела в синтепоновый воротник. Викешка, забыв про свои парaplаны, по-собачьи пытался подsunуть голову под ее одеревеневшую руку. Алевтина же, как когда-то Саня в Нордхаузене, как, наверное, все в Тихорецке, строго велела: ты плачь, плачь, будет легче, еще спасибо мне скажешь! Феликс, расчувствовавшись всерьез, сжимал свои палки для скандинавской ходьбы и стучал ими об пол, кажется, этого не замечая. Невероятнее этой сцены, казалось, и быть уже ничего не могло. И тут заголосила Маруся – от избытка сочувствия, от Саниных слишком крепких объятий. И мама, свое уже отревевшая, стала совать Марусе значенный чупа-чупс. А детка отталкивала бабулю руками, брыкалась ногами в коричневых дутиках на платформе, наверно, ей было в них тяжело, но наверху их ждала зима, сказал Саня. Викентий, ничего не придумав умнее, задавался вопросом, все ли дети в Германии так отстойно воспитаны – бить бабулю ногами, это же надо такое придумать! Бабуля, то ли любимому внуку подыгрывая, то ли и в самом деле хорошо схлопотав, растирала руку от кисти до локтя.

Что-то зрело. Лиза закрыла глаза, как Маруся на пляже. Надо же, какой правильный способ. Сначала вспомнилась Гаянешка за шкафом и Маша Брусничная, дремавшая в очередь с ней, а потом – что Ерохин переписал на себя «Шарм-воляж», воспользовался бедой, свалившейся на чиновного Шмариного супруга – того обвинили в коррупции, но кто же знает, писала Брусничная, сейчас наезжают на самых честных – за их неподкупность и наезжают! Короче, пока они с мужем побыстрому паковались и были уже одной ногой за бугром, Ерохин что-то подправил в уставных документах, и все! – наш Денис Олегович самый главный! Свою Алёнку в свой кабинет посадил, даже Шамратова так не зверствовала и столько самой себе не платила. Кармашечка, повлияй на Ерохина, а? Старая любовь не ржавеет! Слава

Богу, Олечка с Юлечкой стали ровней, понимание жизни у них теперь большее – все лето вместе со мной игрушки шили, только на две недели в деревню съездили. А Ерохину напиши, что тебе из «Ветра странствий» стучат. Они и вправду от наших дел в полном шоке.

Маша это давно написала – с неделю назад, а Лиза до сих пор ничего не ответила. Потому что прилетели мама с Викешкой всего на несколько дней... Да и что на такое ответишь?

Милая Маша, хорошо, я, конечно, ему напишу, но я не уверена... И открыла глаза. Потому что Маруся тревожно сопела – на них надвигались горы. Стремительно, словно решили их раздавить. В нескольких метрах до столкновения замерли, ошетинились складками, коркой наледи.

– Мас! – расхрабрившись, детка ткнула в них пальцем. – Мас! Мас!

Она много чего уже знала в свои почти три, только говорила едва. Недавно они листали книжку про Солнечную систему. И горы, решила Маруся, похожи на Марс. Саня ее гипотезу в подробностях перевел. Мама примирительно улыбнулась и стала на миг прежней мамой, пристальной, включенной, живой. По легенде, у нее на работе неожиданно образовалось окно, а Викентий мечтал, и они прилетели. Но было похоже, что дело в другом, сдали мамины нервы, сдали страшно некстати: за сколько-то дней – врачи еще сами не знали, за сколько, – до папиной выписки.

У Лизы слетать в Москву получилось только на выходные, захватив еще понедельник, две недели назад. Папа лежал во вполне себе хорошей больнице, правда, в палате на пять человек, но чистенькой и самое главное – на приспособленной для его болезни кровати с рукоятками, поднимающими хочешь – голову, хочешь – ноги. Эля каждый день прибегала к нему с работы, жадно заглатывала больничный, с тележки, ужин. Потому что отец, кормимый ею из ложечки, ел только то, что готовила мама. Никакого умысла в этом не было, да и быть не могло – папа еще особо не мыслил. Он просто лежал, как лежат остроносые короли в Лиссабонском кафедральном соборе на своих саркофагах, выточенные из желто-серого камня. И так же каменно стискивал зубы, когда в ложке оказывался продукт не маминого изготовления, а если тот случайно добирался до полости рта,

выплювывал его с такой злостью, что Эля, тяжело сотрясая пол, отправлялась в туалет умываться. Мама пересекалась с ней где-то в метро, вручала полную сумку с судочками-термосочками, а сама мчалась дальше – вела Викешку в бассейн или где-то по ходу, в сквере или кафешке, устраивала интервью – она же заделалась крутейшим хедхантером по найму нянечек, домработниц и, кстати, сиделок тоже. А поскольку работала в фирме близкой подруги, убедила ее, что офис – не лучшее место для постижения человека. И да, с фирменным маминым скепсисом, с ее взглядом насквозь, она быстро стала незаменимой. И хотя график себе выговорила более чем свободный, к папе тем не менее не частила. Заходила раз или два в неделю вместе с Викешкой, видимо, им прикрываясь от Эли – та, правда, сразу из палаты вышмыгивала. Мама садилась возле кровати на стул и читала папе стихи – те, что помнила, наизусть или подглядывая в тетрадку. Однажды Лиза видела это своими глазами: что бы ни происходило вокруг – подмывание обкакавшегося соседа справа, поиски оброненной челюсти под кроватью слева – мама сидела, будто выточенная из того же желто-серого камня, и негромко читала: *и он не с теми ходит где-то и тоже понимает это, и наш раздор необъясним, мы оба мучаемся с ним...* Кстати, в Лиссабонском соборе королевы на своих саркофагах лежат и читают толстые книжки, понятно, что Библию или Псалтырь, но выглядит это на удивление актуально.

А на следующий день Лиза стала свидетелем вовсе невероятного. Ни с кем не разговаривающий папа, с Лизой тоже, с Викешкой тоже, вообще ни с кем (афазия, говорили врачи, вероятней всего временная, дайте срок – какой? – этого не знает никто), впервые заговорил, когда Эля поднесла к его уху айфон со словами «это Ирина». Как, почему его разум включал речевой аппарат, только если в трубке был мамин голос? Мама спрашивала что-то наипростейшее: ты поел? тебе было вкусно? И папа четко, как первоклассник, выстреливал: да! И на другой вопрос: очень! А на третий: «Ришик». Это значит, мама спросила: кто я? ты знаешь, с кем говоришь? А бедная Эля на каждое его «да» блаженно кивала, синь выплескивалась из глаз, ее Григ практически научился ходить и вот же, вот, вы слышите, люди, он уже говорит.

В день Лизиного отъезда, молчком проводив ее до больничного лифта, Эльвира решительно раскрыла объятия: не забывай нас, папа к тебе сильно привязан! Белый халат, в которых ходили особо прилежные родственники, распахнулся, ажурное

кружево оранжевой комбинации (оказывается, в России такие еще носили), чуть не лопающееся на теснившей его груди, прокричало о чем-то своем да еще подмигнуло из заветной ложбинки нелепым атласным бантиком. Лиза попятилась, Эля быстро, будто струны на контрабасе, перебирала пуговицы халата. А из лифта вполне получилось сказать: спасибо за все, берегите себя! Лизе всегда ведь хотелось, чтобы папа был ею доволен. Откатить к предыдущему сейву хотелось еще сильнее. Но отчаяннее всего, чтобы кто-то (потом, на том свете?) подтвердил: их последний с отцом разговор его не расстроил, да и был он за несколько дней до инсульта, а не за час или два. Папа считал, что книжки про Тима должны продаваться в Германии в русских отделах и что Лиза и Саня должны об этом похлопотать, цена не важна, цена – символическая. Лиза сказала: война не закончилась, я не Первый канал, и не Второй, и не НТВ, я на эту войну работать не буду. Папа: поработай на память о ней, – не нажимом: – о ней и о нем, грех забвения тоже грех, не меньший, чем грех проклятия. А Лиза, с бульканьем подогнав тепла, будто горячей воды в батарее: я понимаю, я, да... я грешна... но зато я тебя люблю... и целую! И папа бесцветным эхом: люблю тебя, мой дружок, но главное, не забывай о душе, ее вечная, ее бесконечная жизнь, Бог свидетель, только еще начинается.

Это мамино «мой дружок», вдруг сказанное отцом, о чем-то же говорило? Только это тогда и казалось важным. Только это: проговорка? по Фрейду? и кто же кому настоящий дружок? Они обе весь этот долгий год ждали его обратно – мама тайком от Лизы, Лиза тайком от мамы.

– Я тоже хочу полетать на воздушном шаре, – Викентий больно вдавил кулачок ей в колено.

Лиза охнула, оглянулась – сын уже тряс скандинавскую палку Феликса:

– Мой дядя герой, он сражался с фашистами. А ты – ты правда был в детстве фашист?

Бабуля воскликнула: как же стыдно! Алевтина с восторгом: аха-ха-ха, Кешка, жги!

И Викентий погрозил старику кулаком. Это было уже чересчур.

– Брэк! – крикнул Саня и сделал вид, что дует в свисток. И Алевтине, которую обожал, изъянов которой не видел в упор, через Руськину голову: – Мама, брэк!

Алевтина по-тихорецки показала ему язык и две дули. И Викешка отвратительно заgrimасничал вслед за ней. От этого ли потемнело в глазах?

И тут еще Феликс с сипением ударил палками в пол:

– Angekommen!¹⁰⁰

И наконец поняла: их Ноев ковчег незаметно причалил к горе, вплыл под крышу и замер. Станция, это помнили все, была промежуточная, и заметались большой цыганской семьей – сумки, дети, аккуратный, вместительный рюкзак Феликса, преогромнейший Санин – он ведь замыслил пикник. Викешка, решивший выпрыгнуть первым, был жестко пойман бабулей за капюшон. Алевтина, вдруг придумавшая с Феликсом помириться, прижала его к стеклу и как бы тайком ото всех впила поцелуем в губы. Старик с достоинством это выдержал, но потом на платформе несколько раз добросовестно промокнул платочком усы.

Кабинки подъемника потянулись сквозь станцию мыльными пузырями. Ступени как будто хотели за ними поспеть и в безнадежности замерли у железной ограды. Впечатав дутики с нею рядом, Маруся решительно отказалась от этого зрелища отрываться. Почти во всех пузырях обитали люди – с фотиками, айфонами, биноклями и просто веселыми лицами. А тут еще парень в красной аляске помахал ей рукой из летевшего вверх пузыря. И, пока кабинка не скрылась из вида, Маруся подпрыгивала в своем кукурузном комбинезоне, чтобы давно позабывший о ней человек лучше видел ее, и звонко дразнила эхо: пока-пока!

А в остальном детка была права: они высадились на Марсе. Отвесные скалы дышали нездешним холодом. И никакая трава, никакая листва на маленьких деревцах, шутки ради посаженных возле подъемника, не могли обмануть лоб и щеки, зардевшиеся от дыхания инобытия.

¹⁰⁰ Приехали! (нем.)

– Классно, чо! – оглядевшись, сказал Викентий и в два выдоха попытался согреть ладони. – И куда теперь?

Удивительно, но цель их поездки была известна всем, кроме Лизы. Ей казалось, это праздничная прогулка, раз уж все они встретились в Мюнхене, почему не приехать в Гармиш, а приехав, как не подняться наверх. Правда, потом показалось немного странным, зачем они вышли на полпути, вдохнули холодного воздуха, сделали общее селфи с заснеженными вершинами и еще одно – с облаками, лежавшими на уровне их затылков. Конечно, Викешка был в полном восторге, просил, чтобы Саня сфоткал его в прыжке, потому что в прыжке и чуть снизу он получался парящим над облаками. А потом и Лиза с Марусей на Санино «раз-два-три» запрыгали вместе – руки-ноги звездой. И если бы мама не отошла с телефоном в сторонку, не нахохлилась и не закрылась ладонью, все было бы лучше некуда. Но мама все говорила и говорила – втридорога, с кем и о чем? Несколько крепких парней, приехавших следом, с такими же неподъемными рюкзаками, как и у Сани, улыбнувшись их веселой прыгучей семье, свернули к дороге, полого бежавшей вниз. Последний, самый тощий и самый согбенный, не обернувшись, поднял над головой большой палец. И это было так обаятельно, и дети тоже обрадовались. И Викешка бессмысленно и благодарно ему проорал:

– I'll be back! – и придушенным голосом Голлума: – My precious!¹⁰¹

И парень, полуприсев от усилия, поднял над головой два больших пальца сразу. И заскользил по каменной крошке, прежде чем исчезнуть совсем.

А мама, оказывается, говорила с палатным врачом, он в эту субботу дежурил – молоденьким толстым доброжелательным коротышкой Иваном Андреевичем. Лиза помнила, как он носился от палаты к палате, будто бильярдный шар – раз, и в лузу. А родственники гонялись за ним в напрасной надежде поговорить. Он же, крикнув: звоните с часу до двух! – исчезал за следующей дверью. Сестры его обожали, больные как будто бы тоже, один на четыре с половиной палаты (при норме – две; какой-то доктор был в отпуске, какой-то уволился), он старался ни о ком не забыть: дедуля, ты кашку ел? молодца! бабуль, ты не в курсе, стул у бабушки был? И маме

¹⁰¹ Я вернусь! Моя прелесть! (англ.)

он позвонил, как оказалось, не сам. Их соединила Эльвира. В начале следующей недели папу хотели выписать, и, поскольку по паспорту он был женат и прописан в общей с мамой квартире, доктор хотел бы понять, кому и куда... При этом Эля громко ему подсказывала: можно ли Григория Александровича ко мне? И доктор, для правдоподобия покашляв: ну то есть можно ли... или нужно ли, или не нужно ли... отдать его в незаконные руки? И тогда уже Эля протяжно и зычно: есть факт, он живет со мной!

Горы, долго дышавшие вслед, наконец прекратили погоню. Дорога, оплетая пригорки, уминала подушки привядших лугов, зеленых, по-летнему сочных проталин здесь было наперечет. Настоянный на холоде воздух отменял расстояния, давал дотянуться взгляду до крошечного стожка на окраине краснокрышей деревни, рассыпавшейся по долине, и с той же внятностью различить под рыжей листвой ствол и ветви старого дерева, распятого на вершине скалы.

Их процессия растянулась. Палкорукие, быстроногие Феликс и Алевтина из зоны видимости уже ушагали. Викешка ответственно вел Марусю, но, если ей вдруг хотелось вприпрыжку помелькать над травой, брат с бабулиной строгостью дергал ее за руку, и бедная детка послушно стихала. Саня плелся в метре за ними – с такой-то заплечной ношей ему бы как следует разогнаться, а Лизе – дать ему это сделать. Но мама плотно висела у нее на руке. Разговор с палатным Иваном Андреевичем завершился, по сути, ничем. Она обещала ему подумать и во вторник в восемь утра позвонить. В это время она уже прилетит, а до этого будет советоваться с дочкой и зятем. Но советовалась мама своеобразно: кто обеспечит папе лучший уход? я и мои сиделки! кто будет вдыхать в него жизнь? Викентий и я, ты, Маруся и Саня по скайпу! кто удалит от него весь убийственный негатив? никто, кроме меня!

Воздух пьянил. Бескрайность, в которой глазу было не во что упереться, добавляла ненужных опций.

– А давай ты сначала спросишь у папы? – сказалось, как спелось. – Вдруг он сам к понедельнику сможет хотеть и решать? И тогда его чувство достоинства..

– Ты себя слышишь? – мама встала как вкопанная. – Речь идет о жизни и смерти отца, твоего отца!

Понятно, что надо было кивнуть. И Лиза сделала это с легкостью. А еще надо было сменить разговор, чтобы мама сдвинулась с места – чтобы можно было нагнать детей и наконец дать Сане свободу. Сменить так, чтобы новая тема никаким углом маму не царапнула, но при этом мощно в себя вовлекла. И, выбирая одну из двух: кстати, мамочка, ты заметила, что Маруся сама просится на горшок, хотя в толерантной Германии в памперсах можно ходить хоть до самой школы? И второй вариант: а Шаталины, ты не представляешь! Толстой нервно курит! – да-да, заложить друзей с потрохами, чтобы только ускориться. Но сначала выдохнуть и вдохнуть прямо из неба, удивиться близкому облаку, пышному, как рубенсовский младенец, и черному кресту у него на боку... и потом уже угадать: это же птица, это орел, зависший в потоке!

Мама дернула ее за руку. Но почему? Оказалось, потому что считает ворон и не видит: дети несутся к ним по рассыпчатой желтой дороге, взявшись за руки, Викешка от разновеликости чуть припадая на правую ногу, Маруся для быстроты сорвав с головы капюшон. Щеки – будто у снегирей. А Викешка еще умудряется корчить милые рожицы: торможу только из-за Маруси, ой, вырвалась, хочет быть первой, ладно, пусть! Но на последних метрах ребеныш не выдержал, рванулся вперед, уткнулся Лизе в живот и без слов, просто тычком: эй, я твой сын или кто? Хотела прижать, не успела – он уже сел на корточки перед Марусей и ответственно натянул на нее капюшон.

А потом они долго шли до лобного места – с этим ником оно отложилось в памяти, оказавшись реально похожим на покатый неандертальский лоб. А пока мама сравнивала Германию и Россию, да, спящую под ватным одеялом, потеющую, а местами и преющую под ним во всей своей архаической первозданности, с этим, Лиза, никто и не спорит, а все-таки, согласись, так преет земля под паром, и всходы могут быть самые обнадеживающие! Другое дело Германия с ее ползучей исламизацией, из-за которой не только Европа, весь мир сейчас на ушах. И без паузы – про глупый Феликсов пофигизм, у него ведь мало что девять внуков, еще и одиннадцать правнуков, а вчера в разговоре на мигрантскую тему он столько чуши нагородил, Алевтина переводить замаялась. Но единственное, что мама из всего этого поняла: комплекс вины еще сыграет с немцами злую шутку. Даже интересно, есть ли у слова «ресентимент» антоним. В любом случае, этот антиресентимент

сделает то, о чем союзники с их ковровыми бомбардировками и мечтать не могли... И Лиза с удивлением подумала, как быстро опустошается женская голова, если умный мужчина каждый день не водружает на место за ночь оброненную планку И, напомнив себе, что сексизм белые люди давно не носят, осторожно решила: а все-таки хорошо, что Саня ничуть ее не умней.

Викешка тем временем, как папа в Лизином детстве, только папа и больше никто, поглаживал и тербил ее пальцы, вдруг вдумчиво замирал в ложбинке, зизгагом прокрадывался в ладонь – это была их, Карманниковых, морзянка – тихонечко щекотал и хитровански поглядывал: заметила, улыбнулась? Лизины внуки передадут ее Лизиним правнукам... И побарабанила пальцами по его ладони. Под эту морзянку мамино бу-бу-бу проникало вовнутрь практически без проблем, как непрожаренная свинина под темное пиво. А впечатлительной маме уже виделись мечети и минареты – в долине, на месте хорошенькой кирхи с темно-зеленой луковкой – ведь загляденье! а потом на фоне отвесной скалы, посреди прислоненного к ней луга – там, где бродили сейчас кремовые коровы, жевали, вздыхали, удивленно оглядывались. Кришнаитская музыка, производимая их медными, плоскими, на фляги похожими колокольцами, напомнила о Тимуре и Моте, о неудачном знакомстве, на которое папа возлагал такие надежды... От женщин ведь и должны оставаться дети – это нормально, вдруг подумала Лиза, а мы умудрились устроить из этого ад... Как и Шаталин, выдумавший судиться с Натушей из-за замороженных для ЭКО эмбрионов, замороженных полюбовно – после их возвращения из Хорватии. Криоконсервация, по мысли Натушиного врача, должна была повысить вероятность беременности. И было так весело знать, что где-то хранятся четырехклеточные Шаталины – в жутком, под двести градусов, холоде, а еще надежнее, чем в тепле. Натуша сочиняла для них побудочные – почти как Лиза для своего приложения, чтобы они не заснули там насовсем. Верила, что, если разговаривать с ними несколько раз на дню, они подсядут на эту волну, как цыплята на кудахтанье квочки. А теперь Антон выносил ей мозг из-за совместного заявления об утилизации шателиных-младших. Потому что собирался жениться на известной шведской биатлонистке, с которой познакомился в цюрихском аэропорту во время затянувшейся пересадки – и теперь, как говорила Натуша, жидко ссал платить алименты шведскими кронами.

Викешка снова пощекотал ладонь, потянул Лизу за руку, чтобы оторвать от бабули с Марусей... И Лиза радостно поддалась. Дорога пружинила под кроссовками. Рюкзак, наполненный общесемейными надобностями, по-отечески похлопывал по спине. Раздышавшись, нос обнаружил вокруг не только колкую свежесть, но и хвойную терпкость, и что-то приторно-медоносное – в травах наверняка еще таились цветы. И Лиза крикнула – само закричалось:

– Вселенная любит нас!

Вместо эха отозвался Викентий:

– А мы любим Вселенную! И скоро в нее полетим!

Потому что знал, что ее ожидает? А Лиза не знала и радостно подхватила за себя и за эхо:

– Полетим-тим-тим-ти-и-и-им!

– Тим, – отрезал Викешка, и громко, чтобы расслышали горы: – Тим! Тим! Тим! – и потрясенно, как будто бы выкричал привидение: – Смотри, вверх, туда! Это орел!

– Или какой-то другой стервятник, – сказала мягко, но он все-таки выхватил руку.

Рванулся, выбежал на уступ, нависший, казалось, над бездной – едва успела догнать. Нет, оказалось, что не над бездной – вниз был брошен почти отвесный зеленый склон, а правее него – Викешка дернул ее за руку: смотри же! – каменистый покатый лоб с разложенными на нем разноцветными ярко-яростными полотнищами. Такими цветами насекомые предупреждают хищника: не подходи. А это-то было о чем? О просушке раскрашенных тканей? И пока одно из полотнищ не потянулось за бегущим вниз человеком, не приподнялось, не изогнулось дугой, смотрела и не понимала, что это же лежбище, как в прыжке сообщил Викешка и выбросил над собой кулак, о yes, реальное лежбище мегасуперских летательных паропланов! И потащил ее вниз по узкой крутой тропе, козликом перепрыгивая с камня на камень, обогнул какую-то парочку с прощально сцепленными руками (в стоявшей спиной длинноногой девице почему-то померещилась Моника), на бегу подфутболил чью-то банданистую косынку, хорошо еще, ни от кого не огреб, парней вокруг было много,

– и подвел Лизу к Сане, и даже толкнул к нему, и понесся обратно – встречать бабулю с Марусей.

На Сане был шлем. Он как будто бы собирался лететь. Мотоциклетный шлем и черные матерчатые перчатки, не домашние, незнакомые. Но говорил почему-то о том, что полететь должна Лиза – зачем, куда? Обернувшись, увидела на пригорке Феликса с Алевтиной. На животе у Феликса висел большущий бинокль, как будто и правда из времен Второй мировой, к лицу была приклеена ободряющая улыбка. Далеко за их спинами, будто изморозь на окне, прорисовывался приземистый, слепленный из стекла уют горнолыжника. Вот и шли бы туда, рассаживались, смотрели в меню со всей обстоятельностью, на которую, кажется, только немцы способны, а уж их онемеченные супруги!..

Саня протягивал Лизе шлем поменьше. Зачем, что за бред? Спросила громко, вокруг все равно не понимали по-русски. Да и заняты были другим: раскладывали по земле свои купола вблизи совсем уж кислотных цветов... От сердито-зеленого заложило уши. Синестезия, подумала Лиза и перевела взгляд на оранжево-алый – в голове зазвенело. Сразу несколько крепких парней, согнувшись крючком, проверяли, словно слепцы, распутанность своих строп, перебирая их пальцами. Саня зачем-то стиснул Лизу за плечи, хорошенько потрянул, но звон в ушах не прошел. И тогда он стал говорить сквозь него, что это очень важные вещи, их надо предельно внимательно выслушать, он полетит сегодня впервые... Ах, значит, все-таки он – и опять спохватилась: как это полетит? он не умеет! Оказалось, умеет, брал уроки и раньше, и потом, когда приезжал к Алевтине, за лето добрал на сертификат, но реально, по-взрослому еще не летал. Почему? Не хотел без нее. Что за шутки, у нее-то нету сертификата! И хотела уже рассмеяться, но Саня снова ее потрянул и сказал, что Рауль... При слове «Рауль» к ним подошел белобрысый крепыш в черной кожаной куртке, синем шлеме и еще почему-то с черными мотоциклетными очками, болтавшимися на рукаве. Объявил, что тандем (не тот, который Tandemfahrrad, а который Tandem-Paraglider¹⁰²) – это здорово, радостно и легко, в тандеме может лететь любой, подготовка для этого не нужна, надо только быть собранной и во время разбега послушной. Все это он произнес по-немецки с сильным баварским акцентом, но от ужаса она все поняла. Или вспомнила? Пару недель назад Саня

¹⁰² Велосипедный тандем... параплан-тандем (нем.).

показывал ей в планшете такой же полет. И она сказала еще, что сама никогда бы... и они немного порассуждали об этом, и Лиза ему объяснила, что, когда стоит на балконе, у нее подламываются колени – непроизвольно, только посмотрит вниз. Кажется, он ничего тогда не ответил, просто погладил по темени тем же жестом верховного божества, каким ободрял обычно Марусю... А сейчас, по отечественной привычке едва не хлопнув Рауля по покато́й спине, спохватился, одернул руку и улыбнулся, как умел только он, открыто, от уха до уха, и страстно (*ich schwöre*¹⁰³) пообещал, что Лиза будет готова через две-три минуты – сюрприз, день рождения, подарок, мечтала, но не ждала, что мечта так быстро осуществится. Рауль ответил коротким кивком. А Саня, манипулятор фигов, вдруг сделал родное-преродное лицо, убрал из глаз все заслонки – смотри прямо в душу... И коленки стали подгибаться от этого, и непонятно, как долго она смотрела, и он смотрел, и не было ни ресниц, ни зрачков, ни радужной (у Сани она на ярком свете золотистая) оболочки, а было – бегущей строкой – *следуй за белым кроликом...* а в ушах – дуэт из Рамо, Ипполит и Арисия дают обет вечной верности. А ведь Саня при этом еще говорил, но слова почему-то не казались такими уж важными... Говорил, что сначала ей будет страшно, но ведь, правда же, не страшней, чем ему? Страх вынесет мозг, а потом мозг встанет на место, и тогда-то начнется самая круть, то, чего они не переживали еще никогда, а теперь переживут – вместе, как Бонни и Клайд, как Армстронг и Олдрин! Лиза сказала: как Белка и Стрелка, – но так безучастно, словно уже сдалась. И карауливший неподалеку Рауль понял это даже раньше, чем Саня.

На каменистом пригорке рядом с Феликсом и Алевтиной стояли теперь Викешка и бабуля с Марусей. Но лучше бы Лиза не оборачивалась – не давала им повода оживиться, замахать руками и палками, завопить сразу на трех языках.

Викешка кричал пронзительней всех и выбрасывал вверх кулак с такой яростью, словно вознамерился вывести его на орбиту:

– I'll be back!

Лиза надела шлем. Растянула в улыбке рот. Отступать было некуда – пусть уж запомнят ее такой, – подписала какой-то листок, Саня сказал, что это формальность,

¹⁰³ Клянусь (*нем.*).

и с деланой бодростью зашагала по склону за кем-то бесполом в черном комбинезоне, с коротким оранжевым ирокезом на голове, больше похожим на недозаживший шрам. Вот такие были ассоциации. Кислотные купола, разложенные вокруг, – так, чтобы при каждом была своя взлетная полоса, – корчились языками адского пламени. Шли недолго, наверное, вечность. Если Лиза убьется, ее вечность накроется медным тазом, вечность – в Санином, техногенно-курцвейловом понимании: не позднее 2045 года человека можно будет записать на электронный носитель или «перекинуть на облако», всего целиком, мы и состариться не успеем. Саня в это так искренне верил! Но она разобьется – и он перекинет на облако кого-то другого, может статься, и Монику. А если не разобьется, этого тоже нельзя исключить, как только они вернутся в Берлин, Лиза подаст на развод. Потому что она не плюшевая игрушка, чтобы ее прицепить к воздушному шару и отправить неизвестно куда. Они разведутся, и она наконец вернется в Москву, и Маруся заговорит, Викешка перестанет сиротствовать и тупить, папа будет гулять вместе с ней и детьми, а к маме вернется разум. Для того ведь люди и рождаются друг от друга, чтобы... Мысль прервалась – Рауль в непроницаемо-черных очках, закрывающих пол-лица, уже запрягал, и, значит, Лизу надо было вписать в пологость сиденья перед ним, в одну с ним упряжку. Деревянные ноги не то чтобы слушались, но девушка с ирокезом – да, все-таки девушка, у нее оказался щебечущий голосок, специально созданный для анестезии, – спросила, взяла ли Лиза айфон, сверху так классно снимать. Безумица, думала Лиза, уже не зная о ком. А девушка в это время оплетала все четыре ее конечности ремешками и затягивала подпруги. Рауль неожиданно крикнул:

– Lauf!¹⁰⁴

Склон плавно тянулся вниз. Мозг, и в этом Сергиевич был прав, вынесло в ту же секунду. Голова, лишенная мозга, подумала: ну бежать-то не страшно! Ноги ринулись вниз и сразу же перестали чувствовать почву. Тело рванулось назад и вверх. Руки вцепились в ремни, а носоглотка, что-то жалобно промычав, завизжала – они летели... они падали вниз. Рауль за спиной, кажется, хохотал. Мефистофель и Маргарита. И каким-то будет финал? «Спасена»? В каком – в папином смысле? Единственную молитву, которую знала: «Богородице Дево, радуйся, Благодатная

¹⁰⁴ Беги! (нем.)

Марке, Господь с Тобою», которой научила ее соседка в роддоме, когда она лежала с Марусей, испуганная первороженница семнадцати лет, Лиза пробормотала до середины – и помогло, с Марусей ведь помогло, ее девочка так основательно замотала себя в пуповину, и они сейчас тоже едва не запутались в стропах, их развернуло и понесло – сначала медленно, а потом все быстрее, в сторону, вверх – навстречу лучу, пытавшемуся отодвинуть тяжелое, темное облако. И поняв, что на землю можно вообще не смотреть, а только на красно-желтый купол, метавшийся над головой, только на облака, надвигающиеся, неотвратимые, первозданные, словно поезд братьев Люмберов, и такие же иллюзорные... и почти успокоившись, вдруг расслышала, как Рауль кричит какие-то цифры, про сколько-то метров над уровнем моря – неужели про километр? Счастье, что ветер забивал уши свистом. И лепестки парашютов вспыхивали то здесь, то там, словно где-то за облаками облетал райский сад. Счастье, что один из порхающих лепестков был Санин. Стопудово Санин – он ведь уже взлетел, он не мог не взлететь! И наконец посмотрела вниз – господи, почему не раньше? – ведь это же все уже было, это было, я помню, господи, но когда? В прежней жизни? Когда они с Мотей медитировали и он учил ее выбираться из тела? Он плохо ее учил – выше потолка она не взлетела ни разу. А сейчас, когда быстрая стайка птиц пронеслась между ней и землей, показалось, это было всегда: долина, вытянувшаяся всем телом, чтобы припасть к темно-зеленому озеру; озеро, прижавшееся к исполинским ребрам горы, выбеленным тысячелетиями; и эти ни на что не похожие склоны, текущие вниз, будто мед, тяжелыми, неспешными складками – прочь от промозглой безжизненности... И вдруг поняла, что чувство, то же самое чувство изумления, нежности, страха, боли, восторга, разносящее душу до размеров Вселенной, уже было – когда вспыхивавшую первым слабеньким плачем Марусю положили ей на живот. С тех пор оно залоснилось, заносилось, забылось, а вот – никуда не делось. И это было так круто знать, что ты куда больше, чем ты, – видеть раскрытые книжки крыш, чересполосицу желто-зеленых и черных заплаток, золотистые пешки снопов, стоявшие вдоль их границ, и черные многоточия овец, на высоте для овец, казалось бы, недоступной, – и ощущать, что имеешь тайное отношение к сотворению всего, овец в том числе, и это есть твоя вечная жизнь – почему-то на овцах разум опять переключилось. Они падали? Нет, они только взяли правей и чуть ниже, уступили дорогу – не Сане ли? – нет, какому-то парню в большом звездно-полосатом шлеме,

взяли еще правей, проплыли над синими горошинами фуникулера, над просекой, бежавшей под ним и ради него вертикально врубившейся в горный склон, – на миг стало больно, словно от свежего операционного шва. А потом в глаза ударило озеро и ослепило. Потеряв ощущение высоты – Рауль ей зачем-то кричал про скорость в сорок шесть километров – зачем? ей важно было понять расстояние до земли – сорок восемь, кричал Рауль, и оттого что голос его ликовал, и оттого что гладь озера уже дала разглядеть свое отражение в ней, снова стало нестрашно. Надо было что-то успеть – то ли понять, то ли произнести, как в новогоднюю полночь, пока еще бьют куранты, отсюда должно быть слышней во все стороны... эй, Царапыч, живи, ты меня слышишь? нам ведь по силам невероятное, мне уж точно – и, значит, тебе! чтобы я приземлилась, а ты позвонил и сказал: Ришик, домой! и чтобы больше не вкалывал, как безумец, Санин с Кириллом ремонтный “WellDone” это может тебе позволить! а любовь, Юлий Юльевич Кан, это что-то настолько другое, даже больше, чем общие дети... или даже вовсе не про детей, я не знаю, про что, может быть, про доверие, как у Люси по фамилии Шимпандзе, абсолютное, полное, которое нельзя обмануть, и ты знаешь, что его не обманут... но за антропный принцип, конечно, спасибо, он крут, подтверждаю, я же ему свидетель и соучастник, я лечу, я частица всей этой невероятной притирки ветра к крылу, крыла к птице... жены к мужу... дети мои, простите вашу безумную мать, мы идем на посадку, я жива, а вы – мое счастье. Две ноги... две опоры... Это кричит Рауль: приземление – на обе, сразу на обе! я сделаю плавно! И подталкивает ее выскользнуть из сиденья. Снова страшно, лететь стоя страшно... но это лишь миг, земля ударяет в ноги – резкая, незнакомая, словно другая планета, расхрабриться и однажды о ней написать: моя жизнь... моя прямоходящая жизнь...

С ума сойти, сколько здесь запахов, пряных, терпких, приторно-сладких. И звуков, если снять шлем: птичьих, людских, членораздельных, певучих и колких, а в вышине – лепестков, господи, а ведь один из них – Санин, и это так крышесносно знать! Просто знать. И что Галактика Рай где-то есть, пускай она не про нас... И ты ее видела, когда глаз скользнул по лучу. И глупо искала сейчас в синем-пресинем, надраенном ветром небе.

ANOTACE

Jméno a příjmení autora: Bc. Veronika Nováková

Vedoucí diplomové práce: Mgr. Jekatěrina Mikešová, Ph.D.

Název fakulty a katedry: Filozofická fakulta Univerzity Palackého, katedra slavistiky

Název diplomové práce v češtině: Překlad uměleckého textu z ruštiny do češtiny a translátologický komentář k němu (Marina Višněveckaja – Вечная жизнь Лизы К.)

Název diplomové práce v angličtině: The translation of the artistic text from the Russian language to the Czech language and translátological comentary on that (Marina Vishnevetskaya – Вечная жизнь Лизы К.)

Počet znaků: 178 724

Počet příloh: 1x CD

Klíčová slova: umělecký překlad, překladatelské transformace, Marina Višněveckaja, komentář k překladu, rytmiizované próza

Charakteristika diplomové práce: Tato diplomová práce se zabývá překladem ruského románu do češtiny a jeho následným komentářem. Vybrali jsme román Věčný život Lízy K. od autorky Mariny Višněvecké. Práce je rozdělena na teoretickou a praktickou část. Teoretická část je zaměřena na teorii uměleckého překladu. Pozornost věnujeme autorce románu a charakteristice díla. Součástí praktické části je samotný překlad a také komentář, v němž rozebereme jednotlivé překladatelské problémy, se kterými jsme se setkali. Součástí diplomové práce je ruskojazyčné resumé, ve kterém jsme shrnuli základní poznatky naší práce.